

MO

Hogeschool van Amsterdam
Mediatheek Wibautstraat
Wibautstraat 2-4
1091 GM Amsterdam

Samenlevingsopbouw

Vormen moslims werkelijk een soort vijfde colonne die -als de tijd daartoe rijp is- het roer zullen overnemen? Jan Rath zet enkele feiten op een rijtje

'Goeie burens houden zich op d'r eigen' van Talja Blokland geeft een dynamische kijk op de veranderende betekenissen van gemeenschappen en buurt

Verslag van de Vakconferentie Opbouwwerk 2004: 'Toegangswegen naar een betere toekomst'

003929	MO SAMENLEVINGSOPBOUW
00106252197059	2004 VOLUME 23 ISSUE 203
SALIS	SISAC
	0929-2187(2004)23:203;1-2
CMV	09819994

- 4 **Mijn hemel, daar komen de moslims**, *Jan Rath*
De discussie over integratie is de afgelopen jaren verengd tot een discussie over de islam. De manier waarop die discussie wordt gevoerd, doet de auteur het ergste vrezers voor de kwaliteit van de Nederlandse rechtsstaat.
- 7 **Benoeming nieuwe Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling**
- 8 **Met Buurtschakels 'weven' aan nieuwe verbanden**, *Coby van Geffen*
Enthousiaste buurtbewoners die zich inzetten voor de buurt, dat is de kracht van het project Buurtschakels, vindt opbouwwerker Anton de Boer. In de samenwerking tussen instanties en bewoners ontstaan in Tiel-Oost steeds nieuwe verbanden en ideeën.
- 11 **Column, Actief burgerschap**, *Anne van Veenen*
- 12 **Boekbespreking: Buurt en gemeenschap**, *Gideon Bolt*
Het onlangs verschenen boek Goeie burens houden zich op d'r eigen van Talja Blokland geeft een dynamische kijk op de veranderende betekenissen van gemeenschappen en buurt. Blokland weet bovendien inzichten uit vier sociologische benaderingen te combineren.
- 16 **Cartoon, Kunst geeft kleur aan een wijk**, *Marnix Rueb*
- 18 **Modernisering van het huurbeleid, Wijken op slot of juist bereikbaar voor iedereen?** *Eke Gerritsma*
In dit artikel neemt de auteur, juridisch medewerker bij FORUM, het nieuwe huurbeleid onder de loep. Hij gaat in op de modernisering van dat beleid en de kritiekpunten daarop, en bespreekt de eventuele segregatieve effecten van het vrijgeven van de huurprijzen.
- 23 **Sleutels voor een beter woonbeleid, Visies op de korte en lange termijn**
- 24 **Gemengde bedrijvigheid in plattelandsgebouwen**, *Radboud Engbersen*
De bundel 'Gezichten van multifunctionele accommodaties op het platteland' geeft de jongste ontwikkelingen weer binnen dit inmiddels alweer oude fenomeen.
- 25 **De Gemeente als Don Juan, aankondiging conferentie**
- 26 **XS-2, De WMO, kansen voor modern opbouwwerk**, *Thijs Torreman*
- 27 **www.devraag.org: Sociaal mentoraat; Loket Wegwijs in Boxtel, en Kwaliteitsonderzoek ziekenhuizen**, *Catrinus Egas*
- 30 **Burens vinden hun buurt belangrijk**
Woning en buurt zijn voor bewoners zowel fysiek als mentaal onlosmakelijk met elkaar verbonden.
- 32 **Gouden Stadsregels, evaluatie eerste lokale normen- en waardenproject**
- 33 **Geen doemscenario, maar lonkend perspectief**
Het Brabants Kenniscentrum Ouderen laat zien dat de vergrijzing nog onvoldoende wordt gezien als een ontwikkeling die ook mogelijkheden en kansen biedt.
- 34 **Sociaal Jaar voor jongeren haalbaar en Ogen op straat bevorderen veiligheid**
- Verslag Vakconferentie**
- 36 **Vakconferentie opbouwwerk 2004, Toegangswegen naar een betere toekomst**, *Wil van de Leur*
- 37 **De toekomst van het opbouwwerk**, *Peter Voogt, (verslag Fenny Gerrits)*
Peter Voogt licht zijn essay toe waarin hij laat zien hoe de maatschappelijke ontwikkelingen samengaan met een veranderende tijdgeest, en gaat daarover in gesprek met vier vakgenoten.
- 40 **Quick scan 'Herkenning en Erkenning' Over profilering en zichtbaarheid van het opbouwwerk**, *Ed Kooger*
In de jaarlijkse quick scan van de BON is opbouwwerkers dit jaar gevraagd naar hun oordeel over de zichtbaarheid van het opbouwwerk.
- 45 **Bruggenbouwers in de buurt: buurt, netwerken, toegangswegen en de uitdagingen voor het opbouwwerk**, *Talja Blokland*
Inleiding van professor dr. Talja Blokland over netwerken van mensen, burgers als toegangswegen naar een betere toekomst en de uitdaging aan het opbouwwerk die zelfredzaamheid te bevorderen.
- 51 **Workshop A, Buurten in verandering**, *notulist Fenny Gerrits*
- 53 **Workshop B: Sociaal investeren in de buurt**, *notulist Coby van Geffen*
- 55 **Workshop C: Conditie voor het opbouwwerk**, *notulist Kees Stuurap*
- 58 **De Werkplaats in! Opbouwwerk in de maatschappelijke arena**

*Bij de afsluiting van het jaar 2004 kunnen we constateren dat het in meerdere opzichten een niet erg gemakkelijk jaar is geweest voor velen. Heftige gebeurtenissen en negatieve trends concurreren met elkaar om onze aandacht. Alle aanleiding dus om ons op de jaarlijkse Vakconferentie Opbouwwerk gezamenlijk te beraden over **Toegangswegen naar een betere toekomst**, zoals we in november hebben gedaan. In deze editie vindt u het volledige verslag van deze niet weg te denken jaarlijkse happening ten behoeve van het veld.*

*Peter Voogt hield zijn voordracht, gebaseerd op de eerder besproken notitie over de toekomst van het opbouwwerk. Dat leidde tot interessante uitwisselingen met de aanwezigen. Ook de uitkomsten van Bon-enquête, die werden gepresenteerd door Ed Kooger gaven voeding aan het debat. Professor Talja Blokland hield er haar 'maidenspeech', oftewel haar eerste optreden voor het veld. Haar eerste lezing in dit verband viel in bijzonder goede aarde bij de toehoorders: onze hoogleraar houdt van harde feiten en prikt graag mythes door. In het algemene gedeelte van deze editie vindt u ook een boekbespreking van Gideon Bolt (Universiteit Utrecht), die de tweede editie van Bloklands proefschrift bespreekt. Deze tweede editie is in november op de markt gebracht door de Dr Gradus Hendriks stichting en draagt als (nieuwe) titel **Goeie burens houden zich op d'r eigen** (zie pag. 12 ev.).*

Belangrijke thema's als de integratie van moslims en het nieuwe huurbeleid komen ook aan de orde in dit nummer. Jan Rath (IMES) leverde een beschouwing aan over de stand van zaken rond het moslimdeel van onze bevolking. Hoeveel zijn het er nou precies en overschatten we niet het belang van de islamitische godsdienst? En wat is nou precies de diepere zin van het nieuwe huurbeleid dat al zoveel protesten heeft uitgelokt? Eke Gerritsma (Forum) schetst de maatregelen en de verwachte effecten vanaf pagina 18.

De column is dit keer geschreven door Anne van Veenen, de cartoon, als vanouds, getekend door Marnix Rueb. Daarnaast nog een flinke hoeveelheid 'varia', waaronder vaste rubrieken als De Vraag en de column van XS-2.

De redactie wenst alle opbouwwerkers een beter 2005 toe, dan volgt de rest van de toekomst vanzelf!

Samenstelling en redactie:

Fenny Gerrits, (hoofdredactie),
Coby van Geffen (eindredactie),
Ed Kooger, Wil van de Leur
en Kees Stuurop.

Administratieve ondersteuning:
Patty Schellekens en John
Struiken.

Cartoon, pag. 16 Marnix Rueb.

Foto/illustratie omslag: LCO

Vormgeving/DTP: John Struiken.

Druk: Stimio Meteren.

Abonnementen:

De jaarabonnementsprijs
bedraagt € 44,- voor het eerste en
€ 39,- voor het tweede en verdere
abonnementen. Losse nummers
kosten € 12,50 (Prijzen exclusief
portokosten.)

Opzegging van abonnementen
dient schriftelijk vóór 1 december
te geschieden.

ISSN 0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51,

2512 EX Den Haag,

Telefoon: 070-380 4431.

faxnummer: 070-380 9973.

E-mail Internet:

info@opbouwwerk.nl

Advertentie tarieven zijn op aan-
vraag verkrijgbaar.

Kopijsluitingsdatum volgende nr.
1-3-'05

Mijn hemel, daar

De discussie over de integratie van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving is de afgelopen jaren verengd tot een discussie over de islam.

Ongeschijnlijk is deze ontwikkeling toe te schrijven aan het feit dat veel immigranten afkomstig zijn uit landen waar de islam wijdverbreid is, zoals Turkije, Marokko of Irak. Het CBS raamt het aantal moslims in Nederland op ruwweg een miljoen zielen, maar deze raming is strikt genomen een slag in de lucht: de cijfers geven alleen aan hoeveel mensen uit die landen in Nederland wonen, en zeggen volstrekt niets over hun godsdienstigheid of islamitische overtuiging. Het CBS rekent dus ook degenen mee die de islam niet zo actief belijden of hem zelfs helemaal hebben afgezworen. Dat deze mensen toch voor moslims doorgaan, is veelzeggend en illustreert het ideologische klimaat waarin een zekere preoccupatie met de islam bestaat.

Al sinds jaar en dag wijzen onderzoekers op bestaan van wij-zij dichotomieën. Journalisten, deskundigen en beleidsmakers geven uitdrukking aan de veronderstelling dat de islam een bedreiging is voor de Nederlandse samenleving, of plaatsen op z'n minst grote vraagtekens bij het groeiende aantal islamitische instellingen zoals scholen, moskeeën en organisaties. Volgens de Leidse onderzoekers Shadid en Van Koningsveld

zouden deze publieke figuren -ongehinderd door kennis van zaken, maar gemotiveerd door een flinke dosis opportunisme- beweren dat de zwakke maatschappelijke positie van moslims louter het gevolg zou zijn van hun streven de eigen cultuur en identiteit te behouden. Sterker nog, ze zouden suggereren dat de moslims een soort vijfde colonne in de Nederlandse samenleving vormen, die -als de tijd daartoe rijp is- zullen pogen het roer over te nemen. Van recente datum is dit vijandbeeld allerminst. Shadid en Van Koningsveld menen dat de oorsprong ervan gezocht moet worden in de historische controverse tussen islam en christendom. Vroeger voltrok die controverse zich ver weg, bijvoorbeeld in het Heilige Land, voor de poorten van Venen of in de koloniën, maar als gevolg van de immigratie uit landen zoals Turkije en Marokko vindt ze tegenwoordig dicht bij huis plaats. Hoewel die controverse zich in steeds wisselende gedaanten manifesteert, staat telkens weer het element van bedreiging centraal. Nu de communistische

behoorlijk sleetse standbeeld van Pim, zijn beklag deed over de moslims die 'in ons land' maar ongestoord hun gang mochten gaan. Ik herinner me ook een oudere vrouw die, met een foto van haar blonde kleindochter in de hand, bezwoer dat zij het land zou beschermen tegen het islamitische juk. Zoveel stond voor deze mensen al wel vast: moslims zullen weldra de dienst uitmaken, als zij dat al niet doen, en dat is schaadte de Nederlandse rechtsstaat.

Dit soort geluiden -in ruwe of gepolijste vorm- horen we steeds vaker, zozeer dat het haast lastig wordt om er geen geloof aan te hechten. Maar is het werkelijk zo dat moslims op grote schaal bezig zijn maatschappelijke instellingen op te richten of over te nemen? Zijn inderdaad de contouren van een zuil waar te nemen -erg Hollands trouwens- waarin moslims soeverein hun enge ideeën in de praktijk brengen? Waarin schuilt de bedreiging van de Nederlandse rechtsstaat? Wat zijn eigenlijk de feiten?

De manier waarop de discussie over de islam wordt gevoerd, doet het ergste vrezes voor de kwaliteit van de Nederlandse rechtsstaat

Sovjet-Unie als dreigende oosterbuur van Europa ten onder is gegaan is deze plaats meer en meer ingenomen door de islamitische wereld. Het is wel erg toevallig dat de BVD -de voorganger van de AIVD- kwam met waarschuwingen tegen het islamitische gevaar precies nadat de Berlijnse muur was gevallen en de communistische vijand verslagen in de touwen hing.

Kort geleden toonde één van de actualiteitenrubrieken van de publieke televisie een portret van enkele aanhangers van Geert Wilders, de politicus die in navolging van Hans Janmaat, Frits Bolkestein en Pim Fortuyn stelselmatig de hele islam in de verdachtenbank plaatst. Ik herinner me een echt paar dat, staande voor het inmiddels al

Nederland telt vandaag de dag een kleine vierhonderd islamitische gebedsruimten, wat een heel aantal lijkt, maar in het niet valt bij het totaal aan kerken. De meeste zijn vooralsnog gevestigd in oude fabriekspanden, winkels, scholen en dergelijke, maar hier en daar verrijen 'echte' moskeeën, nieuwgebouwd compleet met minaret. Voorts zijn er in overleg met de overheid regelingen getroffen voor de komst van imams uit buitenland; het ritueel slachten (onder andere de aanwijzing van slachthuizen en de wijze waarop het slachten dient te geschieden); de besnijdenis van jongens; en de toewijzing van begraafplaatsen. Verder is de elektronisch versterkte gebedsoproep in tal van gemeentelijke regelingen opgenomen, en is de mogelijkheid om op religieuze feestdagen verlof op te

komen de moslims!

Nederland telt zo'n vierhonderd islamitische gebedsruimten, de meeste gevestigd in oude fabriekspannen, winkels, scholen en dergelijke

nemen in vele collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO's) opgenomen (hoewel er geen islamitische feestdag algemeen erkend is). Dit alles heeft betrekking op de beperkte religieuze sfeer.

In de politieke sfeer ontbraken aanvankelijk systematische contacten tussen islamitische organisaties en overheden. Er was eerder sprake van mijding. Thans zijn veel van deze organisaties als gesprekspartners erkend. Sommige maken deel uit van door de overheid opgerichte inspraakorganen. Er zijn verschillende islamitische koepelorganisaties, waarvan een enkele zelfs bestaat uit lidorganisaties met uiteenlopende etnische, nationale en denominationale achtergronden. Bij verschillende verkiezingen hebben islamitische politieke partijen meegedaan, maar tot opluchting van veel niet-islamitische politici bleek geen enkele levensvatbaar.

In de educatieve sfeer hebben moslims sinds het einde van de jaren tachtig erkenning gekregen: er zijn thans iets meer dan veertig islamitische basisscholen (op een totaal van ruim achtduizend scholen), één islamitische schoolbesturenorganisatie en een islamitisch pedagogisch instituut, terwijl hier en daar op openbare basisscholen islamitisch gods-

dienstonderwijs wordt gegeven. Slechts een paar procent van de islamitische leerlingen gaat naar een islamitische basisschool. Een binnen het Nederlandse onderwijssysteem erkende imamoopleiding is nog immer niet van de grond gekomen, al zijn er wel enkele particuliere opleidingen. Er is verder een omroep voor moslims, eerst de Islamitische Omroep Stichting (IOS) van 1986 tot 1993, vervolgens de Nederlandse Moslims Omroep (NMO).

In de juridische, sociaal-economische en sociaal-culturele sfeer alsmede die der maatschappelijke zorg is feitelijk betrekkelijk weinig gebeurd. Van erkenning van het islamitische recht is in beperkte mate sprake in het internationaal privaatrecht, met name in het familierecht. De Nederlandse samenleving erkent slechts onderdelen van het islamitische familierecht, voor zover zij deel uitmaken van het nationale recht van het land van herkomst en zij niet strijdig zijn met het Nederlandse recht. Op kleine schaal zijn er wel islamitische slagerijen, exploiteren moskeeën winkels, is er een islamitisch architectenbureau, en zijn er diverse islamitische ouderen- en sportverenigingen.

Dit is natuurlijk geen uitputtende opsomming van de institutionalisering van de

islam, maar een en ander overziend valt in algemene zin op dat de opkomst van de islam (gemeten aan de hand van de vorming van islamitische instituties) een tamelijk beperkt en selectief proces is. Er is van alles gebeurd, maar vooral ook een heleboel niet. Het ideaaltypische schema van Nederlandse verzuiling indachtig zouden we islamitische dag- en weekbladen verwachten, islamitisch speciale scholen, een universiteit (vanwege de overheid erkend en gesubsidieerd), kraamklinieken, ziekenhuizen, verzorgingshuizen, zwemclubs, vakbonden, standsorganisaties, politieke partijen, emigratiestichtingen en voor mijn part ook geitenfokverenigingen, maar in de praktijk vinden we niets daarvan terug. In weerwil van wat sommige spraakmakers graag beweren, kunnen we simpelweg vaststellen dat er in Nederland in termen van institutionele arrangementen geen sprake is van een islamitische zuil, althans een die enigermate vergelijkbaar is met de rooms-katholieke of protestantschrijstelijke zuilen van weleer. Nu zullen sommigen opwerpen dat het van meer belang is om te kijken hoe die instituties in de praktijk werken. Ook dan moeten we vaststellen dat er betrekkelijk weinig aan de hand is. Islamitische basisscholen -een heet hangijzer- geven les in het Nederlands volgens de richtlijnen die de Nederlandse overheid aan het gehele basisonderwijs stelt en streng gecontroleerd door de onderwijsinspectie.

Laten we dan nu eens kijken naar de manier waarop de Nederlandse samenleving met de islam omgaat. Welnu, individuen, organisaties en instellingen verlenen op gelegenheden- of principiële gronden en soms in coalitieverband steun aan of bieden juist verzet en weerstand tegen initiatieven van moslims. Zo kon de eerste 'echte' moskee in Almelo in 1975 gebouwd worden mede dankzij de goede diensten van comité waar in allerlei geledingen van de samenleving - tot en met de vrouw van de burgemeesterzitting hadden. In tal van andere plaatsen evenwel verzetten niet-islamitische (Nederlandse) omwonenden zich tegen de komst van een moskee in hun straat. De gemeente Rotterdam stuurde vijfentwintig

jaar geleden nog een keurige brief aan Saedi Arabië met het vriendelijke verzoek om de bouw van een grote moskee met exotische minaretten te bekostigen; meer recent maakte de gemeente ernstige bezwaren tegen de bouw van een grote, door een Arabische rijkardaard gesponsorde moskee met exotische minaretten, nota bene nadat zij eerst alle bouwvergunningen had afgegeven. De aanvraag om een islamitische school te mogen vestigen, ontlokt stevast heftige discussies en stuit soms op obstructie. Zo stak een Rotterdamse wethouder zijn principiële bezwaren tegen islamitische scholen niet onder stoelen of banken en deden sommige van zijn ambtenaren hun uiterste best de stichting van de eerste islamitische school te traineren (hoewel de gemeente 'formeel' wel zijn medewerking gaf). In Utrecht weigerde het gemeentebestuur in eerste instantie zijn medewerking, wat het een langdurige (en voor de gemeente uiteindelijk kansloze) juridische strijd ten gevolg had. In beide steden kwamen die scholen er toch, en zijn functioneren prima.

Nederlandse organisaties en instituties verwelkomen zulke initiatieven klaarblijkelijk lang niet altijd, en verzetten zich soms op grond van zeer uiteenlopende argumentaties. Toch kan in algemene zin worden gesteld dat maar weinig claims van moslims pertinent worden geweigerd. Doorgaans krijgen moslims ruimte en in voorkomende gevallen ook ondersteuning voor hun instituties, zij het vaak pas na lang soebatten. Het vanzelfsprekend en onvoorwaardelijk erkennen van islamitische instituties kost blijkbaar veel moeite, maar als het erop aankomt, blijven de bevoegde autoriteiten uiteindelijk wel over te halen. Een en ander laat onverlet dat in incidentele gevallen de erkenning van islamitische instituties soepel verloopt. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de behandeling van de wet die de elektronisch versterkte gebedsoproep regelt. Moslims kregen dat recht pardoes in de schoot geworpen, zij hadden er althans nauwelijks om gevraagd.

Claims die zijn gebaseerd op gelijke behandeling aan bestaande groeperingen, lijken dan minder bezwaren op te roepen dan claims die bijzondere, groepsspecifieke maatregelen of reacties vergen. Wie moslims iets weigert dat andere religieuze groepen wel wordt toegekend, manoeuvreert zich blijkbaar in een lastig parket. Positief geformuleerd blijkt dat de mogelijkheid om islamitische instituties op te nemen in de bestaande routines eerder tot resultaat te leiden. Dat is

bijvoorbeeld het geval in de medische stand, waar men besnijdenissen (van jongens) volgens de islamitische rite eerst en vooral als een (vertrouwde) medische ingreep beschouwt. Van hun kant hebben moslims bij een beroep op gelijke rechten meer gelegenheid om coalities te vormen. Zo werken in Rotterdam islamitische organisaties samen met protestantschristelijke en humanistische organisaties bij de organisatie van het (gesubsidieerde) godsdienstonderwijs op openbare basisscholen. Het feit dat de protestantschristelijke en humanistische organisaties reeds tientallen jaren en met geldelijke steun van de gemeente zulk onderwijs verzorgden, kwam de verwezenlijking van de claim van moslims zeker ten goede, vooral nadat deze organisaties besloten om tegenover de gemeente één lijn te trekken. In Utrecht daarentegen was de positie van moslims bij voorbaat zwak, omdat ter zake van het godsdienstonderwijs niets geregeld was.

In Nederland is -in termen van institutionele arrangementen- geen sprake van een islamitische zuil

Het verschil tussen deze twee gemeenten, om ons daartoe te beperken, strekt zich ook op andere terreinen uit. Zo verleent het gemeentebestuur van Rotterdam aan islamitische organisaties voor bepaalde activiteiten subsidie en heeft zij hen als gesprekspartner erkend; in de Domstad is van dat alles absoluut geen sprake. Wat in de ene gemeente getolereerd, ondersteund of juist aangemoedigd wordt, kan in de andere klaarblijkelijk volstrekt niet door de beugel. In het algemeen kan worden gesteld dat gemeentebesturen een enorme verscheidenheid aan de dag leggen. Dat zij verschillende beslissingen nemen, hoeft op zichzelf geen verbazing te wekken. Zij gebruiken immers de bevoegdheid die hun toekomt. In de Nederlandse rechtsstaat zijn namelijk diverse bevoegdheden gedecentraliseerd naar lagere overheden, opdat zij rekening kunnen houden met lokale omstandigheden. Maar voor de betrokken moslims zijn zulke verschillen soms moeilijk te verteren, ook al omdat de rechtvaardiging van die verschillen voor hen niet altijd duidelijk is.

In de gangbare bestuurspraktijk valt men nog wel eens terug op de conventie om bij voorkeur zaken te doen met afgezanten van belangenorganisaties die door hun achterban op democratische wijze zijn gemandateerd. Deze eis van representativiteit is begrijpelijk, zowel vanuit democratisch oogpunt als vanuit het oogpunt van bestuurlijke efficiency, maar ze wordt selectief toegepast. Bij het ritueel slachten en de islamitische oeroproep, bijvoorbeeld is op dit punt een pragmatische oplossing gezocht, terwijl de formele regeling van andere zaken (zoals de geestelijke verzorging in penitentiaire inrichtingen en de krijgsmacht) op de barrière van de representativiteitseis stuit. De indruk bestaat dat deze eis soms gehanteerd wordt om de realisering van claims van moslims af te houden of tegen te werken. Dat geldt met name daar waar het genoegzaam duidelijk moet zijn dat de heterogeniteit van de betrokken groeperingen (in termen van herkomst, politieke affiliatie, geloofsrichting

en organisatorische traditie) het moeilijk maken om tot duurzame representatieve organisaties van moslims te komen.

Anders dan misschien voor de hand lijkt te liggen, worden de reacties op de opbouw van islamitische instituties niet altijd binnen een 'religieuze' politiek of bestuurlijk kader bepaald. Soms namelijk zijn meer algemene beleidsprocessen, dat wil zeggen beleidsprocessen die los staan van de islam c.q. moslims, meer bepalend voor de ruimte voor islamitische instituties. Een krachtig voorbeeld hiervan is de herziening van de Grondwet. Andere voorbeelden zijn de decentralisatie van het welzijnsbeleid, de stadsvernieuwing in binnenstadswijken, de schaalvergroting in onderwijs en -last but not least- het integratiebeleid. Al deze beleidsterreinen leveren moslims bijzondere kansen, maar ook belemmeringen.

In de praktijk vertonen Nederlandse beleidsvoerders in toenemende mate de neiging om elementen van het islamitisch geloof en

de daarbij behorende gedragingen te zien en te behandelen als elementen van de etnische cultuur van desbetreffende immigranten. Een belangrijk deel van de doelgroep van het minderhedenbeleid hangt nu eenmaal de islam aan en wordt door islamitische organisaties gemobiliseerd. Om hen te bereiken en aldus de doelmatigheid van het beleid te bevorderen, gaan beleidsvoerders er soms toe over om islamitische organisaties bij de uitvoering van hun beleid te betrekken. Hoewel deze gang van zaken moslims ontegenzeggelijk voordelen heeft opgeleverd, bijvoorbeeld subsidie voor op integratie gerichte activiteiten of inspraak in het integratiebeleid, kleven er ook bezwaren aan. De belangen van moslims worden immers gereduceerd tot voorwerp van de politieke conjunctuur van het integratiebeleid. Om die reden geven sommige islamitische jongeren lucht aan hun vrees dat de representatie van moslims als etnische minderheden feitelijk een dwangbuis is die de autonome ontwikkeling van de islam en hun eigen ontplooiing als moslim in de weg staat. Zij dringen er daarom op aan de belangen van moslims los te koppelen van de besognes van het integratiebeleid.

Deze politieke praktijk staat niet op zichzelf, maar wordt doorkruist door de manier waarop de betrokkenen tegen de islam en zijn belijders aankijken. En dat is meestal nogal negatief. Hun ideologische voorstellingen hebben doorgaans te maken met negatief gewaardeerde denkbeelden: het

godsdienstfanatisme van moslims, hun collectivisme, hun starre man-vrouwverhoudingen, hun ouderwetse pedagogiek, hun gebrekkige gevoel voor democratische verhoudingen, hun traditionele leiderschap, hun ontvankelijkheid voor (politiek) extremisme en invloeden van buitenlandse mogendheden, en hun nonchalance jegens de scheiding van kerk en staat. De islam wordt algemeen geassocieerd met iets van vroeger, met achterlijkheid en pre-moderniteit, ja zelfs met afkeer van moderniteit. Deze noties vinden in zekere zin hun weerspiegeling in de positieve manier waarop men naar zichzelf en de eigen samenleving kijkt. Algemeen heerst de vrees dat deze moslims scherp afgegrensde bolwerken vormen, die de verlichte en modernistische ontwikkeling van de samenleving zouden frustreren. De weerstand tegen islamitische instituties is navenant. In zulke omstandigheden zijn moslims sterk aangewezen op de rechtsbescherming die de wet- en regelgeving biedt of zou moeten bieden. Het opmerkelijke verschijnsel doet zich al met al voor, dat moslims vaak als deel van een collectief worden voorgesteld, terwijl de samenleving er meer toe neigt om zaken te doen met individuele burgers.

Vanuit de samenleving wordt sterke druk uitgeoefend om de opbouw van islamitische geloofsgemeenschappen te sturen in een meer liberale en 'Nederlandse' richting, dat wil zeggen tegen orthodoxie, gericht op dialoog en integratie, en georganiseerd op

een wijze die men in Nederland gewend is. Waar die sturing niet meteen lukt, proberen sommige beleidsvoerders en -uitvoerders de initiatieven van moslims onnodig lang op te houden. De indruk bestaat dat men tijd nodig heeft om te 'wennen' aan islamitische claims alvorens ze (à contrecœur) te honoreren. In die pogingen doen sommige Nederlandse bestuurders precies wat zij moslims verwijten: zij schenden de scheiding tussen kerk en staat.

Tot dusver verhinderde de vigerende wet- en regelgeving dat moslims apart behandeld werden. Die wetten en regels bieden immers alle godsdiensten gelijke rechten en gelijke bescherming. Het toekennen van rechten aan de ene godsdienstige groep en het onthouden van dezelfde rechten aan de andere, gold in hoogtijdagen van de verzuiling als verwerpelijk en zou vandaag de dag nog steeds als vloeken in de kerk moeten gelden. Allicht, zulk een handelwijze zou de politieke en ideologische fundamenten van het sociale bestel, waarin het gelijkheidsbeginsel en de vrijheid van godsdienst hoog gehouden worden, zelf ernstig aantasten. De manier waarop de discussie over de islam wordt gevoerd, en de pogingen die thans worden ondernomen om regels zodanig te veranderen dat moslims minder ruimte krijgen zich te bewegen op een manier die eerder wel aan andere religies was toegestaan, doen echter het ergste vrezzen voor de kwaliteit van de Nederlandse rechtsstaat. <

Benoeming nieuwe Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling kent per 1 januari 2005 een nieuwe samenstelling. Prof.dr. H.P.M. Adriaansens blijft de voorzitter, drie leden zijn herbenoemd, vijf nieuwe leden zijn benoemd. De benoemingen markeren het begin van de derde raadsperiode van de RMO die loopt tot 1 januari 2009.

De nieuwe leden zijn:

- De heer prof. mr. J.M. Barendrecht, hoog-

leraar privaatrecht aan de universiteit van Tilburg.

- Vrouw prof. dr. T. Blokland, buitengewoon hoogleraar wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam en universitair docent sociologie aan de Universiteit van Amsterdam.
- De heer prof. dr. P.H.A. Frissen, hoogleraar Bestuurskunde aan de universiteit van Tilburg en decaan van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur in Den Haag.
- De heer mr. S. Harchaoui, directeur van het Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling Forum.

- Mevrouw drs. J.G. Manshanden MPA, directeur van de Sociale Dienst in Dordrecht.

Herbenoemd zijn mevrouw prof. dr. J. van Doorne-Huiskes, mevrouw Y. Koster-Dreese en prof. dr. M. de Winter.

De benoemingen zijn op 29 december jl. gepubliceerd in De Staatscourant. De volledige tekst van het Koninklijk Besluit nr. 04.004743 is te vinden op de website van de RMO: www.adviesorgaan-rmo.nl

<

Met Buurtschakels 'weven'

Sinds in Tiel-Oost het project Buurtschakels van start ging, bruist het er van de activiteiten. De grootste winst van het project is volgens opbouwwerker Anton de Boer de toegenomen betrokkenheid van bewoners bij de wijk. Maar ook de in de wijk aanwezige organisaties weten elkaar en de bewoners beter te vinden. Die samenwerking moet nu veilig worden gesteld binnen de reguliere werkzaamheden van de organisaties.

Drie jaar geleden ging in Tiel het project Buurtschakels van start. Doel van het project was samen met alle betrokkenen in de wijk de sociale structuur en leefbaarheid in Tiel-Oost te verbeteren. Op initiatief van de gemeente werkten daarvoor allerlei organisaties samen rond een aantal praktische thema's, met de school als middelpunt. "Directe aanleiding was de zorg van de gemeente hoe een oude arbeidersbuurt samen met de pal daaraan gelegen nieuwbouwwijk tot één wijk kon worden gevormd," aldus Anton de Boer van de Tielse welzijnsorganisatie Mozaiek. "Daarnaast speelde de brede schoolgedachte, waarbij de school het hart van de wijk moest worden. De gemeente Tiel koos ervoor om vanuit die gedachte naar de hele wijk te kijken." De coördinatie van het project werd uitbesteed aan een onafhankelijk projectcoördinator: Mieke van der Besselaar van Marant Educatieve Diensten. Watze Elgersma, beleidsmedewerker Welzijn van de gemeente Tiel, fungeerde als projectsecretaris.

Actiepunten

In een draagvlakonderzoek kregen instellingen én bewoners de vraag voorgelegd wat hun wensen en ideeën waren om de leef-

Eén van de computeractiviteiten, gerealiseerd door de gemeente Tiel, afdeling Werk en Inkomen, in samenwerking met ROCrivor, basisscholen Tiel-Oost, welzijnsorganisatie Mozaiek en de Openbare Bibliotheek

baarheid van de wijk zo optimaal mogelijk te maken. "Die gesprekken met bewoners en instellingen leidden tot tweëndertig concrete actiepunten die de basis vormen van dertig projecten," aldus Anton de Boer, "variërend van kinderopvang tussen de middag, het opknappen van een speelterrein en peutertheatervoorstellingen, tot kunsteducatie voor jongeren, buurtsportactiviteiten, een buurtnetwerk en bewegen voor allochtone ouderen."

Een deel van de actiepunten bleek te zijn gericht op ontmoetingsactiviteiten, een deel op educatieve activiteiten, en een deel op het verbeteren van voorzieningen. Zo ontstonden drie subthema's: zorg en educatie, gericht op alle zaken die nodig zijn voor een goed leefklimaat binnen de school; naschoolse activiteiten, gericht op educatie en ontwikkeling na schooltijd; en het verbeteren van de sociale cohesie in de hele wijk. Opvallend in het onderzoek was dat de instellingen de wijk goed kenden en wisten

wat de behoeften waren, maar dat dat inzicht sterk was gericht op het eigen perspectief van de instelling. Op initiatief van de projectcoördinator zijn de instellingen met elkaar aan tafel gaan zitten om te kijken aan welke actiepunten zij -vanuit hun kerntaak- konden bijdragen en wie de trekker van ieder actiepunt zou zijn.

Nieuwe verbanden

Voor de experimentele fase van een actiepunt stelde de gemeente een beperkt budget beschikbaar, maar altijd met medefinanciering van de instellingen, aldus Watze Elgersma. "Voorwaarde was ook dat het project uiteindelijk werd voortgezet met eigen middelen. Het project heeft vooral een aanjaag- en stimulerende rol." Stimulerend is het project zeker, vindt Anton de Boer. "We zijn begonnen met dertig zeer concrete actiepunten, waarvan er een aantal inmiddels verschillende subactiepunten hebben, sommige zijn officieel opgenomen in het project,

aan nieuwe verbanden

Een van de spelactiviteiten, georganiseerd door de jongerengroep met ondersteuning van het opbouwwerk

anderen draaien officieus mee. Dat maakt het project ook levend. De praktijk van het project heeft zich als het ware zelf ontwikkeld. Je ziet het groeien, het ene initiatief stimuleert en motiveert het ander. Sommige actiepunten zijn verzelfstandigd en worden ook uitgevoerd in andere wijken."

De samenwerkende partners in het project weten elkaar steeds beter te vinden en kwamen tot allerlei nieuwe initiatieven. Ze werken ook samen met minder voor de hand liggende organisaties, zoals de schouwburg, het archief of het bedrijfsleven."Op die manier ontstaan in de wijk steeds nieuwe verbanden, buurtschakels, die anticiperen op nieuwe ontwikkelingen in de buurt. Dat is ook het motiverende van het project," vindt Anton de Boer. "Je kunt je netwerken gebruiken om activiteiten te organiseren, maar ook om nieuwe behoeften te signaleren. Zo ontstaan steeds nieuwe initiatieven."

Voordeel van de samenwerking is bovendien dat je zo veel effectiever gebruik maakt van

elkaars mogelijkheden, aldus Anton de Boer. Zo werd in de wijk een fotospeurtocht georganiseerd voor basisschoolleerlingen. Daarvoor kwam het tot een aparte samenwerking tussen het archief, dat de historische kennis had, het ambulante jongerenwerk met zijn kennis over de wijk, en de school die het lesprogramma aanbodt. Het actiepunt - gebaseerd op de behoefte naar informatie over de geschiedenis van de (nieuwbouw)wijk die voor een deel is gebouwd op het fabrieksterrein van de vroegere Betuwe-jamfabriek ('Flipje') - leidde weer tot nieuwe ideeën, zoals een diapresentatie over de wijk en haar achtergrond."Tiel-Oost heeft in Tiel een negatief etiket, maar er is een scala van activiteiten voor kinderen en volwassenen en de bewonersparticipatie is erg groot."

Natuurlijke netwerken

Belangrijke winst is volgens Anton de Boer dat bewoners zagen dat er binnen het pro-

ject mogelijkheden ontstonden, dat veranderingen mogelijk waren die ten goede kwamen aan de buurt. "Bewoners zeggen wel eens, er gebeurt hier steeds meer om je tegenaan te bemoeien."

In de wijk ontstonden allerlei natuurlijke netwerken. "Doordat je als opbouwwerker veel contact hebt met mensen, krijg je ook veel beter zicht op hun vaardigheden. Zo maakt een spelwerkgroep gebruik van een buurtbewoner die goed kan onderhandelen bij de gesprekken met de gemeente. Ook zijn in een buurt verschillende straten gaan samenwerken om her en der straatactiviteiten te organiseren, en de ICT-er uit de buurt onderhoudt de computers en is samen met andere buurtbewoners bezig een digitale buurtweb te ontwikkelen."

Bewoners ontdekten dat ze hun wensen met betrekking tot de wijk konden uiten, dat sommige zaken breder kunnen worden aangepakt. En, niet onbelangrijk, dat niet iedere wens kan worden gehonoreerd. "Soms zijn de belangen zo tegenstrijdig dat het fors kan botsten. Maar op de een of andere manier komen we er altijd weer uit." De toegenomen betrokkenheid van de bewoners heeft volgens De Boer ook geleid tot meer toenaadering van beleidsbepalers naar de bewoners. "Bewoners worden ook door de gemeente meer dan voorheen betrokken bij zowel de fysieke als de sociale veranderingen in hun wijk."

Activiteiten

Rond het thema zorg en educatie werken scholen en peuterspeelzalen samen met het consultatiebureau, Bureau Jeugdzorg, Maatschappelijk Werk en GGD. Binnen dit thema is bijvoorbeeld een kindvolgsysteem opgezet, kwam er opvoedingsondersteuning voor ouders in de vorm van de cursus Opvoeden Zo en werden infopunten opvoedingsondersteuning ingesteld op de twee basisscholen in de wijk.

De activiteiten rond het thema educatie en ontwikkeling na schooltijd (de 'verlengde schooldag') zijn gericht op kinderen tussen vier en veertien jaar en hun ouders. Hierin werken scholen en peuterspeelzalen samen

Buitenschoolse activiteiten georganiseerd vanuit de samenwerking tussen kinderopvang SKBT, basisscholen, centrum voor kunstzinnige vorming 'Plantage', welzijnsorganisatie Mozaïek en het plaatselijk bedrijfsleven

met de bibliotheek, het creatief centrum en het welzijnswerk. De actiepunten waren onder andere een huiswerkkamer, training sociale weerbaarheid, muziek op school, taalactiviteiten, kunsteducatieprojecten, taallessen voor volwassenen en ouderparticipatie. In het wijkcentrum zijn verschillende laagdrempelige naschoolse activiteiten gestart waar kinderen voor weinig geld aan kunnen deelnemen. Ook worden cursussen op school georganiseerd, zoals computercursussen waaraan ook ouders mogen meedoen. "Het opbouwwerk ging samenwerken met de scholen die we nu gebruiken als locatie voor de computerlessen en voor verschillende andere activiteiten," vertelt Anton de Boer. "Het ontwikkelen van die lessen hebben we laten doen door het ROC. De bibliotheek deed dit voor de cursus 'Mijn kind en internet'. Zo hebben we geleerd gebruik te maken van elkaars competenties. De uitvoeringskosten van deze cursussen werden gefinancierd door de gemeentelijke afdeling Werk en Inkomens."

Op het open schoolplein -dat een buurtfunctie heeft gekregen- organiseert een groep jongeren en volwassenen ondersteund door de buurtsportwerker allerlei activiteiten. "Dat is niet uniek voor Nederland, maar wel voor Tiel," aldus Anton de Boer. Ook de directrice van de desbetreffende school wil deze vorm van samenwerking graag aanhouden, omdat

ze onder andere hiermee de school als kloppend hart van de buurt inhoud kan geven. Rond het subthema sociale cohesie, de wijk als leefbare en veilige ontmoetingsplek voor iedereen, werken welzijnswerk gemeente, politie, scholen, peuterspeelzalen en woningbouwverenigingen samen. Activiteiten binnen dit thema zijn onder andere een jongereninformatiepunt in de wijk, allerlei culturele activiteiten, meer speelgelegenheden, buurtsportactiviteiten, het opzetten van een buurtnetwerk en de speurtocht door de wijk. Zo hebben organisaties en bewoners bij dit thema zich gevonden op de sociale leefbaarheid, maar ook op de fysieke leefomgeving. Er zijn bewonersgroepen gerealiseerd rondom stedenbouwkundige veranderingen, verkeersgroepen, allerlei fysieke voorzieningen voor verschillende leeftijdsgroepen en een milieuwerggroep.

"Tiel-Oost is een oude wijk waar nog veel binding met het verenigingsleven was," vertelt Anton de Boer. "Het bleek dat sommige mensen in de wijk elkaar wel kenden, alleen wisten ze niet wie waarmee ieder bezig was en wat er allemaal gebeurde in hun omgeving." Door verschillende groepen met elkaar in contact te brengen, ontwikkelden zich nieuwe activiteiten. "De Turkse vrouwengroep wilde bijvoorbeeld een Ramadan-diner organiseren voor alle wijkbewoners, maar waren bang dat er toch alleen weer islamitische mensen op af zouden komen. Ik heb ze in

contact gebracht met andere actieve groepen in de wijk, met als resultaat dat op het diner dertig allochtone en zo'n zestig tot zeventig autochtonen aanwezig waren."

Net als het schoolplein heeft ook het clubgebouw van de wandelsportvereniging een buurtfunctie. Wandelsportvereniging Wandellust organiseert daar, met vrijwilligers en ondersteund door het sociaal cultureel werk op woensdagmiddag diverse kinderactiviteiten en verschillende activiteiten voor de volwassenen uit de buurt. "Dat is ook de kracht van het project," aldus De Boer, "enthousiaste wijkbewoners die zich inzetten voor de best mogelijke speel- en leefomgeving."

Ingebed

Jaarlijks wordt de stand van zaken van alle actiepunten in het project vastgelegd. "Dat is belangrijk omdat je daarmee steeds de ontwikkelingen kunt signaleren en de voortgang van het project bewaken." Uit het tweede Tussenrapport van het project blijkt dat er niet alleen veel concrete activiteiten zijn gerealiseerd, maar dat ook de deelnemende instellingen enthousiast zijn. De behoefte om de goede dingen van Buurtschakels verder te laten gaan is groot. Volgens projectleider Mieke van de Besselaar en Watze Elgersma komt dat omdat alle partijen meerwaarde ervaren bij de samenwerking. "De effectiviteit en kwaliteit van ieders werk wordt beter. Wel blijft een actieve coördinatie nodig om die samenhang te bewaken en te bevorderen." Daarnaast blijken de concrete activiteiten -met respect voor ieders rol als instelling- belangrijk te zijn voor het succes van het project. "Op die manier kunnen nieuw gestarte activiteiten die passen binnen de kerntaak van de instelling, ook door blijven gaan." Behalve dat de actiepunten onderdeel worden van de kerntaak van een instelling, is het ook belangrijk dat ze zijn ingebed in het gemeentelijk beleid. Voor het thema sociale cohesie worden de actiepunten zoveel mogelijk opgenomen in het welzijnsbeleid en het programma van het Tiels Stedelijk Ontwikkelingsbeleid," aldus Anton de Boer. De actiepunten van het thema zorg en educatie zijn ondergebracht binnen het jeugdbeleid. Omdat welzijnsorganisatie Mozaïek bij veel actiepunten betrokken is, zal deze waarschijnlijk de coördinatie op zich gaan nemen. De regie blijft in handen van de verantwoordelijke ambtenaren bij de gemeente.

Meer informatie:

Mieke van der Besselaar, Marant Educatieve Diensten, tel: 0344-618944 en/of Anton de Boer, Mozaïek, tel. 0344-611566; e-mail a.deboer@mozaiek tiel.nl <

Actief burgerschap

Het streven naar gemengde scholen in grote steden is door velen inmiddels bijgezet in het pantheon van achterhaalde idealen. Het spoort niet meer met de bevolkingssamenstelling in stadswijken waar, zoals in Rotterdam, zo'n 60 procent van de jeugd van allochtone komaf is, met als uitschieters Feijenoord (80 procent) en Delfshaven (90 procent). Menging is ook praktisch niet mogelijk, zo luidt een volgende argument, want een onderscheid naar etniciteit is onwettig en vrijheid van schoolkeuze is een groot goed. En bovendien: er is niet aangetoond dat zwarte scholen slechter presteren dan witte of gemengde scholen. Wat zijn trouwens 'zwarte scholen'? De bevolking van deze scholen is veel gevarieerder dan de klas-sieke witte school.

Een groepje ouders van 'de gouden randjes' in Delfshaven ging tegen de stroom. Ze wilden hun kinderen niet buiten de wijk naar een witte school brengen en meldden zich gezamenlijk aan bij de zwarte basisschool De Vierambacht. Ze kiezen voor een school in de buurt en willen dat hun kinderen optrekken met leeftijdgenootjes uit verschillende windstreken. Negen ouders schreven gezamenlijk hun kleuters in en zorgden daarmee voor een gemengde kleutergroep.

In Kralingen stond een groep ouders voor de keuze tussen een witte of een zwarte school. De witte scholen hadden lange wachtlijsten en een keus voor een zwarte school ging velen te ver. Ze vormden de Vereniging Initiatief Basisschool Kralingen die ijvert voor een gemengde school met 25 procent allochtone en 75 procent autochtone leerlingen. Inmiddels zijn 131 gezinnen lid van de vereniging. Samen hebben ze 250 kinderen. De vereniging ging een samenwerkingsverband aan met een bestaande protestant-christelijke school omdat een start op eigen kracht jaren zou duren. De nieuwe vestiging van de school is met de komst van honderd nieuwe leerlingen op slag een afspiegeling van de bevolking van de wijk.

Basisschool De Pijler, in de nieuwe wijk Stadstuinen op de Kop van Zuid, had te maken met een omgekeerde trend. Met het opleveren van de nieuwe (koop)woningen meldden zich steeds meer autochtone kleuters aan. Ouders en team wilden het

gemengde karakter van de school in stand houden. Met instemming van de medezeggenschapsraad koos De Pijler voor een toelatingsbeleid om een mix van 60 procent autochtone en 40 procent allochtone leerlingen te handhaven. Dit gebeurt door aparte wachtlijsten te hanteren voor de verschillende groepen. De directeur van de Pijler benadrukt dat een gemengde school vooral een pedagogisch ideaal is. Kinderen moeten kunnen opgroeien in een divers milieu en leren omgaan met leeftijdgenootjes uit verschillende sociale, culturele en etnische milieus. Dat vormt een toegevoegde waarde, boven goede leerprestaties die ook geleerd kunnen worden door witte en zwarte scholen.

Het arrangement met twee wachtlijsten bij De Pijler was een soort stilzwijgende samenzwering die stand hield omdat de betrokken ouders instemden en niemand naar de rechter stapte om toelating af te dwingen tot de school. De school werd voorpaginieuws toen CDA-wethouder Geluk het streven van De Pijler omarmde en met voorstellen kwam om stadsbreed te streven naar meer gemengde basisscholen. Het Rotterdamse College wil bevorderen dat de populatie van de scholen een afspiegeling vormt van de bevolkingssamenstelling van de buurt. Ondanks de voetangels en klemmen blijft dit een beperkte ambitie: scholen met 80 procent allochtone leerlingen zijn in grote delen van de stad een redelijke afspiegeling van de bevolking van de wijk. Twintig procent van de scholen voldoet niet aan het criterium (18 scholen zijn te wit en 22 te zwart).

In de discussie is uiteraard naar voren gebracht dat bij menging 'achterstand' een beter criterium is dan 'etniciteit'. Voorts dat het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs belangrijker is dan een nieuwe discussie over spreiding, vooral op een moment van grootscheepse bezuinigingen op onderwijsachterstandsbeleid, buurtmoeders en dergelijke.

Wat met deze reacties over het hoofd wordt gezien is dat de voorstellen een steun in de rug kunnen zijn voor initiatieven vanuit een stedelijke middenklasse die kiest voor de stad en voor een multicultureel opvoedingsideaal met een gemengde school. Tweede punt uit het uitvoeringsprogramma van het College luidt: 'initiatieven van ouders ondersteunen'. De gemeente wil groepen autochtone ouders in een omgeving van een te zwarte school helpen om zich te organiseren. Dat geldt ook voor groepen allochtone ouders in een buurt met een te witte school.

Hier liggen dus volop kansen voor het ontwikkelen en ondersteunen van actief burgerschap vanuit autochtone en allochtone kring

<

Buurt en gemeen

Het onlangs verschenen *Goeie buren houden zich op d'r eigen - Buurt, gemeenschap en sociale relaties in de stad* van Talja Blokland is volgens Gideon Bolt van Universiteit Utrecht om twee redenen belangrijk. Het boek is theoretisch vernieuwend omdat Blokland inzichten uit vier sociologische benaderingen weet te combineren. Daarnaast geeft de studie een dynamische kijk op de veranderende betekenissen van gemeenschappen en buurt. Verplichte kost dus voor iedereen die zich –op theoretisch niveau- bezighoudt met vraagstukken van sociale cohesie in de stedelijke samenleving.

In 1998 verscheen het proefschrift *Wat stadsbewoners bindt* van de hand van Talja Blokland-Potters (Kok Agora, Kampen). De basis voor het proefschrift vormde een intensief onderzoek in de Rotterdamse achterstandswijk Hillesluis waar de auteur destijds ook woonachtig was. Op basis van (participerende) observaties, interviews en analyse van archiefmateriaal gaf zij een analyse van de sociale verbanden in de wijk. Haar ambities reikten daarbij verder dan het beschrijven van de sociale relaties in Hillesluis. Het doel van het onderzoek was om meer te weten te komen over de relatie tussen buurt en gemeenschap en de veranderingen daarin in de loop van de tijd.

Het proefschrift werd destijds goed ontvangen en het duurde niet lang voordat het in de boekhandel niet meer verkrijgbaar was. In 2003 verscheen nog wel een herziene versie in het Engels (*Urban Bonds*, Polity Press, Cambridge), waarmee ook een internationaal publiek bediend kon worden. Onlangs is er weer een herziene versie in het Nederlands verschenen, getiteld *Goeie buren houden zich op d'r eigen - Buurt, gemeenschap en sociale relaties in de stad*. In het voorwoord schrijft Blokland dat ze met het uitkomen van haar proefschrift de politieke en sociale debatten in Nederland had willen beïnvloeden. Ze doet zichzelf enigszins tekort als ze zegt dat het hier en

Met deze herziene versie van het proefschrift doet Blokland een nieuwe poging om de theoretische discussie nieuw leven in te blazen. Daartoe heeft zij in de eerste plaats het boek met zo'n 150 pagina's ingekort. Zo is de methodologische verantwoording zeer sterk ingeperkt en is er minder aandacht voor de ideeën over buurt en gemeenschap die bij beleidsmakers spelen. In de tweede plaats heeft zij getracht de tekst toegankelijker te maken, omdat haar proefschrift naar eigen zeggen 'soms overbodig ingewikkeld' is. Dat betekent niet dat *Goeie buren houden zich op d'r eigen* voor een heel breed publiek interessant zal zijn. Om het boek van begin tot einde goed te

Blokland doet een nieuwe poging de theoretische discussie over buurt en gemeenschap nieuw leven in te blazen

daar wel wat is gebeurd, want er is in de media vrij veel aandacht aan besteed. Wel heeft ze gelijk als ze concludeert dat de theoretische discussie over buurt en gemeenschap is ondergesneeuwd in de discussie over stedelijk beleid. Het debat ging, en dat is overigens niet verwonderlijk, vrijwel uitsluitend over de laatste paragraaf van haar proefschrift waarin ze kritische kanttekeningen zet bij de pogingen in het sociale en stedelijke vernieuwingsbeleid om sociale cohesie in buurten te bevorderen. In deze discussie zit zij overigens vrijwel op één lijn met Jan Willem Duyvendak, haar voorloper op de Gradus Hendriks-leerstoel aan de Erasmus Universiteit.

volgen zal de lezer toch wel enige scholing in de sociale wetenschappen gehad moeten hebben. Dat is overigens niet bedoeld als kritiek: de theoretische pretenties die Blokland zeker voor een belangrijk deel waar weet te maken, verdragen zich nu eenmaal slecht met een meer populair-wetenschappelijke stijl. Daarmee is het boek vooral interessant voor onderzoekers en studenten die zich bezighouden met vraagstukken van sociale cohesie in de stedelijke samenleving. In de tweede plaats kan het boek interessant zijn voor mensen die in het kader van opbouwwerk actief zijn in de wijk. Concreet aanknopingspunten voor de praktijk zal men misschien niet vinden, maar

het boek geeft wel dieper inzicht in de sociale mechanismen in de wijk.

Voor diegenen die *Wat stadsbewoners bindt* al gelezen hebben zal deze versie niet interessant zijn. Bij de herziening is er namelijk geen poging gedaan om de nieuwste inzichten in het boek te verwerken. Slechts in twee hoofdstukken (Etniciteit als scheidingsveld en De buurt in onvoltooid verleden tijd) is er inhoudelijk structureel veel veranderd. Bovendien zijn er op twee uitzonderingen na (waarin overigens naar Blokland wordt verwezen) geen referenties van na 1999. De meest recente verwijzing naar bijvoorbeeld een publicatie van het SCP is *Het Sociaal en Cultureel Rapport* van 1996. Het zou echter instructief zijn geweest om de eigen bevindingen af te zetten tegen het rapport *Zekere banden* uit 2002. Vanuit een meer kwantitatieve benadering komen Joep de Hart e.a. tot interessante conclusies over de 'opbrengsten' van sociale cohesie: wat levert sociale cohesie in de buurt nu op voor de leefbaarheid en de (gevoelens van) veiligheid? Verder geeft het rapport ook interessante indicaties over de samenhang tussen sociale cohesie binnen de woonomgeving en sociale cohesie op een hoger schaalniveau. Mijn kritiek is niet dat Blokland weinig over deze onderwerpen zegt (zij is immers gestart vanuit een andere probleemstelling), maar dat ze haar onderzoek duidelijker had kunnen positioneren ten opzichte van ander empirisch onderzoek dat (in Nederland) is gedaan. Een gemiste kans is mijns inziens ook dat ze niet ingaat op de actuele discussie over de multiculturele samenleving. Uiteraard heeft ze de beperking dat er geen nieuw empirisch onderzoek is gedaan, maar het had toch op zijn minst voor de hand gelegen om in het afsluitende hoofdstuk te reflecteren op de gevolgen van de toegenomen spanningen in de laatste jaren. In de Britse literatuur zijn er in dit opzicht interessante

ideeën over hoe etnische scheidslijnen op lokaal niveau zijn te overbruggen (zie Amin, 2002).

Voor iedereen die *Wat stadsbewoners bindt* niet in hun bezit hebben is *Goeie burenen houden zich op d'r eigen* verplichte kost. Om twee redenen is het werk van Blokland namelijk belangrijk. In de eerste plaats is haar boek theoretisch vernieuwend, omdat zij inzichten uit verschillende sociologische

invalshoeken weet te combineren en daarmee tot een rijke en nuttige typologie komt van sociale bindingen. In de tweede plaats geeft haar studie een dynamische kijk op de veranderde betekenissen van gemeenschappen en buurt. Veel studies naar vraagstukken van sociale relaties en cohesie zijn a-historisch en gaan uit van versimpelde en vaak romantische beelden van het verleden. Nu wordt er bijvoorbeeld hoog opgegeven van de sociale samenhang in de arbeiders-

20 OPBOUW TEKSTEN

Het boek geeft een dieper inzicht in de sociale mechanismen in de wijk

buurten van vroeger, maar tijdens de veronderstelde hoogtijdagen van die buurten wezen wetenschappers juist op de sociale desorganisatie en anomie in vergelijking tot de plattelandssamenleving. In de stadsociologische klassieker *Urbanism as a way of life* onderscheidt Wirth (1938) bijvoorbeeld drie aspecten van de stad die het aangaan van hechte relaties verhinderen: grootte, heterogeniteit en bevolkingsdichtheid. De begrippen heterogeniteit en homogeniteit spelen een belangrijke rol in de Chicago School, waar Wirth een belangrijke exponent van was. Overigens werd heel ambivalent met deze begrippen omgegaan. Terwijl enerzijds de heterogeniteit van de stedelijke samenleving werd geproblematiseerd, werd de stad tegelijkertijd voorgesteld als een grote sorteermachine, waarbij buurten zich ontwikkelden als cultureel homogene woongebieden, ofwel *natural areas*. Elke *natural area* werkt als 'a selective or magnetic force attracting to itself appropriate population elements and repelling incongruous units, thus making for biological and cultural subdivisions of a city's population' (McKenzie, 1925, p. 78). Binnen deze homogene buurten zou er dan vaak wel sprake zijn van hechte onderlinge contacten en sociale controle, zoals het geval was in de etnische enclaves van die tijd. Overigens waren die enclaves in werkelijkheid helemaal niet zo homogeen als door de sociaal ecologen van de Chicago School werd voorgesteld. Zo waren de Italianen in 'Little Italy' niet eens een de meerderheid en hetzelfde geldt voor de Ieren in de Ierse buurt (zie bijvoorbeeld Peach 1996).

De inzichten van de sociaal ecologen zijn volgens Blokland maar beperkt bruikbaar bij de analyse van de relatie tussen buurt en gemeenschap. Felicitelijk worden buurt en gemeenschap in de sociale ecologie aan elkaar gelijkgesteld. De veronderstelde homogeniteit van buurten zou met andere woorden leiden tot een gedeelde buurtcultuur. In werkelijkheid zijn buurten echter meestal veel minder homogeen dan wordt voorgesteld en is men niet alleen afhankelijk van zijn buurtgenoten voor zijn sociale relaties.

In de netwerkanalyse wordt dat laatste sterk benadrukt en staat gemeenschap niet gelijk aan een ruimtelijke entiteit, maar aan het persoonlijk netwerk. Netwerkteoretici, zoals Wellman (1988) kijken daarbij vooral naar de rol die sociale relaties hebben voor het aanwenden van hulpbronnen. In de ogen van Blokland geeft dat een te beperkte kijk op gemeenschappen. Niet alle sociale relaties worden namelijk aangegaan met het oog op instrumentele doeleinden. Bovendien betekent gemeenschap in de alledaagse betekenis het besef bij anderen te horen, zonder dat dat per definitie gepaard gaat met sociale relaties. Door gemeenschappen als *imagined communi-*

rationaliteit en instrumentaliteit (voorbeelden: de binding tussen huisarts-patiënt of winkelier-klant). Verbinding is het kwadrant rationaliteit-sociabiliteit (voorbeelden: leden geloofsgenootschappen, buurtcomité, voetbalteam). Banden is het kwadrant van sociabiliteit en niet-rationaliteit (voorbeelden: familieleden, kennissen). Interdependentie is het kwadrant van instrumentaliteit en niet-rationaliteit (voorbeeld: anonieme anderen, de gemeente). De meeste relaties kunnen wel min of meer eenvoudig aan één van de kwadranten worden toebedeeld, maar dat geldt niet voor relaties met burenen. Zij onderscheiden zich namelijk niet door een sociaal kenmerk van andere relaties, maar door

fysieke nabijheid. Burenrelaties kunnen daarom in ieder kwadrant voorkomen. Er is minimaal sprake van interdependentie tussen burenen. Ook als de relatie niet of nauwelijks sociaal te noemen is, is men namelijk altijd enigszins afhankelijk van elkaar, al gaat het er alleen maar om dat men

elkaar geen overlast bezorgt. Burenrelaties gaan verder dan interdependentie als er sprake is van het uitwisselen van kleine diensten (transacties). Wanneer mensen met hun burenen omgaan omdat zij buurschap een belangrijke waarde vinden (en niet omdat zij op hun burenen gesteld zijn of omdat zij die relatie nodig menen te hebben) past dat het beste in het kwadrant van de verbindingen. Van banden is sprake als relaties tussen burenen op affectiviteit zijn gebaseerd.

Banden dragen meestal bij aan de *imagined communities*, terwijl interdependenties dat vrijwel nooit doen. Voor transacties en verbindingen ligt dat gecompliceerder. Om te kunnen bepalen welke betekenis transacties en verbindingen hebben voor gemeenschap introduceert Blokland in hoofdstuk 5 twee andere theoretische constructies, namelijk het continuüm van privacy en het continuüm van toegang. Bij het continuüm van privacy, dat loopt van anonimiteit, via familiariteit, tot intimiteit, gaat het om de controle die iemand heeft over informatie over zichzelf. Het continuüm van toegang verwijst naar de toegang die een willekeurig persoon heeft tot een specifiek sociale ruimte, en loopt via publiek via institutio-

Voor de verdere theorievorming is het te hopen dat meer wetenschappers de combinatie van perspectieven in hun onderzoek weten te betrekken

ties te benaderen sluit Blokland meer aan bij de *common sense* betekenis van gemeenschappen en legt ze de nadruk op sociale identificaties. *Imagined communities*, ontleend aan Anderson (1990), omschrijft Blokland als: 'Mentale voorstellingen van het denken en voelen van 'wij horen bij elkaar', en als alledaagse handelingspraktijken waarin we uitdrukken bij wie we horen, en waarin we anderen bij 'ons' insluiten en juist van 'ons' uitsluiten.' Een centraal handvat voor het onderzoek van Blokland is het tweedimensionale grid die zij op basis van Webers omschrijving van sociaal handelen en sociale relaties presenteert in hoofdstuk 4. De ene dimensie is die van instrumentaliteit/sociabiliteit. Bindingen zijn sociaal wanneer betrokkenen in hun betekenisgeving op elkaar gericht zijn. De andere dimensie is die van rationaliteit/niet-rationaliteit. Van rationeel handelen wordt gesproken als handelen bewust en consequent verloopt. Niet rationeel handelen wordt gezien als traditioneel (voortkomend uit geïmiterde gewoonten) of affectief (ingegeven door emoties en gevoelens). Het grid van twee dimensies levert vier kwadranten op die staan voor vier typen bindingen: Transacties is het kwadrant van

neel naar sociaal. Deze continua gebruikt Blokland om de veranderende relatie tussen buurt en gemeenschap in kaart te kunnen brengen. Zo is het belang van de transacties voor imagined communities in de loop van de tijd afgenomen als gevolg van de vermindering van de publieke familiariteit. Vroeger was er sprake van meer publieke familiariteit omdat het buurtgebruik (de mate waarin mensen hun rolrepertoire binnen de buurt vervullen) veel hoger was en omdat de levensritmes van de buurtbewoners veel meer synchroon liepen. De hoge mate van publieke familiariteit schiep de mogelijkheid tot toenadering van mensen die elkaar 'van gezicht' kennen. Deze potentiële relaties konden in tijden van nood omgezet worden in actieve sociale relaties. In de tweede plaats verschaft de zichtbaarheid van andermans handelen kennis voor sociale onderscheidingen tussen 'wij' en 'zij'. Juist door het publiek-familiaire karakter van de relaties in de buurt, bestond er enkele decennia terug een sterke voorkeur bij veel mensen om de burens enigszins op afstand te houden. In tegenstelling tot het gangbare beeld van de arbeidersbuurt van weleer, waarin bewoners een groot deel van de dag op straat doorbrengen en er nauwelijks een scheiding is tussen publiek en privaat, bleek uit de verhalen van bewoners dat ze juist erg gesteld waren op hun privacy in hun contacten met buurtgenoten. De titel van het boek is ook een verwijzing hiernaar. Door het houden van een zekere afstand houdt men controle over roddel en een slechte reputatie. In de loop van de tijd is met het stijgen van de welvaart en de opbouw van de verzorgingsstaat de wederzijdse afhankelijkheid tussen burens afgenomen en tegelijkertijd door de afname en de differentiatie van het buurtgebruik ook de sociale controle via roddel. Dat heeft enerzijds geleid tot een verschuiving richting meer anonieme interdependenties, anderzijds juist tot de mogelijkheid om meer intieme contacten aan te gaan met mensen in de buurt. Meer algemeen kan gesteld worden dat de keuzevrijheid met wie wij omgaan en met wie wij ons verbonden voelen sterk is toegenomen. In de netwerkbenadering wordt dat louter positief bekeken, getuige de positieve connotatie van de term *community liberated* (Wellman 1988), waarmee de toegenomen keuzevrijheid wordt aangeduid. Blokland wijst er echter terecht op dat het moeten maken van keuzen met wie wij ons sociaal identificeren zich als een sociaal

dwingend feit voordoet. Met name buurtbewoners voor wie de huidige buurt een belangrijke praktische en symbolische betekenis heeft, voelden zich vaak meer op hun gemak met de overzichtelijkheid van weleer. Tegen die achtergrond moeten ook de pogingen gezien worden van de Hollandse Hillesluisers van de Vereniging 't Gezond Verstand om zich af te zetten tegen de alloctonen in hun wijk en daarmee ruimte te scheppen om zich met het sociale om hen heen verbonden te blijven voelen (hoofdstuk 8). Sommige oudere Hillesluisers daarentegen hebben een strategie gevonden om op basis van collectieve herinneringen nieuwe imagined communities te ervaren (hoofdstuk 9).

Met haar indeling in vier typen bindingen (transacties, interdependenties, verbindingen en banden) heeft Blokland op een verdienstelijke wijze inzichten uit vier sociologische benaderingen gecombineerd, te weten rationele keuze benadering, de figuratie-sociologie, de cultuursociologie en de

Overige aangehaalde literatuur:

- Amin, A. (2002) *Ethnicity and the multicultural city: living with diversity*. Environment and Planning A, 34, 959-980.
- Anderson, B. (1990) *The imagined community: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso, herziene editie.
- Hart, J. de (red.) *Zekere banden - sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- McKenzie, R.D. (1925) *The ecological approach to the study of the human community*. In R.E. Park, E.W. Burgess, and R.D. McKenzie, Eds. *The city*, p. 63-79. The University of Chicago Press, Chicago.
- Peach, C. (1996) *Does Britain have ghettos?* Transactions of the Institute of British Geographers, 21(1), 216-235.
- Wellman, B., Carrington, P.J., and Hall, A. (1988) *Networks as personal communities*. In B. Wellman, and S.D. Berkowitz, Eds. *Social structures: a network approach*, p. 130-135. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wirth, L. (1938) *Urbanism as a way of life*. *American Journal of Sociology*, 44(1), 3-24.

Hoewel de studie niet direct aanknopingspunten biedt voor de praktijk, kan ze toch interessant zijn voor opbouwwerkers

micro-sociologie. Voor de verdere theorievorming is het te hopen dat meer wetenschappers deze combinatie van perspectieven in hun onderzoek weten te betrekken.

Talja Blokland (2005) *Goeie burens houden zich op d'r eigen - Buurt, gemeenschap en sociale relaties in de stad*. Den Haag. Dr. Gradus Hendriks-stichting. (Opbouwteksten nr. 20).

Bestellingen:

Bij het LCO,
Prijs: € 17,90
Via email: info@opbouwwerk.nl
of telefonisch: 070- 380 4431

Kunst geeft kleur

aan een wijk

Voor veel Rotterdammers is kunst op straat een sokkel. Een sokkel met een beeld er op. Gebikt uit één of andere duurzame steensoort, gegoten in brons, of samengesteld uit ander materiaal dat het gure, Hollandse klimaat een poosje kan weerstaan. Bordje erbij, met de naam van de sculptuur plus die van de maker. De Maasstad staat er vol mee.

De Internationale Beelden Collectie is op dit vlak het visitekaartje van de stad. Sjaak (76) uit Eindhoven, op weg naar museum Boijmans van Beuningen - en misschien ook nog wel de Kunsthal -, ziet de kunstwerken op de Westersingel aan. Zijn pas is nog snel ter hoogte van de bronzen blokken die samen een titelloze creatie van de Amerikaan Joel Shapiro vormen. Wat langzamer gaat het bij de sierlijke La Grande Musicienne van Henri Laurens (1885-1954), waarnaar zijn voorkeur uitgaat.

Ja, klinkt het, hij is liefhebber van kunst in de openbare ruimte, zoals dat officieel heet. Het geeft zo'n gebied iets extra's, luidt zijn mening. „De combinatie met de rest van de straat, de gevels en het water, is bovendien erg mooi. Het p'st hier gewoon.

Ondanks zijn faam staat de beeldenroute niet model voor de kunstuitingen in andere delen van Rotterdam. Kunst in de buurt, benadrukt projectcoördinator Marjolijn van der Meijden van het Centrum Beeldende Kunst (CBK), is tegenwoordig veel meer dan een beeldhouwwerk op een verhoging. Het kan een boom zijn, een internetprogramma, zelfs een stuk klassieke muziek. De *soundtrack* van Hoogvliet; je moet er maar op komen.

Want d'r gaat het om, de kunstenaar als spin in het web, die zich laat inspireren door een wijk en zijn bewoners. Zeker in de zogeheten herstructureringswijken, waar wordt gesloopt en nieuwbouw komt, is kunst een niet weg te denken factor. Ze brengt mensen tot elkaar, geeft de buurt kleur, een hart, iets gemeenschappelijks. Men waardeert dat. In Rotterdam zie je dat zo'n kunstwerk maar zelden wordt vernield, stelt ze.

De afdeling Kunst en Openbare Ruimte van het CBK coördineert de speurtocht naar de juiste kunsttoepassing voor een buurt. Op aangeven van onder andere een bewonersorganisatie of deelgemeente wordt een beroep gedaan op individuele kunstenaars of een groep creatievelingen. Die presenteren hun ideeën, waarna er in samenspraak met de bewoners een knoop wordt doorgehakt. En dat kan, zoals gezegd, alle kanten opgaan.

Van der Meijden: Neem nu de kunstenaar Rolf Engelen, die in de Landenbuurt in Oud-Mathenesse aan het werk is gegaan. Die heeft in de muur van een gymzaal een soort zilverwolk gemaakt. Door tienduizend gaatjes in de wand te boren, en daar edelmetalen staafjes in te slaan. Die lichten op allerlei verschillende manieren op, heel poetisch.

Nog een stapje verder gaat InkijkUitruil, een gratis te downloaden softwareprogramma. Dat kan eenmaal geïnstalleerd op de computer dienst doen als digitaal prikbord voor de straat of buurt. Iedereen kan zijn bijdrage leveren, door simpel berichten uit te wisselen, zijn hobby

te tonen of foto's - inclusief nostalgische kiekjes - te openbaren. Verhalen over vroeger, het melden van overlast, verbinding met webcams (met internet verbonden camera's, red.) of het actuele woningaanbod; alles is er te vinden. In Ommoord is zo'n openbare website al in de lucht. Het is ook een manier om kunst in een wijk toe te passen: het is als het ware kunst in de virtuele ruimte. Zo zie je wat er leeft in de maatschappij. Het is een platform om direct met buurtbewoners te communiceren.

Nog een voorbeeld. Omwonenden van een binnentuin in Delfshaven wilden graag dieren in hun groengebiedje. Dat kon, zij het dat kunstenaar Herman Lamers er een eigen draai aan gaf. Eerder zette hij al twee manshoge, bronzen pinguïns op het Bleiswijkplein, nu wil hij dergelijke nepbeesten neerplanten in Rotterdam-West. Om de zoveel tijd rouleren die beelden. De buurt reageerde heel enthousiast op dit voorstel.

Van der Meijden: Naast al deze tijdelijke initiatieven blijft de behoefte aan sculpturen natuurlijk bestaan. Ook al spreekt kunst niet altijd tot ieders verbeelding, iedereen heeft een gevoel bij beelden waarmee hij opgroeië. Een van de laatste succesbeelden in de stad is de ode aan Marten Toonder door de Artoonisten, bij het Blaakstation. Eindelijk weer eens een echt beeld, verzuchtte menigeen bij de onthulling.

Budget

Het probleem met echte beelden is dat ze aan een heleboel strenge veiligheidseisen moeten voldoen en in onderhoud heel erg duur zijn. De gemeente heeft wel geld om iets neer te zetten, maar voor het schoonhouden is maar weinig budget. Dus als je een nieuw beeld wilt plaatsen, bedenk dan wel waar je aan begint. Want voor je het weet, verloedert de boel. Het is dus een groot voordeel dat er tegenwoordig zoveel meer mogelijk is op het gebied van tijdelijke werken.

In Bloemhof is een kunstroute, die voert langs muurschilderingen. Cellist Paul de Jong schreef composities voor Bospolder-Tussendijken, Hoogvliet, Bloemhof en Nieuw-Crooswijk. Daarbij werkt hij samen met musici uit de wijken zelf. En dan is er nog het Witteveenplein op de Kop van Zuid, k een project.

Op www.witteveenplein.com is te zien hoe een zestig jaar oude amberboom een plaats in het park krijgt. Alle veranderingen, vanaf de aanleg in 2003 tot heden, zijn vastgelegd en worden de komende twintig jaar getoond op deze internetpagina. Zo zie je het gras opkomen, een maaimachine zijn werk doen. Wethouder Hulman heeft destijds de opening verricht, door met een gieter water bij de boom te gooien. Van der Meijden: Vanuit vijf gezichtspunten wordt de groei van de boom getoond. De seizoenen trekken aan je voorbij. Het bijzondere is dat je tegelijkertijd ziet hoe de wijk eromheen zich ontwikkelt.

(Rotterdams Dagblad, 26 november)

Modernisering van het huur Wijken op slot of juist bereikbaar

Minister Dekker wil de gebrekkig functionerende woningmarkt langs drie sporen weer laten functioneren: door de modernisering van het huurbeleid gericht op functioneren van de woningmarkt; door een verhoging van de nieuwbouwproductie en door de herstructurering van oude wijken. In dit artikel gaat Eke Gerritsma in op de kritiekpunten op dit beleid. Ook bespreekt hij de mogelijke segregatieve effecten ervan op de samenstelling van buurten en wijken.

Onlangs heeft minister Dekker haar huurbrief met daarin de kabinetsplannen voor de komende jaren gepresenteerd. Deze brief is met gemengde gevoelens ontvangen. De verhuurders zijn overwegend positief¹. Het toekomstige beleid geeft namelijk meer ruimte aan verhuurders om de huurprijs te bepalen. De huurders zijn over het algemeen minder gunstig gestemd, onder meer omdat het de bedoeling is dat voor ongeveer 600.000 huurhuizen de huurprijzen worden vrijgegeven². Dit betekent dat de prijzen uiteindelijk worden bepaald door de markt.

Aan dit aspect – door de minister betiteld als de modernisering van het huurbeleid – zal in dit artikel de meeste aandacht worden besteed omdat dit het meest nieuwe element in het voorgenomen beleid is. De Tweede Kamer heeft al even over de huurbrief gesproken in het kader van de begrotingsbehandeling van het Ministerie van VROM, maar in januari zal de brief aldaar nader besproken worden.

Naast dat ik hieronder in zal gaan op de modernisering van het huurbeleid en de kritiekpunten hierop zal ik het hebben over de mogelijke segregatieve effecten van het beleid. Het gaat dan om het volgende. Het vrijgeven van de huurprijzen heeft gevolgen voor bepaalde wijken doordat de prijzen fors kunnen (en zullen) stijgen. Door de prijsstijging zullen de woningen in die wijken voor bepaalde groepen niet meer betaalbaar zijn en dit kan segregatie³ in de hand werken omdat er een striktere scheiding tussen arm en rijk zou kunnen ontstaan.

Met het nieuwe huurbeleid wordt ook dekking gevonden voor een bezuiniging van 250 miljoen euro per jaar

Modernisering van het huurbeleid

De bedoeling van minister Dekker is om de keuzemogelijkheden op de woningmarkt te vergroten. Doordat er te weinig gebouwd wordt en er te weinig doorstroming is, stagneert de woningmarkt. Daarom moet er meer en gevarieerder gebouwd worden. Verhuurders krijgen meer ruimte om de huren te verhogen op voorwaarde dat zij extra woningen realiseren. Volgens de minister moeten er in 2010 420.000 woningen aan de woningvoorraad zijn toegevoegd om het woningtekort terug te brengen tot door haar gewenste tekort van 1,5 procent in dat jaar; in 2008 toetst de minister of de door haar gewenste aantallen nieuwe woningen zijn gerealiseerd. Is dit niet het geval dan mogen de verhuurders de huren niet extra verhogen.

Om verregaande differentiatie in huurprijzen te bereiken wordt 25 procent (ten opzichte van de huidige 5 procent) van de huurwoningen geliberaliseerd per 1 juli 2006. Liberalisatie wil zeggen dat de huur-

prijs en de huurverhoging niet langer door de minister wordt vastgesteld maar dat de prijs door de verhuurder wordt vastgesteld. De minister van VROM blijft voor driekwart van de huurders (2,3 miljoen huishoudens) de maximale huur bepalen. Voor mensen in woningen waarvan de prijs op termijn door de markt wordt bepaald, komt een overgangsregeling (649.000 huishoudens). Voor huurders zonder huursubsidie zal een overgangsregime gelden dat vier jaar duurt. In deze periode dient de huurprijs gefaseerd naar markthuurniveau te groeien. Dit geeft

huurders de gelegenheid om aan het nieuwe huurniveau te wennen dan wel om te zien naar een nieuwe woning.⁴ Voor huurders die huursubsidie ontvangen blijft het recht op huursubsidie bestaan alsmede de regulering van de jaarlijkse huurstijgingen. De huurstijgingen zullen beperkt zijn tot die in het gereguleerde gebied, tot op het moment dat de huurder niet meer in aanmerking komt voor subsidie.⁵ Omdat het kabinet een betere verhouding tussen vrije en gereguleerde markt wil realiseren en een betere relatie tussen prijs en kwaliteit van een woning wil laten ontstaan zal de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) een belangrijke pijler vormen van het nieuwe beleid. Zo zijn de 25 procent huurwoningen waarvan vanaf 1 juli 2006 de markt geleidelijk aan de huur gaat bepalen, woningen met een WOZ-waarde hoger dan een vastgesteld bedrag.⁶ Met het nieuwe beleid wordt ook dekking gevonden voor een bezuiniging van 250 miljoen euro per jaar.

beleid baar voor iedereen?

Door huurverhogingen nemen de keuzemogelijkheden van mensen met een laag inkomen af

Verhuurders zullen een deel van hun inkomsten afdragen aan de overheid om hiermee een bijdrage te leveren aan de huursubsidie en het investeringsbudget stedelijke vernieuwing.

De verwachte huurstijging als gevolg van het nieuwe beleid zal het grootst zijn bij de huishoudens met een inkomen tussen de huursubsidie- en de ziekenfondsgrens waarvan de woning geliberaliseerd wordt. Het kabinet zegt oog te hebben voor het feit dat vooral deze mensen financiële gevolgen van het nieuwe beleid ondervinden. Maar zij is van mening dat het reëel is dat mensen meer dan tot nu toe een prijs gaan betalen die past bij de kwaliteit van de woning, mede omdat er met de hogere productie meer keuzemogelijkheden komen. Mede met deze hervormingen in het huurbeleid wil het kabinet dat verhuurders meer gaan investeren in woningen waarmee de woningmarkt weer zal gaan functioneren.⁷

Dit is de kern van het nieuwe huurbeleid zoals gepresenteerd door minister Dekker. Vanuit verschillende hoeken is dit nieuwe huurbeleid bekritiseerd. Hierna zal ik ingaan op enkele punten van kritiek.

Punten van kritiek

Door diverse deskundigen, organisaties en politici is het nieuwe huurbeleid bekritiseerd. Zo schrijft het Centraal Planbureau dat het enkel verhogen van de huren niet voldoende is om meer woningen te laten bouwen.⁸ In het voorgenomen huurbeleid wordt er sterke relatie gelegd tussen groei van beschikbare woningen en de verhoging van de huren. Verhoging van de huurprijs zou enerzijds leiden tot meer vraag naar koopwoningen en anderzijds tot meer investeringen door verhuurders in nieuwbouwwoningen. Het Centraal Planbureau concludeert dat het ruimtelijk beleid een belangrijke factor is bij het realiseren van meer woningen. Bovendien zijn er naast

meer geld en ruimtelijk beleid ook andere factoren van invloed op het bouwen van woningen zoals de aanvangsprijs van een koopwoning, grond- en bouwkosten en strategische motieven van verhuurders. Het nieuwe huurbeleid valt of staat met de productie van nieuwbouwwoningen. Het is nog maar de vraag of de raming van de minister gehaald zal worden. HPR Bouw, een in de bouwnijverheid gespecialiseerde marketingadvies organisatie, vindt dat het Ministerie van VROM te optimistisch is. HPR Bouw concludeert dat de maatregelen die op korte termijn tot een verhoogde woningbouwproductie zouden moeten leiden, nog geen vruchten afwerpen.⁹ Een ander punt van kritiek is dat het beleid van minister Dekker leidt tot aanzienlijke huurstijgingen, met name voor de middengroepen. De stijging zal vooral voelbaar zijn in de te liberaliseren huurwoningen. De woonbond verwacht dat deze huurders binnen enkele jaren gemiddeld eenderde van hun netto inkomen (of meer) kwijt zijn aan de kale huur. Verder vindt de woonbond dat minister Dekker die gevolgen maskeert door te benadrukken dat de huishoudens met een lager inkomen worden ontzien. Het CPB constateert echter dat een grote groep huursubsidieontvangers minstens 20 procent meer van het netto inkomen kwijt zal zijn aan de huur. Bovendien gaan huurders met huursubsidie erop achteruit doordat wordt vastgehouden aan de korting op de huursubsidie. Die korting bedraagt in 2007 ruim 18 euro per maand. De huurbrief zegt overigens niets over de effecten van de extra huurverhoging voor goedkope woningen. Het gaat om woningen met een huur van minder dan 200 euro. De huur van deze woningen kan met een nominaal bedrag van 25 euro worden verhoogd als de huur beneden de 50 procent van het wettelijke maximum ligt. Veel van die woningen worden echter bewoond door huurders met een laag inkomen.¹⁰

Als tegenprestatie voor de hogere huren moeten de woningbouwcorporaties jaarlijks 250 miljoen euro aan minister Dekker betalen. Daarnaast draaien ze op voor de toekomstige stijging van de huursubsidie ten gevolge van de hogere huren. De corporatie, zo luidt de kritiek zal deze rekening weer doorschuiven naar de huurders die geen huursubsidie ontvangen. De rekening wordt dus neergelegd bij de huurders zonder huursubsidie die in een corporatiewoning wonen. Particuliere verhuurders hoeven daarentegen niet te betalen, maar krijgen wel de hogere huren.¹¹ Ook is het de vraag of verhuurders meer geld nodig hebben om woningen te bouwen. Het Centraal Fonds Volkshuisvesting heeft berekend dat er tien miljard euro vrij besteedbaar vermogen in de woningcorporatiesector zit, waar jaarlijks een miljard euro bijkomt.¹² Daarnaast zullen de veranderingen vooral in de steden voelbaar zijn omdat de huren worden gekoppeld aan de verkoopwaarde (WOZ). Huizen zijn nu eenmaal het duurst in de steden. Juist in steden is segregatie vaak een punt van aandacht. In de volgende paragraaf zal ik nader ingaan op de relatie tussen huurbeleid en segregatie.

De precieze impact van het nieuwe huurbeleid op de samenstelling van buurten en wijken is onduidelijk

Meer of minder segregatie?

Het nieuwe huurbeleid zal consequenties hebben voor de samenstelling van buurten en wijken, zoveel is wel duidelijk. Maar wat de precieze impact van het nieuwe huurbeleid zal zijn is niet goed te overzien. Duidelijk is wel dat het tegengaan van segregatie een van de speerpunten is van het kabinetsbeleid. Minister Dekker heeft in haar huurbrief aangegeven dat al haar voorstellen zijn getoetst op toename van segregatie. Zij is tot de conclusie gekomen dat het nieuwe huurbeleid geen doorslaggevend invloed heeft op segregatie. Mede omdat ook inkomensbeleid, werkgelegenheid en opleiding belangrijke factoren zijn. Daarnaast blijkt aldus de minister dat alle steden een in prijs gevarieerde woningvoorraad hebben, waardoor ze op wijkniveau tot een gevarieerde bevolkingssamenstelling kunnen komen.¹⁴ Toch heeft de minister het verleden tegen in de zin dat is gebleken dat het overheidsbe-

leid – met name daar waar het gaat om verhoging van de huren – een segregerend effect heeft gehad. Zo heeft de verzelfstandiging van woningcorporaties geleid tot hogere huurprijzen en dat tot meer segregatie geleid. Ook de geringe nieuwbouw van betaalbare woningen in Vinexwijken heeft hiertoe geleid. En zelfs herstructureering heeft een zelfstandig concentrerend en segregerend effect wanneer dit binnen een wijk gebeurt en duurdere woningen in straten of blokken worden geclusterd.¹⁵ Alhoewel de minister dus geen toename van de segregatie verwacht, zijn de meningen daarover verdeeld. Zo blijkt uit eigen onderzoek van de PvdA dat de huizen die zullen gaan behoren tot de 25 procent geliberaliseerde woningen vooral zijn te vinden in de betere buurten, de Vinex-wijken en de randgemeenten. Zo zou een gemeente als Zoetermeer nauwelijks huurwoningen overhouden.¹⁶ Piet de Vrije van woonstichting Patrimonium te Veenendaal wijst erop dat het nieuwe huurbeleid voor zijn corporatie zal betekenen dat alle eengezinswoningen die na 1970 zijn gebouwd in de vrije huursector terecht komen. Dit geldt ook voor alle nieuwe woningen die gebouwd gaan wor-

Om te kijken hoe het nieuwe beleid zal uitwerken heeft de minister onderzoek gedaan naar de gevolgen met betrekking tot segregatie van het voorgenomen beleid voor Amsterdam en Rotterdam. Hieronder wordt hierop nader ingegaan.

Amsterdam

De minister stelt voor de liberalisatiegrens te hanteren van 130.000 euro in Amsterdam. Dus indien de WOZ-waarde van de woning boven dit bedrag uitkomt, zal deze woning vallen onder het geliberaliseerd gebied. De minister schrijft dat 'op het eerste gezicht de toegang van lagere inkomens tot aantrekkelijke (centrum-)wijken bij uitbreiding van het geliberaliseerd gebied minder lijkt te worden en daarmee uitsluitend voor hogere inkomens toegankelijk lijkt te zijn. (...) Bij nadere beschouwing blijkt dit (...) genuanceerder te liggen.' Per stadsdeel zal het aandeel geliberaliseerde woningen verschillen. Echter zelfs in het Amsterdamse stadsdeel met de meeste geliberaliseerde woningen (Zuideramstel) blijft het Rijk bij 40 procent van de woningen de maximale huurstijging bepalen. Het grootste deel van deze woningen is in bezit van de corporaties. De minister verwacht dus dat zelfs in Amsterdam voldoende betaalbare woningen beschikbaar zullen zijn om gemeleerde wijken te behouden. Prof. dr. P. Hooimeijer werkzaam bij het Urban Centre van de Universiteit Utrecht is aanzienlijk bezorgder over de gevolgen. In Amsterdam zal volgens hem door de liberalisatie een brede strook van Centrum naar Zuideramstel – onbetaalbaar worden voor middeninkomens.¹⁸ Ook de gemeenteraad in Amsterdam heeft zich tegen het voorgenomen beleid uitgesproken omdat de raad van mening is dat veel huurders gedwongen worden te verhuizen alsmede dat het voorgenomen beleid desastreuze gevolgen heeft voor doorstroom en woonruimteverdeling en dat deze maatregel segregatie ernstig in de hand werkt.¹⁹ Een groot aantal bestuurders is van mening dat de tegenstellingen tussen rijke en arme buurten fors zullen toenemen en dat buurten steeds eenzijdiger worden. Bovendien zijn zij bezorgd over de afname van het voorzieningenniveau in arme wijken.²⁰

Rotterdam

In Rotterdam bestaat er een hele andere situatie dan in Amsterdam. De liberalisatiegrens wordt hier vastgesteld op 115.000 euro. Hiermee lijken – aldus de minister – mensen met lagere inkomens in de stad te

Het nieuwe beleid staat of valt met de productie van nieuwbouwwoningen

moeten blijven omdat de aantrekkelijker wijken aan de rand van de stad voor de hogere inkomens gereserveerd zouden zijn. De minister komt tot de conclusie dat met deze liberalisatiegrens er in alle deelgemeenten nog steeds sprake is van een substantiële omvang van de geregeuleerde voorraad en dat zelfs in de meest aantrekkelijke wijken nog voldoende woningbezit is van corporaties om de mensen met een lager inkomen te huisvesten. Verder wil de minister dat een gedeelte van de sociale woningbouwvoorraad uit de omliggende gemeenten beschikbaar wordt gehouden voor huishoudens in Rotterdam, zodat er in de stad meer ruimte komt voor sloop en herstructurering waardoor in Rotterdam meer middeldure huizen kunnen worden gebouwd.²¹⁾ Minister Dekker is van mening dat met haar nieuwe huurbeleid segregatie in Rotterdam in ieder geval zal stabiliseren, dan wel zal terugdringen.

Nu is het zo dat in Rotterdam sprake van oververtegenwoordiging van jonge, alleenstaande huishoudens, net als die met lage inkomens, waaronder zich veel uitkeringsgerechtigden en veel niet-westerse allochtonen bevinden. Het zijn vooral de negentiende-eeuwse en vroeg-naoorlogse wijken in de stad, die een weinig draagkrachtige bevolking hebben en die onevenredig met sociale problemen kampen, zoals werkloosheid, criminaliteit en onveiligheid.²²⁾ Het contrast tussen stad en ommeland is sinds begin jaren zestig gestaag gegroeid door vertrek van gezinnen met hoge en middeninkomens uit de stad en vestiging van vooral niet-westerse migranten met lage opleidingen en inkomens in de stad. Door het aantrekkelijker maken van randgemeenten voor de lagere inkomensgroepen en tegelijkertijd het bouwen voor de middelinkomens in Rotterdam zou het beleid van de minister kunnen leiden tot een afna-

me van segregatie en de tendens van spreiding van allochtonen over de stad kunnen versterken. Hierbij is van belang dat al enkele jaren allochtonen deelgemeenten als Delfshaven en Feijenoord verlaten om zich te vestigen in kansrijkere delen van Rotterdam als Kralingen, Hillegersberg en IJsselmonde. Om het beleid echt succesvol te kunnen laten zijn zal de 'witte vlucht' gestopt moeten worden en ook de kansrijken moeten gaan wonen in (nu nog) kansarme buurten van Rotterdam.

Enkele afsluitende opmerkingen

Zoals hierboven is beschreven zijn de meningen over het voorgenomen huurbeleid verdeeld. Het idee achter het nieuwe beleid is toe te juichen: meer en gevarieerdere woningen. De vraag is alleen of het beleid de door de minister gewenste uitwerking zal hebben. De mogelijke huurverhoging is tot in detail geregeld, net zoals de

bijdrage van corporaties aan de huursubsidie. Van deze bijdrage kan overigens afgevraagd worden of – als het kabinet de instandhouding van de huursubsidie van belang acht- het geld niet gewoon uit de belastingopbrengsten betaald dient te worden. Andere aspecten van het voorgenoemen beleid niet zijn uitgewerkt. Ik noem de bijdrage van commerciële verhuurders aan de toename van de investeringen in woningbouw en hun bijdrage aan de huursubsidie. Ook zij profiteren immers van de

groepen. Bovendien kan de minister interveniëren als er geen bindende afspraken tot stand komen tussen gemeenten onderling (centrum en randgemeenten) en gemeente en corporaties over het tegengaan van segregatie. Hoe een dergelijke interventie er uit zou kunnen zien wordt verder niet uitgewerkt in de plannen. Ook is het aan de corporaties – als maatschappelijke instellingen – om te zorgen dat rijkere wijken toegankelijk blijven voor groepen met lagere inkomens. Feit blijft dat veel huren

keuzevrijheid voor lagere inkomensgroepen omdat deze woningen boven de liberalisatiegrens zullen vallen. Herstructurering van wijken zal, mits hele wijken (of meerdere), worden aangepakt wel leiden tot spreiding.²⁹ Doordat mensen met lagere inkomens minder te kiezen hebben, zal de concentratie van kansarmen toenemen. Dit kan bijvoorbeeld gevolgen hebben voor de aanwezigheid van commerciële en niet-commerciële voorzieningen. Bij de laatste geldt vooral als de bevolking van een gebied in kwestie niet goed in staat is om voor zichzelf op te komen en voorzieningen voor zichzelf op te eisen. Een concentratie van armoede in een buurt kan ook de fysieke achteruitgang van de buurt in de hand werken. Huiseigenaren hebben geen geld om te investeren in hun woning en huisbazen kunnen (of willen) hun woningen niet goed onderhouden. Dit kan leiden tot een zichzelf versterkend proces: steeds minder mensen vinden het nodig, of profijtelijk, om in hun woningen te investeren. Op zo'n manier wordt een proces van snelle achteruitgang in gang gezet.³⁰

Hoe het voorgenoemen beleid – bij ongewijzigde invoering – daadwerkelijk in de praktijk zal uitwerken, is niet met zekerheid te zeggen. Het is in ieder geval de bedoeling en een haalbaar resultaat om meer verhuisbewegingen op gang te laten komen. Het is van belang dat de bestaande sociale cohesie in de buurt hierbij niet uit het oog verloren wordt. Dus naast nieuwe woningen graag aandacht voor bestaande sociale structuren en voorzieningen alsmede op het instandhouden dan wel verbeteren van leefomstandigheden in de buurten en wijken. <

Aandacht voor bestaande sociale structuren en voorzieningen en de leefomstandigheden in wijken en buurten blijft belangrijk

verruiming van het huurbeleid en van de ondersteuning van huurders door subsidie. Daarnaast is het onzeker of het geraamde aantal woningen gehaald gaat worden. Dit is van eminent belang om het nieuwe beleid te laten slagen en huurders meer keuzevrijheid te geven ten aanzien de woning waarin zij willen wonen. Ook is het effect op segregatie onduidelijk. De minister behoudt de vrijheid om per regio de WOZ-waarde te verhogen of te verlagen binnen de marges als bijvoorbeeld blijkt dat in een gemeente te veel woningen boven de liberalisatiegrens zouden uitkomen en daarmee te duur zou worden voor lagere inkomens-

zullen worden verhoogd en daarmee neemt de keuzemogelijkheid voor mensen met een lager inkomen af. Feit blijft ook – ondanks de vele stedelijke vernieuwings- en herstructureringsprojecten- dat de woningvoorraad niet gelijkmatig is verdeeld binnen gemeenten naar kwaliteit (bouwjaar, bouwwijze en aantal kamers) en prijs (en eigendomsverhouding). In de meeste gemeenten is de scheiding tussen wijken met goedkope en dure woningen tamelijk rigoureuus. Deze scheiding zal door het duurder maken van bepaalde woningen niet afnemen. Ook het bouwen van meer nieuwbouwwoningen zal op het eerste gezicht niet leiden tot een vergroting van de

Noten

- 1 Persbericht Aedes, vereniging van woningcorporaties, 19 November 2004.
- 2 In Stand.nl (NCRV-televisie) van 1 december reageerde Aedesvoorzitter de heer van Leeuwen op de stelling: "Het is goed om de huren vrij te geven." Uit de reacties van kijkers, die telefonisch en via de website bij de NCRV binnenkwamen, bleek dat 87 procent hiervan tegen het vrijgeven van de huren stemde en 13 procent voor.
- 3 Waar ik spreek over segregatie bedoel ik ruimtelijke segregatie. Ik hanter hiervoor de volgende definitie: er is sprake van ruimtelijke segregatie van een groep als deze anders verdeeld is over het land, gemeente of wijk dan een andere groep. In dit geval zal het gaan om een onderscheid tussen mensen met lagere en mensen met midden/hoge inkomens
- 4 Voor huurders waarvan de maximale huur straks is geliberaliseerd, komt dus een overgangsregeling. Dit betekent een maximale huurstijging met de inflatie van het voorafgaande jaar, plus 2 procent in 2006, tot plus

4 procent in 2009. Ook in het gereguleerde gebied zijn de maximale huurstijgingen vastgelegd in een oplopende reeks van inflatie plus 1,5 procent in 2005 tot inflatie plus 3 procent in 2009. Voor woningen van corporaties zal in bepaalde gevallen de maximale huurstijging lager uitkomen in het gereguleerde gebied.

- 5 Het zal gaan om een landelijke grens van 115.000 euro met een correctie van 15.000 euro naar boven of naar beneden. De minister behoudt de vrijheid om op basis van afspraken met gemeenten het geliberaliseerde gebied te vergroten of te verkleinen, zolang landelijk maar de 25 procent-norm wordt gehaald.
- 6 Het zal gaan om een landelijke grens van 115.000 euro met een correctie van 15.000 euro naar boven of naar beneden. De minister behoudt de vrijheid om op basis van afspraken met gemeenten het geliberaliseerde gebied te vergroten of te verkleinen, zolang landelijk maar de 25 procent-norm wordt gehaald.

- 7 Ik heb in deze korte samenvatting niet alle aspecten van de huurbrief behandeld voor de volledigheid verwijs ik u naar de huurbrief zoals gezegd te vinden op www.vrom.nl.
- 8 CPB Notitie Validatie ABF-berekeningen nieuw huurbeleid, 10 november 2004, te vinden op www.vrom.nl.
- 9 Volgens VROM zou de bouw van 420.000 woningen dit jaar al goed uit de startblokken moeten komen. Zo moet het aantal huizen dat dit jaar gereed komt, ten opzichte van vorig jaar met vijftien procent stijgen. In 2005 moet dat aantal doorstijgen naar 75.000 woningen, zodat voor 2006 tot 2010 nog 260.000 woningen overblijven om te bouwen. Over het eerste half jaar van 2004 werden nog acht procent meer woningen gereed gemeld dan in 2003, maar de cijfers van het derde kwartaal liggen drie procent lager dan in 2003. Om dit jaar 69.000 woningen op te kunnen leveren zoals geraamd, moeten er in oktober, november en december meer dan 37.000 woningen gereedkomen. Vorig jaar waren dat er 29.000 in die zelfde periode.
Het ministerie heeft een pakket aan maatregelen geïntroduceerd om de woningproductie op te voeren. Dit pakket bestaat onder meer uit het instellen van aanjaagteams, een aanpassing van wet- en regelgeving en afspraken met gemeentes en woningcorporaties.
- 10 19 november 2004 persbericht, Woonbond over huurbrief; Dekker's plannen deugen niet.
- 11 Zo vindt onder meer Stef Depla van de PvdA, www.pvda.nl
- 12 Miljarden over bij woningcorporaties, Volkskrant 14 mei 2004.
- 13 Zie de huurbrief te vinden op www.vrom.nl.
- 14 Commissie Blok (2004) 'Onderzoek Integratiebeleid' Eindrapport. Tweede Kamer der Staten-Generaal Vergaderjaar 2003-2004 28 689 nrs 8-9, p. 383.
- 15 Tweede Kamer, Huurbeleid, 14 oktober 2004.
- 16 Utrechts Nieuwsblad, Piet de Vrije, Huurplannen gaan evenwicht in veel wijken verstoren, 7 december 2004.
- 17 Zie de huurbrief te vinden op www.vrom.nl.
- 18 Huurkrant Amsterdam, november 2004.
- 19 De motie luidt (verkorte weergave) als volgt: "uit te spreken dat het voorgenomen huurbeleid een bijzonder negatief effect heeft op de woningmarkt in Amsterdam;
uit te spreken dat het alle lokale afspraken op het terrein van huren en wonen doorkruist;
uit te spreken dat (economische) drang om doorstroming op gang te brengen ongewenst is;
de Tweede Kamer der Staten-Generaal te verzoeken, de liberalisatiegrens te verhogen om ook in (midden) dure segment een gereguleerd aanbod te creëren. (Ö)" Motie is aangenomen in de avondzitting op woensdag 24 november 2004.
- 20 Het Parool, Hans Weevers, Plannen van minister Dekker bevorderen tegenstellingen tussen buurten, betogen, elf stadsdelen, 5 november 2004.
- 21 Huurbrief, te vinden op www.vrom.nl.
- 22 Ries van der Wouden, en Erica de Bruijne "De stad in de omtrek. Problemen en perspectieven van de vier grootstedelijke gebieden in de Randstad." Den Haag, SCP, 2001.
- 23 Zie ook Kempen e.a. Commissie Blok (2004) 'Onderzoek Integratiebeleid' Eindrapport. Tweede Kamer der Staten-Generaal Vergaderjaar 2003-2004 28 689 nrs 8-9, p. 383.
- 24 Bolt, Gideon 'Wooncarrières van Turken en Marokkanen in ruimtelijk perspectief' Universiteit Utrecht 2001.

Sleutels voor een beter woonbeleid

Visies op korte en lange termijn

Het TerZake Cahier nr. 6, 'Sleutels voor een beter woonbeleid' brengt de meest recente ontwikkelingen in beeld op vlak van wonen. De focus ligt op huisvesting van bewoners met geringe kansen op de woonmarkt (zowel in de sociale huisvesting als op private markt). De rode draad is 'wonen als cruciale schakel in de bestrijding van kansarmoede': een betaalbare, gezonde en comfortabele woning als hefboom voor het aanpakken van sociale achterstelling.

Het Cahier opent met een interview met de minister van Wonen, Marino van Keulen, die zijn beleidsambities voor de komende vier jaar uit de doeken doet. Dan volgen bijdragen over; de verwachtingen van het Vlaams Overleg Bewonersbelangen (VOB), de rol van de bewoners, de huursubsidie en het Platform Wonen. Het Cahier bundelt beleid en praktijk aan de hand van drie kapstokken: sociale huisvesting, private huurmarkt en eigendomsvererving. Het nummer gaat in op een aantal belangwekkende beleidsveranderingen die de komende maanden en jaren op de agenda staan (zoals huursubsidie en het nieuw sociaal huurbesluit). Daarnaast ligt het accent op de beleidsinitiatieven en praktijkvoorbeelden die het wooninstrumentarium op lokaal niveau kunnen verruimen en verbeter-

ren (zoals de beheersovereenkomsten en de woonwinkels). Participatie van bewoners, de kerntaak van het opbouwwerk, is zoals steeds in Terzake een belangrijke invalshoek (met onder andere de bewonersvertegenwoordiging op Vlaams niveau en de rol van bewoners in de sociale huisvesting).

Het tijdschrift TerZake is een samenwerkingsverband tussen VIBOSO en De Wakkere Burger. Cahier nr. 6 werd gemaakt in samenwerking met het Vlaams Overleg Bewonersbelangen. De inhoudsopgaven van dit nummer is te vinden op www.viboso.be. Losse nummers kosten € 12,- (exclusief verzendkosten). Bestellen: VIBISO, Vooruitgangstraat 323/2, 1030 Brussel, tel: 02/201 05 65, e-mail: info@viboso.be

Gemengde bedrijvigheid in plattellandsgebouwen

Gezichten van multifunctionaliteit op het platteland

Ook multifunctionele accommodaties voor het jonge kind, ouders, kinderen en lokale gemeenschap

In januari verschijnt bij LCO en NIZW de bundel *Gezichten van multifunctionaliteit op het platteland*. Over multifunctionele accommodaties voor het jonge kind, ouders, ouderen en de lokale gemeenschap. Met de bundel willen de samenstellers Radboud Engbersen en Dick Meesterberends alle betrokkenen op de hoogte te stellen van de jongste ontwikkelingen binnen dit oude fenomeen, en laten zien hoe nieuwe concepten en nieuwe maatschappelijke vragen en opgaven het karakter van hedendaagse multifunctionele organisaties hebben veranderd.

De vraag die sinds jaar en dag in de dorpen van Nederland speelt, is welke specifieke voorzieningen hebben wij in ons dorp nodig, gezien de behoeften van onze inwoners, van onze kinderen, volwassenen, ouderen en hoogbejaarden? En het antwoord is steeds: willen we ons dorp leefbaar maken en houden voor verschillende generaties bewoners dan ligt de oplossing in het bij elkaar bren-

gen van functies als zorg, ouderenhuisvesting, onderwijs, welzijn, kinderopvang, gemakdiensten, horeca en bankfaciliteiten. Oftewel: de oplossing ligt in 'multifunctionaliteit' of 'gemengde bedrijvigheid'. Gemengde bedrijvigheid is een begrip uit de agrarische sector. Deze sector laat zien dat hun toekomst en overleving meer en meer gelegen is in het combineren van functies. Boerderijen ontwikkelen zich tot multifunctionele ondernemingen met tal van (neven)activiteiten, zoals agrotoerisme, zorg, landschapsbeheer en de verkoop van streekelijke producten. Het zijn 'verbazingwekkende ondernemingen' geworden. Diezelfde verbazing is op zijn plaats in het geval van multifunctionele accommodaties buiten de agrarische sector. Ook hier hebben we te maken met 'winkels van sinkels' waar van alles is aan te treffen, van postkantoor tot mortuarium, van gemeentehuis tot waterretie, van kinderopvang tot internet-café, en ga maar zo door.

De bundel *Gezichten van multifunctionaliteit* is geschreven voor al die mensen die binnen overheden, maatschappelijke en commerciële organisaties (bouwbedrijven, architectenbureaus, adviesbureaus) te maken hebben en krijgen met het fenomeen multifunctionele gebouwen op het platteland. De beleidsmakers uit de steden en de ministeries in Den Haag maken we met deze bundel bekender met de rijkdom aan accommodaties op het platteland, de betrokkenen in de dorpen reiken we voorbeelden aan zodat ze van elkaars praktijken

kunnen leren. Het belangrijkste oogmerk van de bundel is *niet* betrokkenen te wijzen op het bestaan van multifunctionele accommodaties op het platteland. Daarvan is iedereen allang op de hoogte, zelfs niet-ingewijden. Hoofddoelstelling is vooral betrokkenen op de hoogte te stellen van de jongste ontwikkelingen binnen dit oude fenomeen en te laten zien hoe nieuwe concepten en nieuwe maatschappelijke vragen en opgaven het karakter van hedendaagse multifunctionele organisaties veranderd hebben. Deze bundel gaat anders gezegd over de tweede en derde jeugd van deze verbazingwekkende gebouwen.

Tal van instanties en personen zijn betrokken bij het fenomeen van de multifunctionele accommodaties. Om die reden hebben we aan verschillende mensen gevraagd om een verhaal te schrijven over een accommodatie. Een aantal verhalen is gemaakt door medewerkers van provinciale steunfunctie-instellingen. Zo heeft Math Wilms van Symbiose (Limburg) over het dorp America geschreven, Tim Boyenk van Primo (Noord-Holland) over Spaarndam en Sjoerd Udemana van Partoer (Friesland) over Surhuisterveen. Ook gemeenteambtenaren komen aan het woord. Els van de Waart van de gemeente Borsele (Zeeland) schrijft over de brede school in Lewedorp en Douwe Staal van de gemeente Heerenveen (Friesland) over de brede school in het dorp De Knippe. Tevens hebben we Feike van der Heide bereid gevonden om te schrijven over het multi-

functionele centrum De Brinkhof in Norg (Drenthe), waar hij bijna twintig jaar lang de dagelijkse leiding had. In actuele gebouwenverhalen komen steeds vaker commerciële organisaties voor. Zij worden ingehuurd voor hun expertise op het terrein van exploitatie en beheer, maar ook voor hun ervaring met procesondersteuning. Een van de organisaties die sinds jaar en dag op dit terrein actief is, is Hospitality Consultants. Tjeu Verheijen van Hospitality Consultants bericht over de brede school in het dorp Beesel (Limburg). Wetenschapper Redbad Veenbaas van de Vrije Universiteit Amsterdam, en coauteur van het in 1990 verschenen boek *Jongerenwerk op het platteland* (1990), schrijft over een typisch Friese jongerenaccommodatie: de stacaravan. Sofie Vandelannoote is werkzaam voor de Provincie West-Vlaanderen en betrokken bij een aantal met Europese steun gefinancierde plattelandprojecten. In haar werk houdt zij zich bezig met het verhogen van de leefbaarheid van plattelandskernen in de Westhoek van Vlaanderen. Zij schrijft over het dorp Jonkershove én over rusthuizen in de Westhoek van Vlaanderen. De plattelandskenner Chris van der Veen bericht over de 'wozoweco' van het Drentse dorp Peize, terwijl Henk Gossink, redacteur van het *Tijdschrift voor de Sociale Sector*, het Overijsselse fenomeen van het Kulturhus tegen het licht houdt. Daarnaast heeft Chris van der Veen een verhelderend tweegesprek opgetekend tussen Paul Buitenhok, divisiedirecteur HEVO bouwmanagement uit Den Bosch, en Albertje Nienhuis, directeur van de stichting Welzijn Midden-Drenthe. Tot slot heeft ook een redacteur van de bundel (Dick Meesterberends) een bijdrage geleverd, omdat het dorpshuiscafé Bozaumer Mijte van Meindert en Romy Pasma uit het Friese dorp Boazum niet onbeschreven had mogen blijven. Een subsidie van VWS maakte de uitgave van deze bundel mogelijk en stelde fotograaf Harry Cock in de gelegenheid de verschillende gebouwen én gebruikers in beeld te brengen.

Radboud Engbersen en Dick Meesterberends (Samenstelling en redactie), Gezichten van multifunctionaliteit op het platteland. Over multifunctionele accommodaties voor het jonge kind, ouders, ouderen en de lokale gemeenschap. NIZW en LCO. De publicatie is vanaf eind januari zowel bij het NIZW als het LCO te verkrijgen

<

De gemeente als Don Juan

Op donderdagmiddag 24 februari 2005 organiseert het Landelijk Contact voor het Gemeentelijk Welzijnsbeleid (LCGW)-Oost in Zwolle de conferentie 'De gemeente als Don Juan, nieuwe strategieën en vaardigheden in regio'.

Hoe neemt de kunst van het verleiden (onderhandelen, overleggen en overtuigen) de plaats in van opleggen en afdwingen? De gemeente als netwerkpartner met een regisserende rol. Deregulering, bezuinigingen en de intrede van marktpartijen in de dienstverlening maken een andere aanpak noodzakelijk. Gemeenten kunnen zich niet meer helemaal verlaten op de traditionele sturingsinstrumenten als inzet van subsidies, accommodaties en in verordeningen vastgelegde voorschriften. Is samenspel het nieuwe toverwoord? Maar hoe krijgt dan de gemeentelijke sturing vorm?

Tijdens de conferentie biedt LCGW-Oost de LCGW- en Verdiwel-leden een doorkijkje naar de toekomst. Zes gemeenten brengen hun rol in de keten met verschillende maatschappelijke partners voor het voetlicht. Deelnemers van de conferentie kunnen tweemaal deelnemen aan een workshop en kennismaken met hun praktijk van alledag. Hoofden welzijn en directeuren van welzijnsinstellingen vertellen hoe de toekomst er uit kan zien en welke valkuilen de deelnemers kunnen vermijden.

Workshops

De zes workshops belichten ketenregie in de dagelijkse praktijk en op verschillende beleidsterreinen. Wat heb je nodig aan persoonlijke bagage (persoonlijkheidskenmerken) om een succesvolle rol te spelen als netwerkregisseur of makelaar. En hoe kun je die rol invullen op zulke uiteenlopende beleidsterreinen als jeugdgezondheidszorg/jeugdbeleid of leefbaarheid in dorpen en aandachtswijken. Kortom, zowel vaardig-

heden als inhoudelijke uitdagingen komen aan bod.

Zijn er pasklare antwoorden en beelden om het dynamische samenspel in de ketenregie te faciliteren? Kan het van bovenaf worden gestuurd of is stimuleren het toverwoord? Wat moet je doen om goede bindingen tussen mensen en organisaties te leggen? Welke rollen worden gespeeld in het proces? Passen daar formele in die horen bij de nadrukkelijke scheiding tussen besluitvorming, beleid en uitvoering en dus hiërarchische sturing? Of kan bij samenwerkend beter worden gedacht vanuit de rollen initiatiefnemer, sponsor, (keten)regisseur, facilitator, gebruiker/afnemer en leider? De workshops belichten de praktijk in kleinere en middelgrote gemeenten. Tijdens de conferentie vindt de confrontatie plaats tussen beleid en praktijk. Hoe ziet de lokale realiteit er uit in gemeenten tot circa zestigduizend inwoners? Voor deze categorie gemeenten en hun instellingen is de uitdaging het grootst.

De conferentie staat open voor de leden van LCGW en Verdiwel. Gemeentevertegenwoordigers worden gestimuleerd zich samen met hun contractpartners uit het werkveld in te schrijven. Een gezamenlijk bezoek wordt beloofd met een korting op de toegangsprijs. De leden krijgen direct na de jaarwisseling een programma en kunnen zich dan ook inschrijven. Bij de inschrijving geeft LCGW tot 31 januari 2005 voorrang aan deelnemers uit Flevoland, Gelderland en Overijssel, daarna worden andere inschrijvingen behandeld op volgorde van binnenkomst.

De gemeente als Don Juan
Donderdag 24 februari in de Buitensociëteit
Zwolle

Meer informatie:
m.loeffen@spectrum-gelderland.nl
026-3846241
j.christiaans@spectrum-gelderland.nl
026-3846314.

<

De WMO,

kansen voor modern opbouwwerk

De afgelopen tijd duikt in diverse publicaties en uitspraken van bestuurders steeds vaker het woord modern opbouwwerk op. Bij navraag komen er hele verschillende uitleggen over dit begrip.

De kern ligt waarschijnlijk in de behoefte van velen een ander beeld te creëren rondom het opbouwwerk, mede in het licht van de naderende WMO. Er worden dan dingen gezegd als 'Het moet herkenbaarder worden' en 'Er moeten meetbare resultaten komen'.

Zonder een waardeoordeel uit te willen spreken, is het begrijpelijk dat met name bestuurders mee gaan in de discussies over resultaatgericht welzijnswerk, pro-actieve professionals die bezig zijn met samenlevingsopbouwvragen et cetera. Zij worden immers steeds vaker door burgers ter verantwoording geroepen over zaken als veiligheid, integratie en zorg. En kijken dan vervolgens naar de gesubsidieerde instellingen (en medewerkers) met de vraag: waarom hebben jullie dat probleem niet onderkend en voor me opgelost? Geen fijne positie met andere woorden, omdat de ambities die daar uit spreken niet zijn waar te maken. Het opbouwwerk moet dus met nieuwe werkbaar concepten komen die passen in deze tijd. De bestuurders en ambtenaren moet niet uitmaken wat opbouwwerk is, dat moet de opbouwwerker weer zelf gaan doen. De beoogde rol van de gemeente in het kader van de WMO kan mede bepaald worden door professionals, door op tijd de eigen deskundigheid te laten zien.

Zijn er voorbeelden die ter inspiratie kunnen dienen? Natuurlijk. In binnen- en buitenland is het moderne opbouwwerk volop in gang. Ik licht er twee voorbeelden uit Duitsland uit.

In Zuid Duitsland in het plaatsje Liebenau is een initiatief ontwikkeld met de naam

'Lebensraum' waarin de opbouwwerker een centrale rol vervult als 'moderator' van zelfredzaamheid, ontmoeting en de opbouw van een gemeenschap(je). 'Lebensraum' bestaat uit wooncomplexen van tussen de twaalf en tachtig wooneenheden waar jong en oud door elkaar wonen met als belangrijk doel elkaar te helpen en van dienst te zijn. Het gaat om vrijwillige uitwisseling van diensten die variëren van koken voor elkaar, helpen met boodschappen doen, schoonmaken tot het oppassen op kinderen. De 'moderator' zorgt voor het op gang helpen en houden van de uitwisseling en faciliteert ontmoeting tussen de bewoners. Tevens ziet deze betaalde functionaris toe op een goede manier van samenleven. Hij/zij probeert dus zoveel mogelijk conflicten te voorkomen, begrip voor elkaar te kweken en bewoners eigen regels en normen te laten bepalen en te bewaken. De financiering is ook slim aangepakt. De grond waarop het wooncomplex staat is geschonken door de gemeente. De projectontwikkelaar heeft kostentechnisch zo voordelig mogelijk gebouwd. De woningen zijn in eigendom van de bewoners. De winstmarge die gemaakt is op de verkoop, is bij een stichting ondergebracht die van de rente de 'moderator' betaalt. Hierdoor is er niet alleen een unieke financieringsbasis ontstaan, maar tevens ook een stevige samenwerking gecreëerd tussen diverse belanghebbende partijen. In mijn ogen is zo'n 'moderator' een vorm van modern opbouwwerk.

Het tweede voorbeeld betreft 'Seniorengenossenschaften'. Oorspronkelijk kwam dit idee voort uit de bekende LETS kringen die ook in Nederland bestaan. Mensen die deelnemen aan een dienstkring kunnen punten krijgen voor geleverde diensten aan andere deelnemers in de kring. Diensten kunnen heel divers zijn zoals boodschappen doen, appeltaart bakken of de ramen lappen. In het Duitse systeem is geprobeerd de vrijblijvendheid en kwetsbaarheid van LETS te ondervangen door

niet met punten, maar met geld te werken. Tevens is er ook hier een 'moderator' aangesteld die het systeem op gang brengt en houdt. De diensten die geleverd worden in de 'Seniorengenossenschaft' zijn ook specifiek op de doelgroep ouderen gericht, zoals bijvoorbeeld eenvoudige huishoudelijke hulp, vervoer en begeleiding/advies bij onder andere financiële zaken. Ieder uur dat besteed wordt aan het verlenen van een dienst kan worden gespaard, maar ook worden uitbetaald. Een deelnemer kan dus bijvoorbeeld enkele jaren diensten verlenen, de tijd opsparen en op het moment dat hij/zij zelf die hulp nodig heeft dat 'betalen' uit de opgevoerde spaarpot. De 'moderator' zorgt ervoor dat de diensten goed verlopen, gepland worden en dat de juiste mensen op de juiste plaats hun 'werk' doen. Ook hier zit weer een slim financieringsstelsel onder. Iedere dienst die geleverd wordt, kent een inkoop en verkoopprijs per uur. Het verschil tussen inkoop en verkoop is iets meer dan één euro. Uit deze opbrengsten wordt met name 'de moderator' betaald. De verkoopprijs is overigens bewust erg laag gehouden en ligt rond de zeven euro. In het Zuidduitse plaatsje Riedlingen draait zo'n systeem al enkele jaren met succes. Op een gemeenschap van tienduizend inwoners waarvan 20 procent zestigplussers, nemen zeshonderd mensen deel. Jaarlijks 'verbruiken' en 'produceren' zij twintigduizend uur. Een mooi voorbeeld van een concrete uitwerking van modern opbouwwerk dat toegepast kan worden in het kader van de WMO.

Ongetwijfeld zijn er in Nederland vergelijkbare of andere inspirerende voorbeelden te vinden. Laat ze zien op www.X-52.nl. In 2005 organiseert X-52 een studiereis naar Duitsland om de genoemde voorbeelden verder te bekijken. Als u geïnteresseerd bent, kunt u informatie inwinnen bij:

Ilva van Elk; i.van elk@x-52.nl

of 030-2330033.

<

Devraag.org, het organiseren van de vraag in het publieke domein, is een initiatief van Sjakus. Partners in dit project zijn het LCO, het Verwey Jonker Instituut en X-52. Devraag.org is gericht op het in kaart brengen en ontsluiten van praktijkvormen. Ook willen we het inzicht vestigen dat een actieve vraagzijde alleen kan worden bereikt als er stevig wordt geïnvesteerd in het organiseren van de vraag.

In MO verzorgen wij een vaste rubriek, met theoretische handreikingen maar vooral ook presentaties van praktijk. Deze keer Sociaal mentoraat, een Zuid-Hollands initiatief om moeilijk bereikbare mensen activeren, hen weer bij het 'normale' sociale leven te betrekken. Verder aandacht voor de verstikkende regel- en controlezucht van de overheid en betere manieren om kwaliteit te waarborgen in de publieke dienstverlening. Dit naar aanleiding van het WRR-rapport Bewijzen van goede dienstverlening. Tot slot een praktijkvoorbeeld uit Boxtel, waar de gemeente en dienstverleners een gezamenlijk loket hebben geopend waar burgers voor een samenhangend pakket van diensten en zorg terecht kunnen. Met het openen van dat loket loopt Boxtel vooruit op de invoering van de WMO.

Sociaal mentoraat

Een aanzienlijke groep mensen neemt niet of nauwelijks deel aan het maatschappelijke leven. Zij worden niet meer bereikt door reguliere instellingen en dreigen geïsoleerd te raken van hun omgeving.

Met het programma Sociaal Mentoraat wil de provincie Zuid Holland samen met de gemeenten juist die moeilijk bereikbare mensen activeren, hen weer bij het 'normale' sociale leven of zelfs bij het arbeidsproces betrekken. Door de koppeling te maken met een vrijwilliger die hen gedurende een bepaalde periode steunt en begeleidt, ontstaat een band en een eerste nieuw contact met de buitenwereld. Sociaal mentoraat is een één-op-één-begeleiding, maatwerk dus. Belangrijk uitgangspunt is het werken met vrijwilligers.

Begeleiding

Sinds 2000 ondersteunt de provincie diverse gemeenten bij het vormgeven en uitvoeren van sociaal mentoraatprojecten. De provinciale steunfunctie Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO) verzorgt het begeleidingstraject. Zij biedt de (gemeentelijke) projecten ondersteuning op maat. De projecten worden intensief gevolgd, waardoor andere projecten er hun voordeel mee kunnen doen. Aan de hand van specifieke thema's organiseert JSO referentbijeenkomsten voor projectcoördinatoren.

Praktijkervaringen

B&A Groep heeft in opdracht van de provincie een Monitor Sociaal Mentoraat ontwikkeld. Twee keer per jaar worden de projectplannen geëvalueerd en gemonitord op hun resultaten. Daarnaast is in 2004 een klantenmonitor ontwikkeld. De praktijkervaringen van de afgelopen jaren laten zien dat sociaal mentoraatprojecten meer dan één doel dienen: zij bieden steun, netwerken, kennisverrijking, samenwerkingsverbanden en methodieken. Steun aan mensen die om welke reden dan ook geïsoleerd zijn. Want met de hulp van een mentor krijgen zij meer grip op hun leven, worden weer actief, pakken zelf zaken op die niet goed lopen en krijgen meer zelfvertrouwen.

De mens als maat

Met sociaal mentoraat worden nieuwe werkmethodeën ontwikkeld en uitgetest die effectief zijn bij de aanpak van sociale problemen. Wanneer is iemand geschikt om gekoppeld te worden aan een vrijwilliger, wat zijn goede vrijwilligers, hoe vind je die, hoe begeleid je een duo? In deze methodieken ligt het accent op individuele benadering binnen de doelgroep en de inzet van vrijwilligers, in combinatie met een nieuwe kijk op sociale vraagstukken, namelijk het versterken van wat mensen kunnen. Deze methodieken zijn beschreven in het handboek 'De mens als maat' dat tijdens de conferentie 'Zuid-Holland, goed voor elkaar!' in juni 2004 gepresenteerd is.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Hetty Honselaar, telefoon 070 44166 45

Loket WegWijs in Boxtel

Gids in wirwar

van voorzieningen

Eén loket voor alle vragen over voorzieningen voor wonen, welzijn, zorg en inkomensondersteuning. Het kastje en de muur behoren tot de verleden tijd voor de inwoners van Boxtel met de opening van loket WegWijs in januari 2002. Deze lokale frontoffice vormt een praktische voorbereiding op de aanstaande Wet Maatschappelijke Ondersteuning.

Een dame op hoge leeftijd heeft aanpassingen aan haar woning nodig om de trap op en af te kunnen. Ook zou ze graag maaltijden aan huis willen. Bovendien kan ze wat hulp in de huishouding goed gebruiken. Met deze drie voorzieningen op het gebied van wonen, welzijn en zorg is ze de komende jaren nog heel goed in staat zelfstandig te blijven wonen. Normaal gesproken zou ze een rondje langs minimaal drie verschillende instellingen moeten maken voor haar behoeften aan ondersteuning. Niet als inwoner van Boxtel. In deze gemeente vindt ze bij het loket WegWijs in één keer antwoord op al haar vragen. Als ze niet in staat is om naar het loket te komen kan ze een afspraak maken voor huisbezoek.

Voor meer informatie: www.boxtel.nl, kies E-loket, of 0411 634590

Kwaliteitsonderzoek

'Liefde en schoonheid in zorg

Het Algemeen Dagblad publiceerde 13 oktober een lijst met kwaliteitsvergelijking tussen honderd ziekenhuizen. De kwaliteitsvergelijking was gebaseerd op een reeks van indicatoren die door het ziekenhuisweten zelf was aangelegd. Het is voor het eerst dat de branche dergelijk onderzoek doet.

Het AD maakte er dankbaar gebruik van door de vergelijking in een ranglijst op te stellen en te publiceren. Hoewel deze vergelijking nog veel onvolkomenheden bevat is het een eerste stap naar een mogelijkheid voor consumenten om zelf op kwaliteit te kiezen. Of patiënten dat ook massaal gaan doen valt niet te voorspellen maar het is zeker een prikkel voor ziekenhuizen om kwaliteitsverantwoording af te leggen aan het publiek.

Een vervolgstap zal moeten zijn om ook de specialisten, die in deze ziekenhuizen werkzaam zijn, kwalitatief de maat te nemen. Patiënten zullen over het algemeen in de eerste plaats, vaak in overleg met hun huisarts, kiezen voor een specialist in wie zij vertrouwen hebben.

Het Netwerk Cliëntenraden Ziekenhuizen noemt de ranglijst 'baanbrekend werk'. Volgens voorzitter Hans Campfens, die met

zijn stichting opkomt voor de belangen van patiënten in ruim vijftig ziekenhuizen, heeft de zorgconsument nu voor het eerst een goed overzicht van de prestaties die artsen en verpleegkundigen leveren.

Wat patiënten van die prestaties vinden, is niet terug te vinden in het AD-onderzoek. Jammer, vindt Campfens. "De punten die de krant heeft vergeleken zijn natuurlijk heel belangrijk. Maar patiënten willen ook graag andere zaken kunnen vergelijken. Hoe is de sfeer op een afdeling, krijgt de patiënt voldoende, begrijpelijke informatie, neemt de specialist genoeg tijd", aldus de voorzitter van het netwerk.

Om die reden wil Campfens' organisatie binnenkort met de landelijke organisatie voor verpleegkundigen en verzorgenden (AVVV) zelf een onderzoek beginnen. "Daarin zal centraal staan wat patiënten zelf vinden", zegt Campfens.

Meten is niet altijd weten

Ook vanuit de ziekenhuiswereld komt kritiek op de cijfermatige verantwoording en de overmatige controle van de overheid, de inspectie, de verzekeraars en andere partijen. Wim van der Meeren is bestuurder van het St Elisabeth ziekenhuis in Tilburg. Hij zegt over al die controle in de Volkskrant van 1 december het volgende. "Natuurlijk. De roep om transparantie, om inzichtelijk te maken wat we doen, is ontzettend redelijk. Je moet je verantwoorden. Dat willen we ook. Maar wat het lastig maakt, is dat de slogan meten is weten tot misverstanden leidt. Tot lijstjes. Maar met het vastleggen van

maat en getal heb je niet de kwaliteit van de zorg beoordeeld. Ik zeg: liefde en schoonheid, goede zorg in ons geval, zijn niet te meten. Kwaliteit van zorg heeft te maken met het vertrouwen van de patiënt in de zorgverlener."

"De samenleving wil dat we verantwoording afleggen, maar het wordt te gek. De inspectie voor de gezondheidszorg heeft prestatie-indicatoren vastgesteld voor goede zorg. Onze belangrijkste zorgverzekeraar, VGZ, heeft dat ook gedaan, maar die indicatoren zijn niet helemaal gelijk. Verzekeraar Achmea wil een contract met ons afsluiten voor bepaalde behandelingen, en eist dat we aan weer andere eisen voldoen, die zijn gebaseerd op de protocollen van diverse specialistenverenigingen. Het is nog erger nu wil het onderzoeksinstituut ZON-MW lijn brengen in al die uiteenlopende regels en verzint er nog een paar bij. Daar krijgen ze subsidie voor. Maar elk miljoen euro dat daaraan wordt besteed, kost dit ziekenhuis het tienvoudige aan uitvoering. Ik moet mensen vrijmaken die al die lijsten op elkaar moeten afstemmen en intikken in de computer."

Contra effect

Al die prestatie-metingen, die hele afreken-cultuur, kan tot een tegengesteld effect leiden en dat is zeker niet in het beste belang van patiënten. Wim van der Meeren daarover: "Kijk, als je eenmaal knalhard wordt afgerekend op je prestaties, kun je je afvragen of je heel zieke mensen wel moet opnemen. Je kunt ziekenhuisinfecties voor-

ziekenhuizen zijn onmeetbaar'

komen door een betere hygiëne, maar ook door alleen maar patiënten te opereren die niet al te kwetsbaar zijn. Stel dat je een ziekenhuis zou beoordelen op het aantal sterfgevallen, dat gebeurt gelukkig niet, dan zal het Oogziekenhuis goed scoren, maar wij in het St Elisabeth ziekenhuis niet. Want wij nemen ook traumapatiënten op. Je kunt daar wel iets op verzinnen: je kunt met een hospice in de buurt afspreken dat patiënten kort voordat ze overlijden daar worden opgenomen. Dan dalen je sterftecijfers natuurlijk. Natuurlijk werken we zo niet, maar dat wantrouwen maakt ons het werken wel lastig."

Controlezucht verlamt dienstverlening

Ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) stelt zich kritisch op tegenover de regel- en controlezucht. In het rapport Bewijzen van goede dienstverlening, dat op 1 december verscheen, stelt de Raad: Ziekenhuizen, scholen en woningcorporaties hebben te lijden onder de "verstrikende stapeling van toezicht en verantwoording" die de overheid hun oplegt. Dat leidt tot "verspilling en middelmatige prestaties".

De auteurs van het rapport schrijven in de NRC van 1 december: "Wachlijsten in de zorg, pyjamadagen voor ouderen, inefficiënte bedrijfsvoering en veel te veel bureaucratie, dat is zo ongeveer het beeld dat de burger heeft van de maatschappelijke dienstverlening. Hij maakt zich grote zorgen om de kwaliteit. Maar ook dienstverleners zelf zijn ontevreden. Zij vinden dat ze te weinig

ruimte hebben om hun professie goed te kunnen uitoefenen. In het onderwijs houden te veel regels docenten van het werk, de professional in het welzijnswerk wordt ondergewaardeerd, het invullen van registratieformulieren neemt steeds meer tijd in beslag. En bovendien, vinden de dienstverleners, worden ze afgerekend op de verkeerde resultaten. De overheid, ten slotte, lijkt haar greep op de sector te hebben verloren. Zij zwabbert tussen controle door de staat en de tucht van de markt."

"Verantwoordelijkheden worden in het huidige beleid gelegd bij de overheid (eerst) ofwel bij de marktpartijen (daarna)", zo schrijven zij verder. "Daarmee wordt echter een belangrijk kenmerk van de Nederlandse verzorgingsstaat ontkend: dat zij tot stand is gekomen en functioneert in een gedeelde publieke ruimte. Er is niet één machtscentrum van waaruit de koers wordt bepaald. Evenmin is er sprake van een eenduidig normatief kader op basis waarvan kan worden vastgesteld wat afdoende toegankelijkheid, kwaliteit en doelmatigheid is. De maatschappelijke dienstverlening, voortgekomen uit het particulier initiatief, is nimmer volledig verstatelijkt noch volledig vermarktbaar."

Eigen plaats voor professionals, instellingen en cliënten

Het hybride karakter van de maatschappelijke dienstverlening in Nederland is, ook Europees gezien, een kracht, zo stellen de auteurs. Zij voeren daarvoor een aantal redenen aan, zoals de volgende.

"Alle Europese verzorgingsstaten worstelen met de vraag hoe toegankelijkheid en kwaliteit te garanderen onder budgettaire druk. Door vergrijzing, gestegen verwachtingen en individualisering zal die druk de komende decennia alleen maar heviger worden. Het antwoord daarop kan niet op nationaal niveau worden gevonden, maar zal steeds opnieuw, van dag tot dag en in steeds wisselende situaties, moeten worden bepaald door professionals en instellingen in nauw overleg met hun cliënten. Dat vereist een regime dat recht doet aan de eigenstandige plaats van professionals, instellingen, cliënten en overheden in dat afwegingsproces. Het gemengde Nederlandse bestel voldoet daar bij uitstek aan."

"Omdat de overheid nooit over alle kennis kan beschikken om precies te weten wat goede, betaalbare en toegankelijke dienstverlening is, kan zij ook niet een eenduidige normatieve doelstelling opleggen. Het primaat ligt derhalve bij instelling en professional. Want in de directe relatie met leerling, huurder, patiënt en werkzoekende moet steeds opnieuw het bewijs van goede dienstverlening worden geleverd."

<

Bewoners vinden hun buurt belangrijk

Voor bewoners zijn hun woning en buurt onlosmakelijk met elkaar verbonden, niet alleen fysiek maar ook mentaal. Een aangename woning in een onaangename buurt is soms zo onaantrekkelijk, dat dit een reden is om te verhuizen. Dit blijkt uit de publicatie *Tussen studentenhuis en serviceflat* die minister Dekker van VROM in oktober heeft overhandigd aan vertegenwoordigers van de meest betrokken brancheorganisaties.

Voor de minister onderstreept deze publicatie nog eens het belang van een integrale aanpak van buurten en wijken, waarbij niet alleen naar de woningen wordt gekeken, maar ook naar de sociale en fysieke woonomgeving. Zij schrijft dit in een begeleidende brief bij de publicatie aan de Tweede Kamer.

Buurtbinding

Het belang van de woonomgeving hangt sterk samen met de levensfase van het huishouden. Voor jongeren (tot 25 jaar) is de woning niet veel meer dan een plek om te slapen en zij hechten zich dan ook nauwelijks aan hun woonomgeving. Met het klimmen der jaren raken mensen echter in toenemende mate in hun omgeving geworteld. Het krijgen van kinderen is hierbij een omslagpunt. Via het speelveldje in de buurt, de school en de sportvereniging komt het sociale netwerk steeds dichterbij huis te liggen. Mensen hechten zich aan die sociale en fysieke omgeving, met als gevolg dat de buurt een steeds sterker bindende factor wordt. Die binding vermindert niet als de kinderen het huis uit gaan; het zijn niet alleen de herinneringen, maar ook de bekendheid met de buurt - sociaal en fysiek

- die de binding blijven bepalen. Zelfs hoogbejaarden verhuizen dan alleen, als het echt niet anders kan.

Deze uitkomst onderschrijft het belang dat de minister hecht aan een meer gedifferentieerd woningaanbod in eenzijdig samengestelde buurten en wijken. Meer variatie in het woningaanbod vergroot de kans dat mensen binnen de buurt of wijk hun wooncarrière kunnen maken, wat weer bijdraagt aan het behoud van de sociale samenhang in zo'n buurt of wijk.

Interviews

Uit grootschalige onderzoeken zoals het Woningbehoefte Onderzoek kan met grote nauwkeurigheid worden bepaald hoe de Nederlandse woningvoorraad er uit ziet, wat voor soort woningen en wijken mensen aantrekkelijk vinden en welke aspecten daarbij een rol spelen. Maar over de achtergronden van die meningen en hoe bewoners hun woning en omgeving beleven, is minder bekend. Deze publicatie, die gebaseerd is op uitgebreide interviews met 120 mensen, brengt niet het woningmarktgedrag in beeld, maar juist de motieven voor dat gedrag.

Uit de interviews wordt duidelijk hoe mensen het liefst zouden willen wonen en hoe dat wensbeeld in de loop van de tijd en levensfase verandert: van studentenhuis tot serviceflat, met alles wat daar tussen in ligt. Overigens liggen de wensen vaak letterlijk en figuurlijk dichtbij huis: een iets grotere tuin of een balkon, of een extra kamer. En veel mensen zijn ronduit tevreden, of zoals een 76-jarige vrouw het formuleert: 'Ik heb een fijn huis en als ik met vakantie ben geweest, dan ben ik altijd weer blij als ik die voordeur weer doorkom.'

Korte samenvatting

'Tussen studentenhuis en serviceflat' In de studie is voor huishoudens in verschillende levensfasen nagegaan wat de belangrijkste factoren zijn met betrekking tot het wonen. Dat levert het volgende beeld op:

De leeftijdscategorie 18 tot 25 jaar:

- bestaat hoofdzakelijk uit eenpersoons-huishoudens (grootweg driekwart) met bescheiden wensen; heeft een laag inkomen, en is dus vooral te vinden in kleine woningen in de goedkope huursector;
- maar liefst een kwart is actief op zoek naar andere woning, en bindt zich niet aan haar woonomgeving;
- is relatief sterk gericht op nabijheid van vrienden, de woning is vooral een plaats om te slapen;
- heeft een voorkeur voor gemengde wijken (alleen gezinnen, alleen ouderen, alleen allochtonen; die eenzijdige wijken worden als saai gekarakteriseerd!);
- heeft een voorkeur voor stedelijke omgeving (uitgaansmogelijkheden), ze nemen dan ook veelal genoegen met een klein kamertje of relatief hoge huren om in het centrum te kunnen wonen; bij grootwoning eenderde leeft voor de volgende woning een koopwens, ('huren is geld weggooien'); deze groep ervaart sterk dat er te weinig aanbod is, dat de woningmarkt op slot zit.

In de leeftijdscategorie 25 tot 40 jaar:

- speelt het sociale leven zich in het begin nog buitenshuis af, de woning is nog steeds de slaapplek en is er geen behoefte aan binding met de buurt. Dat verandert langzamerhand;
- nemen de eisen aan woning en burens langzaam toe; deze bewonerscategorie wordt kritischer;
- treedt relatievorming op, en daarmee vergroting van financiële armsgang (tweeverdienschap);
- merkt vooral deze groep dat de markt op slot zit: ze hebben weliswaar meer (financiële) armsgang, maar ook hogere wensen, terwijl de mogelijkheden (aanbod) ontbreken;
- wordt de vraag naar een grotere woning dringender als er kinderen komen, terwijl bovendien de buurt (sociaal: vriendjes, op elkaars kinderen passen, maar ook fysiek: speelpleintje) belangrijk wordt;

Het belang van de woonomgeving hangt sterk samen met de levensfase van een huishouden

- gaat het om privacy, vrijheid, groen, rust, voorzieningen (crèche, school);
- wil een kwart van de jonge gezinnen binnen twee jaar verhuizen.

De leeftijdscategorie 40 tot 55 jaar:

- is algemeen (ruim 50 procent is gezin met kinderen): alles draait om de kinderen... veiligheid, nabijheid van sportclubs en scholen zijn belangrijker dan theaters, winkels en restaurants;
- kinderen vormen de specie van het sociale bouwwerk van de buurt (oppassen, spelen), en dat overstijgt groepsindelingen;
- woont in een gezinswoning (80 procent);
- vindt ruimte in en om de woning heel belangrijk;
- heeft relatief lage maandelijkse woonlasten: want ze is op de top van de inkomscarrière en heeft een lange woonduur (> de helft al tien jaar of langer);
- met als gevolg dat dit de 'de honkvasten' zijn:
  - de lage woonlasten leiden tot lage verhuiscapaciteit (verhuizen betekent woonlastenstijging);
  - het sociaal netwerk (van de kinderen) leidt tot gehechtheid/binding (óók allochtonen);
  - en als ze verhuizen blijven kopers kopers en huurders huurders;
  - de middelbaren verbouwen dan ook liever dan dat ze verhuizen;
  - als er verhuisprikkels opkomen hebben

die vaak te maken met de buurt (10 procent van de middelbaren wil eventueel verhuizen; eenderde daarvan wegens de achteruitgang van de buurt);

- dit is de categorie van de scheidingen, en scheiding betekent verhuizen.

De leeftijdscategorie 55 tot 75 jaar:

- is een onbeweeglijke groep: 85 procent denkt niet aan verhuizen;
- heeft een lange woonduur, veel herinneringen, en een sociale leven/netwerk in de buurt; 'kennen, gekend en gewend'; ze heeft angst voor verandering;
- in de verte loert lichte ongerustheid: wel of niet anticiperen op de echte oude dag is de vraag;
- veranderende leefpatronen van – nieuwe – buurtbewoners leiden tot gevoel van ontheemdheid in de 'eigen' buurt: het vrouwde, bekende karakter verdwijnt, gewoonten van buurtbewoners veranderen;
- ideaal is veelal een levensloopbestendige woning (alles gelijkvloers en onderhouds-arm);
- het schrikbeeld is de 'echte' seniorenwoning: "géén bejaardentehuis!";
- het deel dat verhuist, doet dat vaak om luxe redenen, daarbij wordt wel geanticipeerd op de toekomst: bijvoorbeeld gelijkvloers;
- boven de zeventig jaar verhuist men veelal niet om luxe redenen maar om gezondheidsredenen (>50 procent!);

Van de leeftijdscategorie 75-plus:

- woont nog 65 procent in een 'gewone' woning;
- wordt de fysieke wereld klein, waarmee de directe woonomgeving en het voorzieningenniveau steeds belangrijker wordt;
- de afbraak van voorzieningen (winkels, postkantoor, de bank) maakt deze categorie afhankelijk van anderen;
- vindt enige sociale controle prettig; een beetje op elkaar letten wordt gewaardeerd;
- nog één keer verhuizen betekent het eindstation, dat is de ultieme drempel;
- zij die verhuisd zijn, zijn wel tevreden: de seniorenwoning is namelijk veel praktischer;
- feitelijke hinderpaal zijn de woonlasten: seniorenwoningen zijn gewoonweg erg duur door de bijkomende kosten (maaltijdservice, huismeester, verpleegkundige faciliteiten, et cetera, kosten 10 procent van het inkomen);
- de verhuizing naar de seniorenwoning gebeurt vooral wanneer iemand alleen komt te staan: de meerderheid in een ouderenwoning is een éénpersoonshuishouden.

De publicatie 'Tussen studentenhuis en serviceflat' is te bestellen bij de SDU en kost € 15,-. Meer informatie: www.vrom.nl

Gouden Stadsregels

Evaluatie eerste lokale normen- en waardenproject

In opdracht van de gemeente Gouda heeft het Verwey-Jonker Instituut het eerste lokale normen- en waardenproject in Nederland geëvalueerd. Belangrijke conclusie is dat *De Tien Gouden Stadsregels van Gouda* geen wondermiddel zijn, maar wel een veelbelovend initiatief vormen dat kan uitgroeien tot een stabiele factor in het streven naar een veiliger, beter leefbare en dus prettige stad.

Al enige tijd voordat het normen en waarden debat landelijk losbarstte, nodigde de gemeente Gouda haar inwoners uit Tien Gouden Stadsregels op te stellen. Onder regie van de gemeente zijn instellingen en burgers van juni 2003 tot juni 2004 door campagnes, bijeenkomsten, gesprekken en debatten uitgenodigd en gestimuleerd deze stadsregels handen en voeten te geven. Het rapport 'De Gouden Stadsregels: op weg naar moreel burgerschap' van het Verwey-Jonker Instituut blikt terug op deze campagne waarmee de regels onder de aandacht werden gebracht van burgers en instellingen. Hoe zijn de resultaten van het project te waarderen? Worden de regels gekend, herkend en erkend? Verandert het normstellend handelen en spreekt men elkaar aan op de regels? De onderzoekers besteden ruime aandacht aan de vraag welke condities stimulerend en uitnodigend zijn burgerschap te laten groeien.

Aanbevelingen

In haar evaluatie trekt het Verwey-Jonker Instituut daaruit zes 'gouden' lessen:

- Zorgvuldige omschrijving van de regels: aandacht besteden aan voorbereiding, opstelling, precieze formulering en toetsing vooraf, en regels zo formuleren dat ze een positief appél doen op burgers en organisaties.
- Tijdige inbedding en overdracht aan het maatschappelijke middenveld, maar een blijvende betrokkenheid van de overheid.
- Nieuwe gemeenschapsbanden: Zorg dat het issue veiligheid tot nieuwe gemeenschappelijke activiteiten leidt. Gemeentelijke organisatie en regie blijven nodig.
- Organiseer activiteiten waarin burgers praktische vaardigheden op kunnen doen om correctief op te treden in het publieke domein.
- Versterk vanuit de overheid de sociale en strafrechtelijke handhavingsstructuur en zorg voor duidelijke communicatie.
- Investeer in een langdurig groeiproces, niet zozeer met behulp van het opzetten van veel projecten naast elkaar, maar met een versterking van het rechtshandhavingssysteem enerzijds en de sociaal-institutionele infrastructuur gericht op het in stand houden van gemeenschappen anderzijds.

Het gemeentebestuur van Gouda wil de Tien Gouden Stadsregels tot permanent onderdeel maken van haar beleid. Bij de doorstart van het project vormen de 'gouden lessen' uit het rapport van het Verwey-Jonker Instituut het uitgangspunt.

CD-rom

Tegelijkertijd met het evaluatierapport is in november 2004 de cd-rom 'Werken met Gouden Stadsregels' verschenen met documentatie over de Goudse aanpak en een handleiding voor welzijnsinstellingen en gemeentebesturen. De handleiding biedt houvast aan een ieder die ook stadsregels wil opstellen.

De Gouden Stadsregels: op weg naar moreel burgerschap. Product- en procesevaluatie van de implementatiefase van het project Gouden Stadsregels van de gemeente Gouda; auteurs: Dr. S.M.A. Nieborg en drs. S.M. ter Woerds, met medewerking van Prof. Mr. P.C. Ippel
Uitgave: Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, november 2004.
ISBN 90-5830-165-6, 82 pag
prijs: zeven euro, exclusief portokosten.

CD-ROM Werken met Gouden Stadsregels; auteurs: Dr. Sima Nieborg en drs Sandra ter Woerds
uitgave: gemeente Gouda en Verwey-Jonker Instituut, november 2005
prijs: zeventig euro, exclusief portokosten.
De publicaties zijn te bestellen bij het Verwey-Jonker Instituut en deels als pdf-document te downloaden via de homepage www.verwey-jonker.nl, Publicaties, Programma 2, 2004

Geen doemscenario, maar lonkend perspectief

In de rapportage *Geen doemscenario, maar lonkend perspectief* geeft het Brabants Kenniscentrum Ouderen (BKO)¹⁾ aan dat de vergrijzing nog onvoldoende wordt gezien als een ontwikkeling die óók mogelijkheden en kansen biedt.

Het BKO vindt dat de huidige 55-plussers misschien niet te dwingen, maar zeker wel te verleiden zijn om na hun vijftenzestigste op enige wijze actief deel te nemen aan de samenleving. De overheid moet daarvoor dan wel de mogelijkheden bieden door regels aan te passen en belemmeringen op te heffen. Ze moet inzetten op het verbeteren van de leefbaarheid van burgers, het vergroten van sociale cohesie, het bevorderen van participatie, het tegengaan van maatschappelijke uitsluiting en het stimuleren van initiatieven van gemeenten, werkgevers en werknemers om de nieuwe uitdagingen aan te pakken.

Oud zijn (55-plusser) is volgens de BKO geen beleidsthema. De groep ouderen is zeer divers, van zeer kwetsbaar tot zeer zelfredzaam en vitaal. Oud zijn is voor overheid en instellingen dan ook pas van belang als het inkomen laag is, de zorgbehoefte groot wordt en burgers afhankelijk worden van anderen en professionals. Tegelijkertijd kan van de vitale ouderen, met name waar het gaat om kennis inbrengen, participeren en actief zich inzetten voor de samenleving, veel worden verwacht. De BKO adviseert de overheid te zoeken naar nieuwe mogelijkheden op dit gebied, en ouderen de faciliteiten te bieden om bij te blijven.

Op het terrein van beeldvorming en bewustwording is nog veel werk aan de winkel, aldus de BKO. Het Kenniscentrum adviseert overheden en instellingen niet te blijven zoeken naar de 'onversneden vraag' van 'de oudere', maar zich te richten op de diverse vragen van de te onderscheiden groepen. Belangrijker is het om de groepen ouderen die in de knel zitten of dreigen te geraken te definiëren en te lokaliseren. Op het gebied van wonen en zorg is het van belang dat de discussie over diversiteit van wonen op gang komt, en in het kader van de WMO wil de BKO politiek, beleidsmakers en partners in het veld uitdagen om te komen tot nieuwe vormen van inspraak van betrokken burgers, en nieuwe wegen voor gezamenlijke beleidsontwikkeling te verkennen.

De publicatie is gratis te bestellen via de website van het BKO: www.bkobrabant.nl

Voor meer informatie over de publicatie: Henriëtte Maas, tel: 013 - 5351535; e-mail: bko@pon-brabant.nl

1) Het Brabants Kenniscentrum Ouderen (BKO) is opgericht in mei 2004 bij besluit van Provinciale Staten van Noord-Brabant. Het Kenniscentrum heeft tot taak minstens één keer per jaar een strategisch beleidsadvies uit te brengen aan de provincie. Daarnaast brengt het BKO ook ongevraagd advies uit -aan diverse partijen- als ontwikkelingen en actuele kwesties daartoe aanleiding geven. De leden van het bestuur zijn afkomstig uit de kring van ouderenorganisaties en gemeenten en/of zijn deskundig op het gebied van wonen-zorg-welzijn of integraal ouderenbeleid. <

Ogen op straat bevorderen veiligheid

Om burgers meer veiligheid te geven, moet de overheid investeren in meer ogen op straat, aldus het RMO-advies 'Sociale veiligheid organiseren' dat minister Donner van Justitie op 15 december ontving uit handen van RMO-voorzitter Hans Adriaansens. Aanwezigheid van andere burgers op openbare plekken zorgt ervoor dat mensen zich veiliger voelen en werkt preventief op criminaliteit en overlast.

In het algemeen vindt de RMO het nodig dat de overheid investeert in herkenbaarheid van de omgeving, naast een repressieve aanpak van criminaliteit. De RMO doet voorstellen om dit te realiseren in zijn advies: Sociale veiligheid organiseren.

Naar herkenbaarheid in de publieke ruimte. Ruim 30 procent van de Nederlanders voelt zich wel eens onveilig. Uit onderzoek blijkt dat het veiligheidsprobleem in belangrijke mate een sociaal probleem is en niet alleen een criminaliteitsprobleem. Mensen voelen zich sneller onveilig in een anonieme omgeving en op plekken waar ze onbekend zijn. De toenemende grootschaligheid en onpersoonlijkheid van de publieke ruimte werkt zo onveiligheidsgevoelens in de hand. Dit wordt nog versterkt doordat mensen weinig vertrouwen hebben in instanties die hun veiligheid moeten waarborgen, door gebrek aan sociale cohesie in de buurt, door overlast en verloederding of doordat mensen onvoldoende zorgdragen voor elkaars veiligheid.

Meer ogen op straat staat voor de RMO centraal in een brede veiligheidsstrategie om de herkenbaarheid in de publieke ruimte te verbeteren. Voorbeelden zijn; het

terengaan van verlaten stadscentra, winkelgebieden, stationspleinen; het terugbrengen in de wijk van publieke voorzieningen waardoor bewoners elkaar gemakkelijker kunnen tegenkomen; het investeren in sociale competenties van burgers; het meer kleinschalig organiseren van scholen of zorginstellingen en het op gang brengen van communicatie tussen bevolkingsgroepen. Hiermee laat de overheid haar gezicht zien en geeft zij burgers de mogelijkheid zelf verantwoordelijkheid te kunnen nemen voor sociale veiligheid.

De RMO vindt het nodig dat de overheid investeert in een herkenbare context (ook financieel). Dat brengt, zo stelt de RMO, de criminaliteitsaanpak in balans met de zorg voor een veilig klimaat. Hiermee zijn de burgers beter in staat om zelf bij te dragen aan de sociale veiligheid en dat levert uiteindelijk meer geld op. <

Sociaal jaar voor jongeren haalbaar

Juridisch en economisch is het zinvol en haalbaar jongeren voor een bepaalde periode vrijwillig maatschappelijke taken te laten verrichten. Het gaat om extra werk dat nu blijft liggen binnen non-profit organisaties. De vrijwillige inzet levert meer op dan extra handen: het draagt bij aan de maatschappelijke kansen van jongeren en maakt ze nauwer betrokken bij de samenleving.

Jongeren, overheid en maatschappelijke organisaties ondersteunen een dergelijk Sociaal Jaar, zo blijkt uit de publicatie 'Een Sociaal Jaar voor jongeren in Nederland'. Het Verwey-Jonker Instituut heeft in opdracht van het Ministerie van VWS de kans van slagen van vrijwillige maatschappelijke inzet door jongeren onderzocht. Op basis van Europese ervaringen, de visie van

betrokken partijen en een juridische en economische analyse concluderen de onderzoekers dat de juiste condities voor een Sociaal Jaar voor jongeren aanwezig zijn. De publicatie presenteert een model voor de inbedding van dit concept in het Nederlandse bestel.

Voorkeursmodel

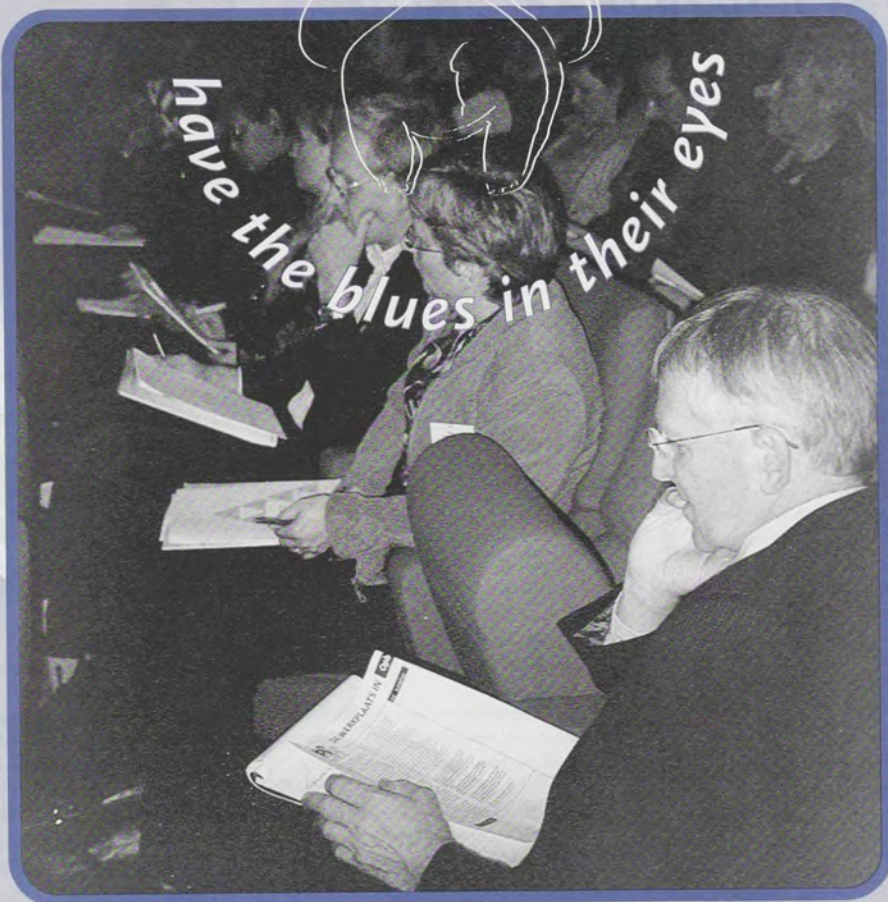
De staatssecretaris van VWS definieert het Sociaal Jaar als een vrijwillige activiteit van maximaal een jaar, ondernomen door jongere schoolverlaters van 16-23 jaar, binnen een aantal specifieke dienstverlenende instellingen en non-profitorganisaties. Voor dit onderzoek is in vier modellen het concept van een Sociaal Jaar voor jongeren inhoudelijk en praktisch uitgewerkt. Uit de studie komen verschillende maatschappelijke baten naar voren: voor de jongere, zijn directe omgeving, de organisatie en de samenleving. Naast extra handen verwachten de experts in individuele gevallen een betere aansluiting tussen opleiding en

arbeidsmarkt, een daling van de gemiddelde verblijfsduur in het onderwijs en minder uitgave aan bijstandsuitkeringen. Ook komen jongeren op jonge leeftijd in aanraking met vrijwilligerswerk en vrijwilligersorganisaties. Experts, maatschappelijke organisaties, vertegenwoordigers van overheden en jongeren hebben hun visie gegeven op een Sociaal Jaar voor jongeren. Wil de landelijke overheid een Sociaal Jaar concept invoeren, dan brengt dat structurele investeringen met zich mee, waarvan deze baten pas op langere termijn zichtbaar worden. Of er een Sociaal Jaar komt, is een politieke beslissing. Het kabinet neemt naar verwachting hierover in het voorjaar een besluit.

Een Sociaal Jaar voor jongeren in Nederland, prof. Dr. Hans Boutelier, drs. Ing. Norbert Broenink, dr. Majone Steketee; mmv drs. Henk-Jan van Daal, drs. Willem Melief, drs. Sandra Woerds ISBN 90-5830-154-0, prijs 14,50 euro, ex. portakosten. <

Pink elephants

have the blues in their eyes

VAKCONFERENTIE OPBOUWWERK 2004

Toegangswegen naar
een betere toekomst

VAKCONFERENTIE OPBOUWWERK 2004

Toegangswegen naar een betere toekomst

Voor de Vakconferentie Opbouwwerk 2004 was het bioscopen-complex Hoog Catharijne afgehuurd, midden in het Hart van Nederland, krap twee minuten lopen van het Centraal Station.

Kortom, het toppunt van bereikbaarheid was gerealiseerd.

De toegangswegen naar een betere toekomst waren bij de Nederlandse Spoorwegen echter niet in goede handen: gelijktijdige spoorstagnaties in het zuiden en oosten stonden er borg voor dat tal van conferentiedeelnemers minstens een uur te laat arriveerden, onder hen ook conferentie-voorzitter drs. Piet de Kroon en een inleider, BON-bestuurder Ed Kooger. Uiteindelijk liep alleen het laatste programmaonderdeel 'de werkplaats in!' (kwantitatieve) schade op vanwege noodwendige verschuivingen in het spoorboekje van de conferentie.

De vertragsacties van de NS deden overigens op geen enkele wijze afbreuk aan het kwalitatief hoogwaardig karakter van deze vakconferentie 2004. Eenmaal (uiteindelijk per auto dus) gearriveerd, nam dagvoorzitter drs. Piet de Kroon de teugels in handen en mende even gedeceerd als speels het gebeuren tot en met de jurering van 'de werkplaats' aan toe.

In het plenaire ochtendgedeelte waren pittige, voor veel vakgenoten ook confronterende, programma-onderdelen aan de orde. Zo lichtte drs. Peter Voogt zijn essay over 'de toekomst van het opbouwwerk' toe en ging daarover in gesprek met enkele van de 220 verzamelde vakgenoten. Het stellen van een nadrukkelijke prioriteit voor het 'horizontale

opbouwwerk' is voor een stevig deel van de opbouwwerkerpopulatie (ook gegeven de werkcondities) geen 'makkie'. En de door Ed Kooger ingeleide jaarlijkse BON quick-scan (over 'presteren en presenteren') gaf redelijk exact en dus ook pijnlijk aan waar – volgens de opbouwwerkers zelf! – probleempunten zitten.

En, last but not least, kreeg 'het veld' als laatste programmaonderdeel van de ochtend waar vol verwachting naar uitgezien was, het eerste optreden van de nieuwe hoogleraar opbouwwerk, professor dr. Talja Blokland. Zij trad ook de zaal vol verwachting tegemoet, immers in verwachting zijnde. Intrigerend was dat zij – evenals eerder in de ochtend Peter Voogt – in haar inleiding veel nadruk legde op de 'horizontaliteit' in het samenlevingsweefsel. Bovendien bracht Talja Blokland een extra 'shock' te weeg door de wijk- en buurtcontext als 'arena' te relativiseren en andere (ook meer functionele) verbindingen en netwerken te accentueren.

De parallel-sessies in het middagedeelte waren zo ingericht dat elke conferentiedelnemer élk van de drie geprogrammeerde onderwerpen kon 'proeven'. De sessie over 'herstructurering van wijken' over de Rotterdamse opbouwwerkpraktijk werd geregisseerd door prof. dr. Geert van der Laan. De gans andere sessie over de 'sociale stimulering' in een Dordrechtse achterstandswijk was in de kundige handen van de Dordtse pater Bouke Halma, terwijl de derde parallelsessie – over Condities van het Opbouwwerk – door Reint Meijer en Wil van de Leur werd aangestuurd. De optie dat alle

conferentiedeelnemers élk 'onderwerp' konden bezoeken werd gehaald, evenals de (in vergelijking met eerder conferenties) meer interactieve opzet van het middagprogramma, maar in logistiek opzicht moeten er toch 'eierwекkers' aangeschaft worden, omdat - eenmaal 'in trance' - het tijdig opbreken van een sessie en het verhuizen naar de volgende toch bovenmatige discipline vergt.

Zoals al gezegd werd het traditionele (laatste) programmaonderdeel van de vakconferentie 'de werkplaats in!' relatief de dupe van de NS-problemen. Minder (spontane) groepen dan gebruikelijk doken op de 'uitdaging' op de befaamde place mats. Maar de strikte jurering van conferentievoorzitter drs. Piet de Kroon resulteerde niettemin in de bekroning van – niet voor het eerst – een Rotterdamse werkplaatsprestatie, die dan ook beloofd werd met rozen, champagne én de zilver-blinkende trofee. MO/Samenlevingsopbouw was er natuurlijk bij en doet uitgebreid verslag over de Vakconferentie Opbouwwerk 2004. <

De toekomst van het opbouwwerk

Komende ontwikkelingen

1. Ontgroening, vergrijzing, verkleuring
2. Achterblijvers
3. Krimpemde verzorgingsstaat
4. Meer eigen verantwoordelijkheid
5. Maatschappelijke inzet, mondigheid
6. Meer vrije tijd
7. Grilliger overheidsbeleid

2 + 3 + 4 + 7 = noodzaak burgerinitiatief

4 + 5 + 6 = kans van slagen ervan

Aan de hand van deze afbeelding kunnen we in een oogopslag zien welke maatschappelijke ontwikkelingen de noodzaak van meer burgerinitiatieven vergen en welke ontwikkelingen een gunstige invloed kunnen uitoefenen op het stimuleren van burgerinitiatieven.

Als we van dit macro-niveau afstappen en de ontwikkelingen binnen de sector Welzijn, zoals die de komende tijd hun beslag zullen krijgen, onder de loep nemen springt de WMO in het oog. De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) brengt welzijn en een deel van de zorg in één wet, onder gemeentelijke regie. Daaraan gekoppeld zal er ook bezuinigd moeten worden, met name op de zorgcomponent (AWBZ). De ratio achter de wet behelst het idee dat gemeenten beter kunnen inspelen op de grotere verscheidenheid aan vragen van de burger (op het terrein van zorg en welzijn). De burger is mondig geworden.

Aan deze wet kleven een aantal bedreigingen, vooral voor de welzijnssector. Zo moeten welzijnsinstellingen concurreren met zorginstellingen, die een andere werk- en organisatiewijze kennen (professioneler?). Ook worden welzijnsinstellingen hiermee nog nadrukkelijker onderworpen aan de afrekencultuur, die in de zorgsector immers

verder ontwikkeld is. Een andere, hiermee samenhangende bedreiging is een vergaande productoriëntatie, die de waardering van processen nog moeilijker zal maken. De zich in volle gang ontwikkelende vergrijzing tenslotte, zal gemeenten nopen hun prioriteit te verleggen naar het aanbieden van zorg.

Sociale cohesie kan worden omschreven op individueel niveau en op wijkniveau.

Individueel

- het delen van waarden
- de algemene betrokkenheid bij medemensen
- het onderschrijven van solidariteitswaarden, zoals die tot uitdrukking kunnen komen in onder andere opvoedingsideeën en de geïnstitutionaliseerde solidariteit van de sociale zekerheid
- affiniteit met centrale instituties binnen het maatschappelijke bestel
- identificatie met medemensen en het schenken van vertrouwen aan persoonlijke bekenden en vreemden

Individueel

- contacten tussen mensen
- contacten en organisatievormen in de nabije sociale omgeving (contacten met buurtgenoten, de mate van integratie in buurtnetwerken, het verlenen van informele hulp)
- relaties met de bredere samenleving (al dan niet actief lidmaatschap van maatschappelijke organisaties, het doneren aan goede doelen, het doen van vrijwilligerswerk, politieke participatie.)

Wijkniveau

- sociale kwaliteit van relaties met buurtgenoten
- het zich thuis voelen in de buurt
- de gehechtheid aan de buurt
- medeverantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid van de buurt.

Sociale Integratie kan je zien als 'proces' en als 'toestand'

Proces

- het toegroeien naar sociale cohesie

Toestand

- min of meer identiek met sociale cohesie

(Bron: "Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid." Joep de Hart (red), Sociaal en Cultureel Planbureau (Den Haag, 2002).

Zie om gratis te downloaden in PDF:

<http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037700764.shtml>

Er zijn ook echter een aantal kansen te verwachten voor welzijnsinstellingen, zoals de verbreding van het werkerrein, die samenwerking tussen zorg- en welzijnsinstellingen in de hand zou kunnen werken. Ook is het mogelijk opdrachten uit te voeren van nieuwe opdrachtgevers, zoals zorginstellingen en zorgverzekeraars. Bovendien wordt het terrein waarin zal worden gewerkt ietwat verruimd, men kan op de schaal van de zorgregio's aan het werk, om zodoende aan de gemeentelijke regelzucht en willekeur te ontsnappen. Op z'n minst is het handig om op twee schalen tegelijkertijd actief te zijn en aldus niet opgesloten in het keurslijf van gemeentelijke beleidsdoelen. Ook kan er meer sprake zijn van de ontwikkeling van burgerinitiatieven, omdat in de zorg gewerkt wordt met eigen budgetten. Mensen zullen daardoor geprikkeld worden ook zelf mee te denken over de wijze waarop bepaalde voorzieningen zijn georganiseerd en 'wat het kost'.

Naar aanleiding van bovengeschetst kader kunnen we verder de plaats van het opbouwwerk inventariseren. In de praktijk komen we opbouwwerkers tegen die een steunfunctie voor strevende groepen vormen en in die hoedanigheid ook als belangbehartiger optreden. Ook is er de component opbouwwerk, die onderdeel is van het Sociaal Cultureel Werk en het basiswerk in de wijk uitvoert. Verder vervullen opbouwwerkers ook wel de functie van 'boundary officer', contact functionaris tussen bewoners en instelling. Verder treffen we de groep '06 en BTW nummer' aan, dat zijn de verzelfstandigde adviseurs en/of ontwikkelaars.

De maatschappelijke doelen die het opbouwwerk nastreeft zijn het werken aan sociale cohesie en integratie, onderliggende doelen zijn hier waarden delen, contacten leggen met, en betrokkenheid stimuleren van bewoners. Een ander belangrijk maatschappelijk doel vormt het bevorderen van burgerinitiatief, gericht op baat en nut ter compensatie van de terugtrekkende overheid en ter voorkoming van een voortschrijdende tweedeling in de samenleving. Aldus kun je stellen dat de agenda van het opbouwwerk er als volgt uitziet:

1. Bruggen slaan (achterstand, culturen)
2. Bevorderen en verduurzamen contacten

3. Solidariteit (wederkerigheid ruilrelaties)
4. Verzelfstandiging initiatieven.

Volgens Peter Voogt moet je het achterstanddenken overstijgen. Opbouwwerkers moeten zich *niet alleen* richten op achterstandsgroepen. Achterstandsgroepen kunnen profijtgroepen zijn van initiatieven van meer bevoorrechte groepen. In wijken met weinig sociaal kapitaal kunnen dragers van elders erbij betrokken worden (vergelijk Gilde). Je kunt ook meedoeners van elders erbij betrekken als er te weinig menskracht is. Het is hierbij van belang dat opbouwwerkers oog hebben voor buurtverstijgende circuits en ook buurtverstijgende bruggen slaan.

Er bestaat wel een belangrijk verschil in rollen tussen opbouwwerkers en andere ondersteuners.

De opbouwwerker:

- Neemt een (initiatief-)groep als vertrekpunt
- Houdt overzicht (missing member, bruggenbouwer)
- Is coach van dragers en schragers
- Bewaakt groepsprocessen
- Bewaakt outputgerichtheid.

Anderen ondersteuners:

- Nemen een specifieke vraag als vertrekpunt
- Treden op als specialist
- Hebben een adviseursrol
- Bewaken de uitvoerbaarheid van adviezen.

Het debat

Nadat Peter Voogt zijn inleiding had getoond en besproken klommen er vier vakgenoten het podium op. Allereerst Fennie Heetveld werkzaam in Doetinchem, Mohamed Asfad werkzaam in Rotterdam, Popko Hooijveld werkzaam in Hoogeveen en Albertje Nienhuys uit Beilen (Midden Drenthe). Zij namen plaats achter de tafel om commentaar te leveren over de stelling vanuit hun eigen beroepsmatige achtergrond en ervaringen.

Stelling

Opbouwwerk moet meer als steunfunctie voor burgerinitiatief opereren, minder gebonden aan basiswerk in de buurt.

Fennie Heetveld reageert: "Vanuit mijn beroepspraktijk gezien, komt de stelling een

beetje vreemd over. Van mijn opdrachtgever moet ik in de wijk werken aan de ondersteuning van burgerinitiatieven in de wijk. De instelling bepaalt waar ik werk en wat ik doe. De professionele zelfstandigheid staat bij ons zeer onder druk.

Mohamed Asfad: "Hier ben ik het niet mee eens. Als opbouwwerker heb je er mee te maken dat de tijden veranderen. Mensen zijn beter ontwikkeld dan vroeger, dus moet je je vooral op de communicatie met de burger richten. Als opbouwwerker ondersteun je burgerinitiatieven, maar daarbij heb je vrijheid nodig om zelf keuzes te kunnen maken. Het instellingsbeleid moet dit opnemen in de eigen strategie.

Albertje Nienhuys: "Goede condities voor het werk zijn onontbeerlijk. Die burgerinitiatieven komen er wel. Voor mij blijft de basisfunctie van het opbouwwerk de belangrijkste opdracht. Het Verwey-Jonker Instituut heeft een onderzoek gedaan op het platteland, dat is verschenen onder de titel 'Werkelijk Waor'. (Een onderzoek naar economische en sociale participatie en het voorzieningengebruik door bewoners van kleine dorpen in Midden-Drenthe. Zie www.verwey-jonker.nl) Daaruit blijkt dat de ouderwetse basiskennis vanuit de lokale samenleving nodig is om ook initiatieven te kunnen ondersteunen.

In onze werkomgeving maken we kennelijk voldoende duidelijk wat we precies doen, de opdrachtgever begrijpt ons ook nog steeds. Intern zijn we bezig met een kerndiscussie waarbij we steeds uitgaan van het 'ouderwetse' basiswerk.

Popko Hooijveld: "Ik ben het volledig eens met Albertje. Onze kracht schuilt in het maken van verbindingen tussen mensen. Die verbindingen vind je vooral op lokaal en wijkniveau. Ook vinden we nog steeds achterstandsgroepen in ons gebied en maken we het tot onze opdracht om de potenties van deze groepen in kaart en tot ontwikkeling te brengen. Helaas dringen zich in de werkwijze beperkingen op aan de professionele vrijheid van werkers, daarom hebben we een nota geschreven onder de titel 'Niet het hoe, maar het wat'. Het lokale bestuur moet van het 'hoe' afblijven, dat is onze professionele verantwoordelijkheid. Het proces mondt uit in een product dat je kunt herkennen en benoemen.

Albertje Nienhuys: "We hebben het voor een deel over ons zelf afgeroepen dat we slach-

offer worden van het 'productdenken' want we voeren diensten uit. Dat kan niet genoeg worden benadrukt, en is in het verleden ook onvoldoende benadrukt."

Mohamed Asfad: "Basiswerk is nodig, maar je moet ook meegaan met beter ontwikkelde burgers, ook via het gebruik van ICT bijvoorbeeld."

Samenvattend

Peter Voogt: "Ik ben het ermee eens dat het opbouwwerk bestaat uit dienstverlening aan de burger. Praten in termen van 'producten' en 'marktwerking' past hier niet. Het opbouwwerk is veelal beperkt in zijn professionele vrijheid en heeft weinig invloed meer op de eigen werkcondities. Vaak is de lokale overheid de boosdoener die teveel beperkingen oplegt. Welke argumenten kun je gebruiken om los te komen uit dit keurslijf? De overheid trekt zich terug, dus moet diezelfde overheid ook meehelpen om het verlies aan dienstverlening te compenseren. Het werken op een andere, dan de gemeentelijke schaal, bijvoorbeeld dat van de zorgregio's onttrekt je een beetje aan de gemeentelijke terreur. Bruggen slaan gaat beter als je jezelf niet opsluit in een bepaald territorium, zoals de wijk. De door het rijk gevoerde argumentatie ten faveure van de invoering van de WMO biedt legitimatie voor het opbouwwerk om enerzijds het werkterrein te verbreden, anderzijds een eigen ruimte te claimen ten opzichte van de lokale overheid. Een terugtrekkende overheid moet zich ook minder in detail met het opbouwwerk bemoeien. En als zij burgerinitiatief ziet als vormgeving van de burgerlijke zelfverantwoordelijkheid, zal ze ook de voorwaarden moeten scheppen om dit mogelijk te maken. Het opbouwwerk speelt daarbij een belangrijke rol. Tegelijkertijd moet het opbouwwerk zich niet beperken tot basiswerk in de wijk. Het zijn vaak de andere circuits dan die op wijkniveau waarin mensen zich organiseren en waarlangs men tot het aanboren van nieuwe maatschappelijke bronnen komt."

Quick scan 'Herkenning

Over profilering en zichtbaarheid van het

Jaarlijks organiseert de BOW voor de vakconferentie een zogenaamde quick scan onder opbouwwerkers waarbij hen een aantal vragen worden voorgelegd over de beroepspraktijk. Het gaat dan in de regel om een beperkt aantal vragen die op eenvoudige wijze zijn in te vullen. Bij de voorgaande edities waren dat nog een stuk of twintig vragen, nu in 2004 hebben we het aantal vragen gehalveerd en ons beperkt tot een tiental vragen waarin we opbouwwerkers bevraagd hebben naar hun oordeel over de zichtbaarheid van het opbouwwerk. Een super quick scan dus als het ware.

Ook in de vorige edities van de quick scan schommelde het aantal respondenten rond de negentig. De halvering van het aantal vragen in 2004 heeft hoegenaamd geen invloed op een stijging of daling van het aantal respondenten. We zien derhalve geen noodzaak vanuit het perspectief van de respons rekening te houden met een verdere beperking van de vragenlijst. Voordat ik u iets ga vertellen over de quick scan van dit jaar wil ik u een korte terugblik van de resultaten op de vraagstelling van de scans van 2002 en 2003 niet onthouden. Want het is de beroepsvereniging niet alleen te doen om een kekke presentatie tijdens de vakconferentie, maar het gaat er juist om dat de respons gebruikt wordt als materiaal voor een kwaliteitsimpuls voor de beroepsbeoefening.

Waar gingen die vorige scans over? In 2002 zijn de opbouwwerkers gevraagd naar hun professionele handelingsvrijheid. Tijdens deze scan is vooral gekeken hoe de opbouwwerker opereert in het publieke domein, wat de invloed is van opdrachtgevers op het werk van de opbouwwerker, wat de subsidiegever verlangt en bepaalt. Met andere woorden: Wie bemoeit zich eigenlijk allemaal met de opbouwwerker en zijn werk en wat betekent dat? In 2003 zijn de opbouwwerkers bevraagd over de tijd die opbouwwerkers besteden aan werkelijke contacttijd met klanten. Is er sprake van veel grijze tijd, overleg en het fungeren in professionele netwerken? Wat wordt er allemaal gevraagd van de opbouwwerkers, aan wie en op welke manier moeten zij verantwoording af leggen? Hoe zit het met de werkdruk van de opbouwwerker.

4. De belangrijkste conclusies uit de scan over professionele handelingsvrijheid waren de volgende. Er zijn veel verschillende opdrachtgevers voor het opbouwwerk. De lokale overheid, corporaties, poli-

CONCLUSIES 2002:

- Veel opdrachtgevers
- Veel productafspraken
- Veel bemoeienis proces, methode en resultaten
- Handelingsvrijheid staat onder druk
- Weinig tijd voor innovatie en deskundigheidsbevordering

4

tie, bewonersorganisaties, en particuliere instellingen. Met die opdrachtgevers wordt gewerkt met productafspraken. Dat is op zich niet verwonderlijk, maar die afspraken kunnen soms leiden tot discussie over sociale processen, gehanteerde methoden en resultaten van het werk. Het is niet uitzonderlijk dat een opbouwwerker klem komt te zitten tussen eigen professionaliteit en dat wat de opdrachtgever vraagt en soms eist. Opdrachtgevers kunnen ook de agenda over de gewenste uitkomst van een interventie in belangrijke mate bepalen. Een belangrijke conclusie van de quick scan was ook dat er weinig werd geïnvesteerd in de kwalitatieve verbetering van de professie. De factor tijd en geld noopten instellingen het werk effectief te organiseren. Tijd voor inhoudelijke innovatie en deskundigheidsbevordering van de opbouwwerker schiet er dan nog wel eens bij in.

5. De conclusies van opbouwwerk face to face waren: - en ze liggen in het verlengde van de resultaten van de vragen over handelingsvrijheid -

CONCLUSIES 2003:

- Organisatorische veranderingen veroorzaken rompslomp en onrust
- Professionele netwerken vergen veel tijd
- Veel intern overleg
- Verantwoording aan veel partijen
- Verantwoording goed, maar moet doel niet voorbij schieten

5

en Erkenning'

Opbouwwerk

dat de opbouwwerkers oordeelden dat er teveel tijd verloren gaat met organisatorische en beheersmatige beslommeringen van de welzijnssector. Reorganisaties, bezuinigingen, taakstellingen zijn de sector bepaald niet vreemd. Ze zijn ook van invloed op het presteren van de sector. En gek genoeg wordt men dan weer afgerekend op die prestaties. U kunt zich voorstellen dat dit lijkt op een neerwaartse spiraal. Ook het functioneren in allerlei professionele netwerken kost de opbouwwerker veel tijd. Met Jan en alleman wordt er immers samengewerkt en dat betekent ook veel overleg. En dan wordt er ook nog veel intern overleg gevoerd over organisatie, strategie, beleid en ontwikkelingen. Ook de verantwoording die afgelegd moet worden aan de subsidiegever en de opdrachtgever blijkt veel tijd te vergen. Er worden dikke productenboeken geproduceerd in opdracht van de verantwoordelijk wethouder. Men spreekt van beleidsgestuurde contractfinanciering, budgetverantwoording aan de subsidiënt. Er moet gekwantificeerd worden, want wie betaalt bepaalt en over alle beschikbaar gestelde middelen moet verantwoording afgelegd worden. Zo hebben instellingen dikke productenboeken, een groot aantal kerngetallen over het aantal bezoekers, bereikte klanten, het aantal activiteiten, resultaten, urenstaten, gemiddelden etc, etc. Er worden allerlei pogingen ondernomen het werk in protocollen te standaardiseren. Die standaardisering wordt vervolgens weer gebruikt voor nieuwe producten en vaststelling van tijdsbesteding voor de toekomst. Hoera voor de planning & controlcyclussen! Maar er is ook een keerzijde van die accountability. Instellingen worden soms geheel gek van alle verantwoordingssystemen, de wethouder zal dat echt niet tot zich nemen, met andere woorden wie zit daar nu eigenlijk op te wachten? Het merkwaardige is dat dit soort systemen van afrekenen een geheel eigen leven gaan leiden en dat hierdoor signalen uit de samenleving veronachtzaamd worden.

6. Zoals ik zei heeft de BON mede naar aanleiding van de conclusies van de quick scans samen met de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werkers een krachtig signaal afgegeven aan de vaste kamercommissie Welzijn en de staatssecretaris. In een brandbrief is duidelijk gemaakt dat de eerste lijnsfunctionarissen onder zware druk staan. De samenleving verhard, grote groepen burgers dreigen in de verdrukking te geraken, er is sprake van uitsluiting van kwetsbare groepen en de laatste tijd worden we met de neus

op de feiten gedrukt over de onverdraagzaamheid die groepen inwoners van dit land jegens elkaar hebben. De eerstelijns functionarissen hebben een belangrijke taak om te fungeren als garantie voor een vangnet voor mensen die het op eigen kracht het hoofd niet meer boven water kunnen houden, hebben een taak om de maatschappelijke dialoog op gang te brengen en om de boel bij elkaar te houden. Juist aan die functionarissen in het Maatschappelijk werk en het Opbouwwerk is er op lokaal niveau behoefte en juist in die sector vallen de klappen van de bezuinigingen. Daarom hebben we die gezamenlijke brief geschreven met de vraag om te blijven investeren in de eerste lijn, het zorgen voor een kwalitatieve versterking van de beroepspraktijk en het investeren in opleidingen voor gekwalificeerde opbouwwerkers en maatschappelijk werkers. U vindt een afschrift van de brief in het informatie-mapje van de Beroepsvereniging.

BEROEPSVERENIGING
OPBOUWERK
WELZIJN

Acties n.a.v. beide scans:

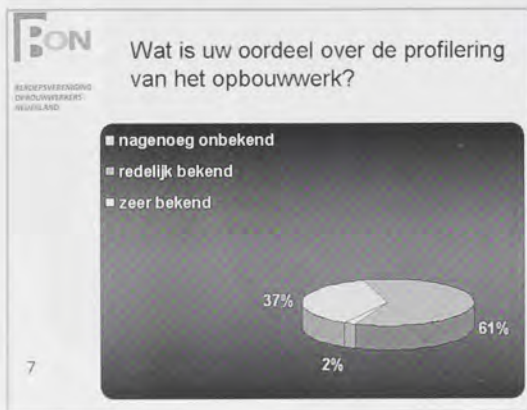
- Samenwerking met NVMW
- Signaal naar vaste kamercommissie en staatssecretaris VWS
- Streven naar kwaliteitsimpuls:
  - meer capaciteit eerste lijn
  - kwalitatieve versterking
  - opleiding

6

De BON zal aandacht voor dit vraagstuk blijven agenderen bij de verantwoordelijke politici en bestuurders. Tot zover wat er is gebeurd naar aanleiding van de vragenlijsten van 2002 en 2003. Maar nu over naar de vragen en de respons van de quick scan van 2004 met zoals ik al eerder zei het thema 'Herkenning en erkenning'.

7. Laten we beginnen met de vraag die we de opbouwwerkers stelden over de profilering van het opbouwwerk in het algemeen. We

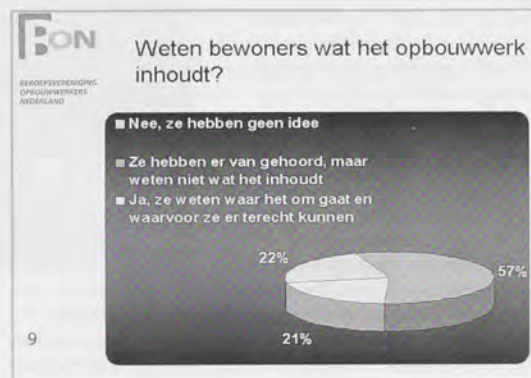
zien dat het opbouwwerk een niet erg duidelijk profiel heeft in de optiek van de opbouwwerkers. Zo'n 37 procent van de opbouwwerkers denkt dat het een onbekende werksoort betreft. Gelukkig is er ook nog 2 procent van oordeel dat het opbouwwerk zeer bekend is. Dat lijkt te duiden op een goede verankering van het opbouwwerk in een lokale samenleving. Tja, en van de grote middengroep zou je kunnen zeggen dat men van oordeel is dat menigeen wel eens de klok heeft horen luiden, maar dat het niet duidelijk is waar de klepel hangt.

8. Gelukkig heeft naar oordeel van de opbouwwerkers slechts 2 procent van de subsidiegevers geen idee wat het opbouwwerk

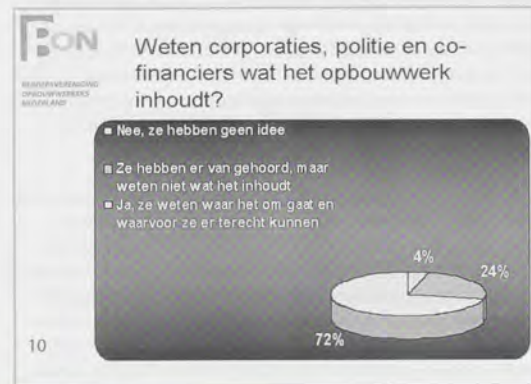
inhoudt. Wonderlijk is dan wel dat ze er voor betalen. "Hier, neem mee die zak geld en doe er, ik weet niet wat, iets mee!" Opmerkelijk is dat een substantieel deel van de subsidiegevers, volgens de opbouwwerkers 35 procent, van mening is dat de subsidiegever wel van het opbouwwerk heeft gehoord, maar dat er weinig kennis is van wat het inhoudt. Dit lijkt me een buitengewoon zorgelijke ontwikkeling want een subsidiegever zal zich in barre tijden van bezuinigingen wel tweemaal bedenken voordat de beurs getrokken wordt voor iets waarvan men niet precies weet wat het inhoudt.

9. Het is opmerkelijk dat de bekendheid onder bewoners van het opbouwwerk klein geacht wordt. 21 procent weet waarvoor het bij

het opbouwwerk aan kan kloppen. Volgens de opbouwwerkers heeft maar liefst 22 procent geen idee waar het om gaat bij het opbouwwerk en 57 procent heeft er wel eens van gehoord. Op zich is dit zorgelijk want ook potentiële klantgroepen moeten weten waar het om gaat bij de professie willen zij in de toekomst een beroep doen op de ondersteuning daarvan. Bovendien zijn bewoners belangrijke ambassadeurs van de professie.

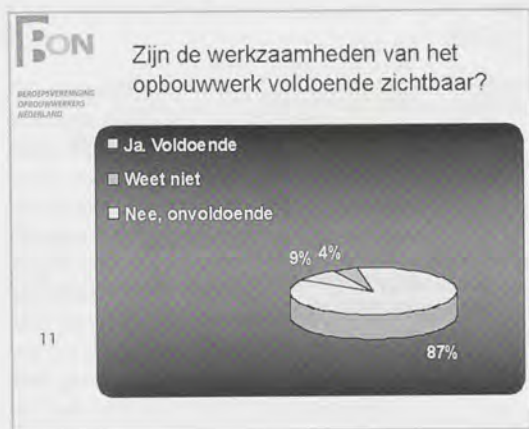
10. Corporaties, politie en andere partners hebben een in de regel een duidelijk beeld van het opbouwwerk. In het enkele geval dat dit

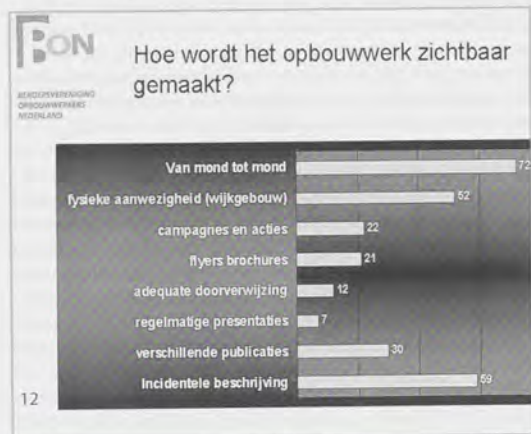
niet het geval is moet er daadkrachtig geïnvesteerd worden in het relationetwerk. De partners die een taak hebben in het publieke domein moeten weten wat ze aan elkaar kunnen hebben. Bij de vier procent van de respondenten die aangeven dat de partijen geen idee hebben wat het opbouwwerk inhoudt moet er sprake zijn van een ernstige tekortkoming in de samenwerkingsmogelijkheden.

11. De opbouwwerkers vinden in grote meerderheid dat hun werkzaamheden onvoldoende zichtbaar zijn. Het is van nature een

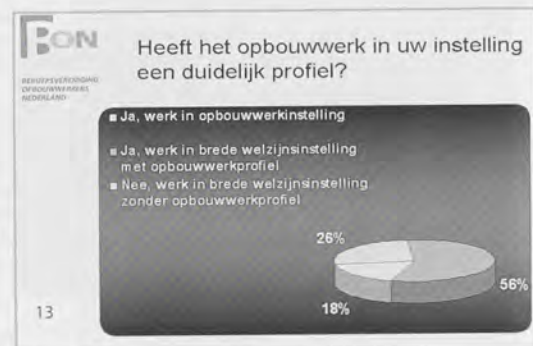
bescheiden professe want het streven is om groepen burgers in staat te stellen op zelfredzame en maatschappelijk betrokken wijze te opereren. De opbouwwerker loopt niet voorop in de karavaan maar stelt zich dienstbaar en bescheiden op. Dat maakt de werksort eveneens kwetsbaar, want de werkzaamheden spelen zich vaak achter de schermen af. Daar komt bij dat het opbouwwerk ook moeite heeft om werkzaamheden zichtbaar te maken.

12. Op de vraag hoe het opbouwwerk zichtbaar gemaakt wordt antwoorden de opbouwwerkeren dat de publiciteit veelal van mond tot

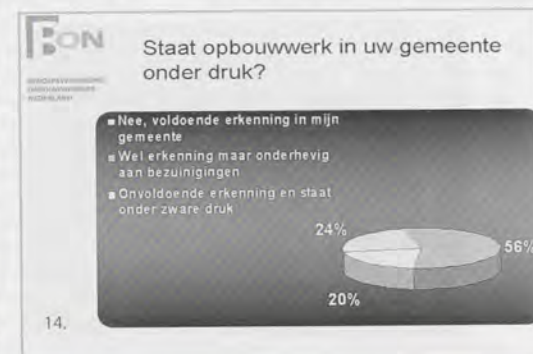
mond gegeven wordt. Ook de fysieke aanwezigheid in wijken is een belangrijke factor voor de bekendheid. Opmerkelijk is dat er nauwelijks een structurele aanpak gehanteerd wordt in de wijze waarop bekendheid wordt gegeven aan de het werk. Het blijkt dat opbouwwerkeren geen sterren zijn in het beschrijven van hun werkzaamheden. Kennisoverdracht en beschrijving van de werkzaamheden blijken niet zelden het stiefkindje te zijn in het werk. Presentaties en brochures zijn er nauwelijks. Ook de doorverwijzing naar het opbouwwerk draagt niet in substantiële wijze bij aan de zichtbaarheid van het beroep.

13. Het opbouwwerk heeft in de meeste welzijnsinstellingen een duidelijk profiel. Toch zijn er ook brede welzijnsinstellingen waarbij

het opbouwwerk geen duidelijke positie heeft. In de jaren 90 heeft er in menige welzijnsinstelling een bezuinigingsoperatie gewoed die ten koste ging van het opbouwwerk. "We hebben behoefte aan goedkope generalisten", luidde het credo van menig directeur van een brede welzijnsinstelling. Daarmee werden relatief dure opbouwwerkeren de laan uit gewerkt. Gelukkig zijn vele werkgevers tot de conclusie gekomen dat dit een heilloze weg bleek en dat het vak gerehabiliteerd moest worden. Welnu, we zien dat bij 18 procent van de respondenten er nog steeds geen duidelijk profiel is van de werksort. Wellicht komt men tot inkeer.

14. Op de vraag hoe het zit met de erkenning en of het opbouwwerk in uw gemeente onder druk staat, antwoordt 24 procent van

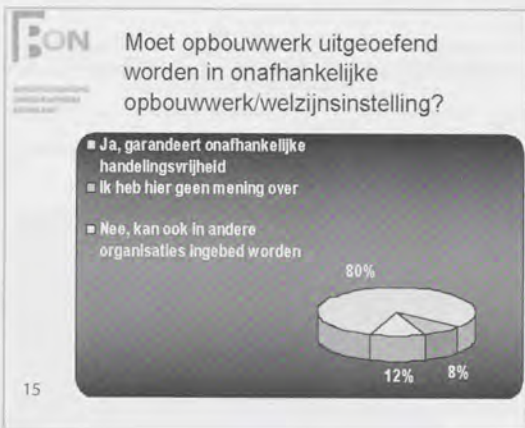

de respondenten dat er voldoende erkenning is in de gemeente. 56 procent van de respondenten geeft aan dat er wel sprake is van erkenning maar dat het spook van de bezuinigingen op de loer ligt. Bij 20 procent van de respondenten is de situatie zorgelijk, onvoldoende erkenning en zware druk.

15. Het overgrote deel van de respondenten, 80 procent, geeft aan dat het opbouwwerk in een opbouwwerk of welzijnsinstelling geor-

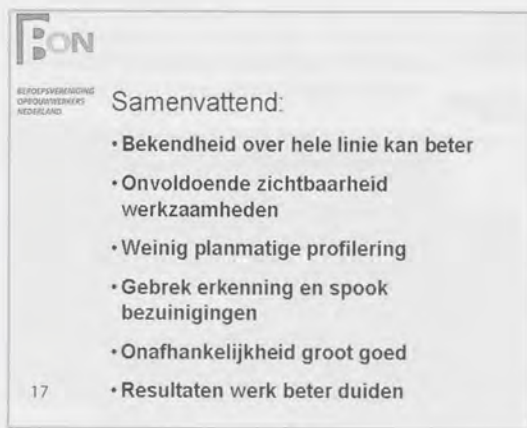
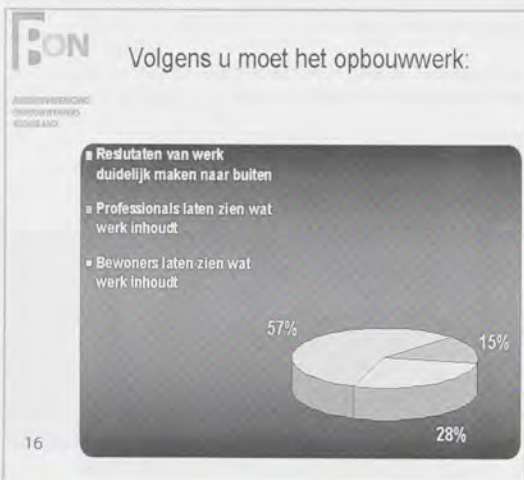
resultaten van het opbouwwerk duidelijker inzichtelijk gemaakt moeten worden. Maar ook moet aan bewoners duidelijk gemaakt worden wat het werk inhoudt. Duidelijk is dat er meer energie gestoken moet worden in de profilering van de werksort.

17. Een korte samenvatting van de conclusies uit de quick scan is het beste te duiden met de uitdrukking 'Onbekend maakt onbemind'.

ganiseerd moet worden. Dat garandeert onafhankelijke handelingsvrijheid volgens deze groep respondenten. 12 procent van de respondenten geeft aan dat het opbouwwerk ook in andere organisaties ingebed kan worden. Te denken valt dan aan woningcorporaties en het gemeentelijke apparaat.

16. We hebben de opbouwwerkers gevraagd aan waaraan ze de meeste prioriteit aan geven. Duidelijk is dat volgens 57 procent de

Het opbouwwerk is een te weinig zichtbare professie, meer bekendheid met de discipline kan een impuls geven aan de positionering van het vak in het publieke domein. Nu is nog steeds sprake van een merkwaardige marginalisering van de professie. Dit heeft natuurlijk niet alleen te maken met de PR, maar ook met de kwetsbaarheid en de subsidieafhankelijkheid van de werksort. Ook zal een impuls op kwalitatief niveau noodzakelijk blijken.

Hoogwaardige kwaliteit van het werk zal zonder meer bijdragen in de erkenning.

In de profilering van het werk is nauwelijks sprake van een planmatige aanpak of een strategie. Hier mag over nagedacht worden het is niet vies om duidelijk te maken wat je doet. Ook de resultaten van het werk kunnen beter zichtbaar gemaakt worden. Het opbouwwerk heeft geen rijke traditie in het beschrijven van de werkzaamheden, toch zal inzicht in de werkzaamheden en de resultaten daarvan een belangrijke bijdrage kunnen leveren in de erkenning.

Tot slot een notie van ondergetekende: Durf je smool te tonen. Het opbouwwerk is ontstaan vanuit een visie op solidariteit en zelfredzaamheid in de samenleving. Draag die visie uit en probeer een rol te spelen in het maatschappelijke discours. Niet om beter zichtbaar, maar om zichtbaar beter te zijn en om vanuit een maatschappelijk betrokken positie een kwalitatieve bijdrage te leveren aan maatschappelijke vraagstukken.

<

Bruggenbouwers in de buurt: buurt, netwerken, toegangswegen en de uitdagingen voor het opbouwwerk

Woningdifferentiatie is momenteel de meest populaire strategie om problemen aan te pakken in zowel oude als naoorlogse wijken. Burgers krijgen in deze strategie een rol in samenlevingsopbouw toebereid die overeenkomt met hun rol in sommige in populariteit groeiende invalshoeken in het opbouwwerk, bij voorbeeld samengevat als 'empowerment' of de Asset Based Community Development (ABCD). Veel nadruk ligt op 'zelf doen', 'het heft in eigen hand nemen', 'samen zelf initiatieven nemen', 'de burger die geen betutteling nodig heeft', enzovoorts.

Daarnaast zijn de verwachtingen over samenlevingsopbouw door woningdifferentiatie goed beschouwd terug te voeren op varianten van een sociaal-wetenschappelijke these, die ik de 'omgekeerde Wilson these' zal noemen. Aan de hand van deze these zal ik laten zien dat de geschetste benadering van samenlevingsopbouw door woningdifferentiatie twee vraagstukken onder onze aandacht brengt: dat van buurt, cohesie en gemeenschap en dat van netwerken en sociaal kapitaal. Dit laatste zal ik hier opvatten als de toegangswegen waarover individuen beschikken om, door hun inbedding in netwerken in grotere maat-

schappelijke verbanden, hulpbronnen aan te wenden om zich een betere toekomst te verwerven (Portes 1998).

Tenslotte wend ik me tot vragen naar de relatie tussen het opbouwwerk en het sociaal kapitaal van burgers zelf, en naar de uitdagingen waarvoor opbouwwerkers zich binnen dit kader mijns inziens zien gesteld.

De omgekeerde Wilson these

Velen maken zich vandaag de dag zorgen om de betrokkenheid van burgers bij hun samenleving. Naar aanleiding van de recente gebeurtenissen spreekt men alom weer over de noodzaak om door deel te nemen aan de 'samenleving', te participeren, de boel een beetje bij elkaar te houden. Men is bezorgd over jonge Marokkaanse Nederlanders die zich wenden tot sektes van extremistische signatuur zonder dat iemand nog greep op hen heeft, en Marga van Praag stelt voor het NOS-journaal in enkele minuten vast dat bijna niemand in Amsterdam West haar te woord wil staan en dat daar dus een gesloten gemeenschap bestaat. Zowel de gebeurtenissen in de Diamantbuurt als die in het Laakkwartier worden, hoe zij ook verschillen, uitgelegd via directe relaties met buurt en woonomgeving. De problemen van mensen worden keer op keer verbonden met de probleemwijken waarin zij wonen.

De verklaring voor het ontstaan van zulke probleemwijken luidt veelal dat de middenklasse wegtrok en het achterblijven van kansarme bewoners leidde tot het verval

van de wijk. Hoewel in het publiek debat hier algemeen geaccepteerd, ontsproot deze verklaring niet uit de Nederlandse, maar uit de Amerikaanse context. De these – waartegen overigens zeer veel is ingebracht (zie bij voorbeeld Katz 1993) – won vooral aan populariteit toen Julius Wilson in 1987 zijn boek *The Truly Disadvantaged* publiceerde. Hij stelde daarin, dat het vertrek van de zwarte middenklasse uit de zwarte getto's in grote Amerikaanse steden leidde tot het uiteenvallen van de sociale structuur van deze wijken: instituties werden niet langer gedragen, sociale netwerken hadden niet langer veel potentie – het sociaal kapitaal, al gebruikte Wilson deze term niet, nam af. Keert men deze verklaring nu om in een poging om in de verklaring van deze Amerikaanse ontwikkeling in Nederland een oplossing voor probleemwijken te vinden, dan komt men al snel uit bij de omgekeerde Wilson these: de middenklasse trok weg,

toen ontstonden er problemen, dus als je de middenklasse terug weet te brengen, is het einde van de problemen in zicht.

Buurt, gemeenschap, cohesie

Men verwacht dat zo'n terugkeer van een middenklasse zal resulteren in het herstel van een sociale structuur. In deze verwachting worden onder meer buurt, gemeenschap en cohesie impliciet verbonden. De middenklasse die de zwarte wijken waarover Wilson sprak, historisch cohesief had gemaakt bestond uit relatief welgestelde zwarten, die onder het regime van het Amerikaans racisme hun eigen scholen, kerken, buurtverenigingen, clubs en andere instituties opzetten. Zij creëerden, met andere woorden, onder het juk van racisme hun eigen netwerken met hun eigen sociaal kapitaal, daartoe door marginalisering gedwongen. De mensen die deze instituties droegen hadden inderdaad bepaalde demografische kenmerken van een 'middenklasse'. Met het einde van de officiële Amerikaanse apartheid verlieten zij als eersten de getto's. Maar dat wil nog niet zeggen dat het terugbrengen van andere mensen met vergelijkbare demografische kenmerken ook zonder meer de sociale structuur van weleer zal herstellen.

Integendeel, het blijkt uiterst moeilijk om na gemengd bouwen een sociale structuur te 'herstellen'. Weliswaar kunnen nieuwe bewoners met bepaalde demografische kenmerken de duurdere woningen betrekken, maar dat doen zij in een andere context, op basis van andere keuzes en met andere levensgeschiedenissen dan de vertrekkers van ooit, die zij geacht worden te vervangen. Deze verschillen in motivaties voor woonkeuzes en woonstijlen hebben alle ruimte precies omdat weinig relaties in het sociaal verkeer zo vrij invulbaar zijn als die van burens of buurtgenoten in de grote stad. *In Goeie burens houden zich op d'r eigen* laat ik zien met een model van typen van sociale relaties, ontwikkeld op basis van onderzoek in

de Rotterdamse achterstandswijk Hillesluis, dat, anders dan we geneigd zijn te denken wanneer we 'burens' onder een noemer brengen met 'familie' en 'vrienden', burens op zichzelf geen 'relatietype' zijn. Niets bepaalt bij voorbaat de inhoud van relaties tussen burens, behalve dat zij dicht in elkaars nabijheid wonen.

Dat maakt het bijzonder moeilijk om zelfs maar een discussie te voeren over wat burens voor elkaar zouden moeten betekenen anders dan mensen die elkaar niet tot last zijn (toegegeven, ook dat is soms een opgave).

Het model van de omgekeerde Wilson these veronderstelt echter wel dat burens ongeacht hun sociale milieu, leefstijl enzovoorts zonder meer, meer met elkaar te maken willen hebben. Van hen wordt immers verwacht, dat zij tezamen komen tot een vorm van gemeenschap, steun bieden aan elkaar, een voorbeeld functie voor elkaar vervullen enzovoorts.

Sociale wetenschappers hebben inmiddels afdoende duidelijk gemaakt dat omdat burens geen relatietype zijn, de buurt geen reëel kader vormt voor zulke vormen van gemeenschap. Wel kan men zich nog afvragen in hoeverre vooral de instrumentele netwerken van mensen in, naar klasse en etniciteit gemengde wijken, die diversiteit weerspiegelen en of zulke netwerken wellicht toegangswegen naar een betere toekomst voor minder welgestelden in de buurt kunnen bieden.

Netwerken en sociaal kapitaal

Draagt, met andere woorden, zulke menging bij aan sociaal kapitaal in de zin dat er netwerken ontstaan die niet de buurt als geografische eenheid beslaan, maar althans tussen personen van diverse pluimage tot stand komen, personen die wellicht niet in elkaars netwerk terecht zouden komen als zij niet bij elkaar in de buurt zouden wonen? In de literatuur over sociaal kapitaal spreekt men dan van 'bruggen' in plaats van 'bindingen' (zie Putnam 2000). Participatie in velerlei gedaanten wordt veelal gezien als de beste weg naar netwerken met sociaal kapitaal, ofwel een schat aan toegangswegen tot hulpbronnen, en de geografische concentratie van achterstand veelal als een barrière voor het ontwikkelen van zulke kapitaalcrachtige netwerken. Participatie in buurtgroepen, bewonersorganisaties enzovoorts zou dus het ontwikkelen van zulke netwerken in wijken met sociaal economische en culturele diversiteit kunnen bevorderen. Daar kan men immers de wijkbewoners die niet net zo zijn als men zelf, ontmoeten. In mijn werk van de afgelopen jaren heb ik geprobeerd dit gedetailleerd te onderzoeken. Een van de plannen voor de leerstoel is om dit onderzoek de komende jaren uit te breiden. Tot dusverre heb ik me, vanwege de in Nederland impliciet aanwezige omgekeerde Wilson these, gericht op een vergelijking tussen een Rotterdamse gemengde wijk (Cool) en een wijk in het Amerikaanse New Haven. In de toekomst hoop ik dit onderzoeksprogramma naar verschillende Rotterdamse wijken uit te breiden.

Ik zal hier enkele bevindingen uit Cool presenteren, gericht op twee deelvragen van de grotere vraag naar buurt en netwerken, te weten: als we als uitgangspunt nemen dat participatie de ultieme weg naar verbetering van een netwerk is, draagt participatie in activiteiten in de buurt dan bij aan meer diverse netwerken? En zo ja, kan men die netwerken aanwenden als toegangswegen naar een

betere toekomst? In Cool, een wijk die van een achterstandswijk geleidelijk is omgeslagen tot een van de meer populaire binnenstadswijken van Rotterdam, heb ik met een team van onderzoekers ruim 200 bewoners uitvoerig geïnterviewd over hun netwerken en hun buurt. De steekproef die we daarvoor namen was geen representatieve afspiegeling van 'de wijk' maar een afspiegeling van alle categorieën bewoners in de wijk, uiteenlopend van welgestelde bewoners van de duurste appartementen met authentieke details en 'nieuwe' middenklassers uit de culturele en professionele beroepen tot migranten woonachtig in sociale woningbouw, en alles daartussen.

Zijn, ten eerste, netwerken in deze buurt gemengd naar etniciteit en sociaal economische klasse? Die menging is beperkt, zo blijkt uit **figuur 1 en 2**. Met 'opleiding' als indicator voor klasse zien we hier,

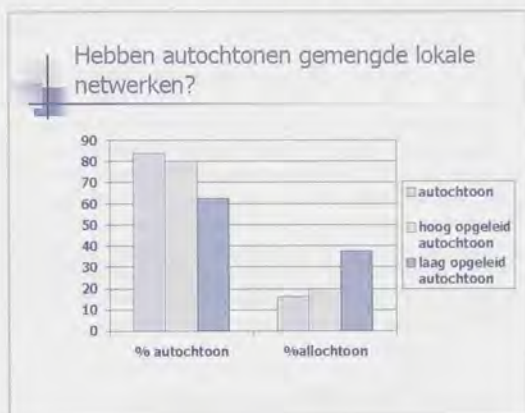

Fig 1

dat 84% van de mensen die autochtonen in hun buurt kennen, ook autochtoon zijn (figuur 1). Bij de hoogst opgeleiden is dit percenta-

Fig 3

ge 80%, de laagst opgeleiden kennen iets meer allochtonen, want in hun netwerk in de buurt is 62.5% autochtoon.

Allochtonen hebben lokale netwerken die voor 75.8% uit andere allochtonen bestaan (figuur 2); de hoogst opgeleiden hebben iets minder allochtonen in hun kring van bekenden in de buurt dan de allochtonen met de laagste opleiding (63,2% versus 78,8%).

Vervolgens moeten we nagaan, waar burenerelaties nu, vergeleken met relaties buiten de buurt, wel of niet voor worden gebruikt. Zijn lokale relaties meer of minder instrumenteel voor verbeteringen van de eigen positie, zoals bij voorbeeld het vinden van een baan of een huis (twee kwesties waarvan onderzoek veelvuldig heeft laten zien dat het kennen van de juiste mensen van veel belang is, zie Granovetter 1973, 1985; Lin 2001). **Figuur 3** toont dat het percentage relaties buiten de buurt dat bewoners van Cool behulpzaam was bij het vinden van een baan (3.2 versus 1.8%) en het ondersteu-

fig. 2

nen bij kleine klusjes in en om het huis iets (12.5 versus 11.8%) hoger was dan het percentage binnen de buurt. Mensen in de buurt bleken wel een heel klein beetje vaker – maar statistisch gezien niet noemenswaardig – van belang bij het vinden van een woning (3.7 versus 2.4%). Ook voor persoonlijk advies en het ondernemen van iets op politiek of maatschappelijk terrein gebruikten de geïnterviewden meer relaties buiten dan binnen de buurt (12.5 versus 11.8% en 8.7 versus 7.1%). Hoe goed mensen burenerelaties gebruiken om voor zichzelf een betere toekomst te bewerkstelligen verschilde dus nauwelijks van hoe goed zij mensen buiten de buurt daarvoor konden aanspreken, en ook voor persoonlijke vormen van steun moesten zij het niet zonder meer van hun burenerelaties hebben. De volgende kwestie is dan, of participatie in buurtorganisaties leidt tot stevigere netwerken met meer menging. Voorop moet worden gesteld dat aan zulke organisaties in Cool 77.2% van de respondenten sowieso al niet meedoet. Voorts blijkt **zie tabel 1** (p36) dat vooral de 'nieuwe' middenklasse maar zeer beperkt participeert, dat het verschil tussen autochtonen en allochtonen slechts berust op toeval (in de statistiek zegt men dan dat het verband niet significant is, maar het gevolg is van wie men heeft ondervraagd, en zou verdwijnen als men toevallig anderen had geïnterviewd), maar dat de

Wie participeert?

Oude middenklasse	30.3%
Nieuwe middenklasse	5.9% (p=.038)
Lagere middenklasse	25.8%
Arbeidersklasse	12.5%
Allochtoon	18.7%
Autochtoon	24.4%
Hoogst opgeleid	14.9% (p=.004)
Laagst opgeleid	83.3%

tabel 1

laagst opgeleiden wel significant vaker participeren dan de hoogst opgeleide bewoners (dat is dus geen toeval).

Hebben mensen die participeren nu meer lokale contacten in hun netwerken dan anderen? **Figuur 4** laat zien dat zij precies gelijke

Hebben actieve bewoners meer diversiteit in hun buurtnetwerken? Autochtonen

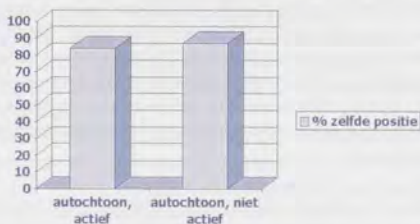

Fig 5

Hebben participerende bewoners meer lokale contacten?

Fig 4

percentages lokale relaties hebben. Hebben mensen die meedoen dan wellicht wel meer diversiteit in hun lokale netwerken? **Figuur 5 en 6** laten zien, dat de netwerken van autochtonen die wel en niet participeren haast niet verschillen als we kijken naar of leden van hun netwerken ook autochtoon zijn of niet, en bij allochtonen zien we eenzelfde beeld.

Hebben actieve bewoners meer diversiteit in hun buurtnetwerken? Allochtonen

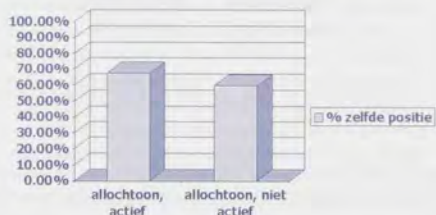

Fig 6

Hebben actieve bewoners meer diversiteit in hun buurtnetwerken? Laagst opgeleiden

Fig 7

Maar in **figuur 7** zien we dan, dat de laagst opgeleiden die participeren wel een ander netwerk hebben in termen van het opleidingsniveau van hun lokale vrienden en bekenden. Dit levert een wat rare statistiek, omdat de leden van de netwerken van de laagst opgeleide mensen die niet participeren voor 100% ook het laagst zijn opgeleid, en de regels van de statistiek bepalen dat men dan eigenlijk geen conclusies mag trekken. Met enige voorzichtigheid kunnen we daarom hooguit stellen dat het erop lijkt, dat de laagst opgeleide bewoners van een wijk ietwat profiteren van meedoen aan een bewonersgroep met een gemengd karakter, omdat de laagst opgeleiden en ook de hoogst opgeleiden **figuur 8** die mee-

Hebben actieve bewoners meer diversiteit in hun buurtnetwerken? Laagst opgeleiden

Fig 8

doen allebei iets vaker mensen in hun netwerk hebben die een ander opleidingsniveau hebben dan zijzelf.

Ik zie in deze gegevens zowel iets positiefs als iets negatiefs.

Positief is, dat de opdracht die veel opbouwwerkers voor zichzelf zien, namelijk dat zwakkere groepen hun bijzondere aandacht verdienen¹, er in de praktijk inderdaad toe lijkt bij te dragen dat ook in een gemengde wijk deze mensen vaker participeren dan anderen. Zeker vergeleken met de case uit de VS, waar professionele ondersteuning van de bewonersorganisatie in de daar onderzochte wijk ontbreekt, is hun participatiegraad significant hoger. Dat is een goed teken.

Maar creëert zulke participatie nu ook nieuwe vormen van sociaal kapitaal voor personen? Uit de rol die burens in netwerken vervullen is gebleken, dat die kans niet zo groot is. Zoals Kelly (1995) heeft beargumenteerd, bieden niet netwerken op zich toegangswegen naar betere toekomst. De kwaliteit van de hulpbronnen die men via uitwisselingen in netwerken tot zijn beschikking heeft moet onze aandacht hebben. Dit nuanceert het argument dat meedoen zonder meer tot netwerken leidt waaraan je wat hebt. Het is natuurlijk mooi wanneer moeders een moedergroep oprichten en jongeren met moeders een brassband, en daarbij precies de ondersteuning van het juiste formaat krijgen om zo'n groep tot een succes te maken, zoals dat in Pendrecht gebeurt – zij troffen het met opbouwwerker Frank Boerboom, zoals in het nieuwe boekje van Anne van Veenen (2004) over samenlevingsopbouw in buurten in verandering staat beschreven. Maar een netwerk dat veel sociale steun kan bieden, biedt nog geen toegangswegen naar een werkelijk betere toekomst. Zulke toegangswegen blijven vaak voorbehouden aan degenen, die ook economisch en cultureel over veel kapitaal beschikken. Of grover gezegd: via een sociaal-economisch eenzijdig samengestelde buurtorganisatie wel een ID baan, maar nooit een echte carrière.

Negatief volgt uit de analyse van mijn onderzoeksgegevens mijns inziens, dat in Nederland de middenklasse het zich blijkbaar kan permitteren om passief in een buurt te wonen, zonder zich te bemoeien met de bewonersgroepen of mee te doen aan wat voor acties dan ook: dat kan, omdat U er bent; zij kunnen erop rekenen dat er toch professionals zijn die zorg zullen dragen voor de aanpak van eventuele problemen van leefbaarheid. In Amerika zie je dat hun participatiegraad veel hoger ligt. Toch schuilt ook daar weer een gevaar, een gevaar dat ook binnen Nederlandse bewonersorganisaties op de loer ligt: dat de agenda, zeker wanneer opbouwwerkers vraaggericht werken, teveel wordt bepaald door die middenklasse. En hun belangen en prioriteiten kunnen, maar hoeven niet dezelfde te zijn als die van andere bewoners. In Cool vertelde een Surinaamse alleenstaande moeder dat zij het bestuur van de bewonersorganisatie had verlaten nadat enkele Hollanders in duurdere panden verderop in de straat de boel hadden 'overgenomen'. In Hillesluis vertelde een ambtenaar die een overleg coördineerde tussen de bewonersorganisatie, de gemeentelijke diensten, de woningbouwcorporatie en andere instellingen dat dit overleg aanvankelijk niet zo goed verliep. De vergaderingen gebruikten de vergadering te veel om te klagen over kleine details in plaats van te overleggen over grote beleidslijnen. Daarop had ze besloten één bewoner voortaan de wijk te laten vertegenwoordigen. Dit was een bewoner met 'jasje-dasje', zoals de ambtenaar het zelf uitdrukte, die woonde aan het Gouden Randje. De vergaderingen gingen er vervolgens haar vervolgens heel wat productiever aan toe. De klagende

¹ Dit bleek bij voorbeeld uit de BON-enquête 2002

bewoners die de vereiste vergadertechnieken en geschikte manieren om hun problemen aanhangig te maken onvoldoende beheersten waren subtiel uitgerangeerd. Dat het een illusie is dat de barrière van competenties dankzij de sinds de jaren zestig ontwikkelde overlegstructuren zou zijn beslecht bleek aldus uit de ongelijkheid in de praktijken van politiek-maatschappelijke participatie. Ook in mondigheid kent onze samenleving een tweedeling, die bepaald niet afneemt. Tot vergaderingen van de Deelgemeenteraad, van de Bewonersorganisatie of van het Wijkoverlegbeheer heeft iedereen toegang, maar de specifieke spraakkunst die voor inspraak is vereist houdt de ongelijkheid in stand. Communicatie is niet alleen een techniek die iets overbrengt, maar geeft ook betekenis, zoals Raymond Williams (1961) heeft betoogd. Dat sommigen daarin een dominante rol kunnen spelen bepaalt niet alleen hoeveel zij te zeggen hebben, maar ook waarover en in welke betekenissen er wordt gesproken. Het opbouwwerk in een wijk als Cool lijkt erin te slagen om die bewoners te betrekken die zonder opbouwwerk niet zo gauw zouden meedoen, en ook te kunnen nivelleren dat een middenklasse al te dominant wordt, maar opbouwwerkers zullen, denk ik, meer dan in 'gewone' achterstandswijken in wijken die gemengd raken in het oog moeten houden dat de bewonersorganisaties net zo divers zijn of worden als de wijken in verandering. Want de middenklasse is nodig binnen de participatiekanalen van de buurt. Deze bewoners zijn nodig voor de bevordering van sociaal kapitaal voorbij de bewonersorganisatie zelf. Zij zijn nodig om hun specifieke kennis en vaardigheden die – al kan men het daar politiek gezien al dan niet mee eens zijn, dat is wel de realiteit – de kansen op maatschappelijk succes aanmerkelijk groter maken. Maar oog houden voor diversiteit binnen buurtorganisaties en -initiatieven is een moeilijke opgave, vanwege de verschillen in macht en discursieve vaardigheden. Bruggen helpen bouwen is, kortom, veel ingewikkelder dan het bij elkaar brengen van mensen.

Conclusie: twee opgaven

Concluderend zie ik daarom twee grote opgaven waarvoor opbouwwerkers zich

naarmate wijken meer gemengd raken steeds vaker zullen zien gesteld:

Ten eerste, hoe betreft men als opbouwwerker de middenklasse in de wijk, zonder dat dit ten koste gaat van de uitsluiting van andere groepen, en welke methodieken kan men ontwikkelen om klasse verschillen te overbruggen?

Ten tweede, hoe kan men de vorming van sociaal kapitaal bevorderen voorbij de acties van een buurtgroep, bewonerorganisaties enzovoorts, en zo netwerken stimuleren die sociaal kapitaalkrachtig zijn juist omdat mensen niet in hetzelfde schuitje zitten? Vooral nu de overheid in toenemende mate pleit voor burgers die het met elkaar zelf doen, menigeen er zonder meer vanuit gaat dat burgers mondige mensen zijn die zelf wel vragen wat ze willen, zonder dat daarvoor altijd veel empirisch bewijs is overigens, en ook opbouwwerkers vraaggericht te werk gaan en een sturende coachende rol belangrijker geacht wordt dan een actief ingrijpende rol, dringt zich mijns inziens een belangrijke vraag op. Hoe kunnen we af van het zomaar wat stimuleren van willekeurig welke toevallig bestaande netwerken, maar streven naar het bouwen van bruggen tussen mensen in wijken die volstrekt geen gemeenschap met elkaar hoeven te vormen, maar toch tot elkaars netwerken gaan behoren? En hoe kunnen we vervolgens bereiken dat zulke contacten in de praktijk ook daadwerkelijk bruggen kunnen zijn: toegangswegen naar betere toekomst? Het gaat dan niet langer om 'asset based community development', maar om 'community development' met als doel betere 'assets' voor degenen die nu niet over zulke toegangswegen beschikken.

Granovetter, M. 1973. 'The strength of weak ties'. *American Journal of Sociology* 78: 1360-1380.

Granovetter, M. 1985. *Getting a job: a study of contacts and careers*. Chicago: University of Chicago Press.

Katz, M.B. (ed.) (1993) *The "underclass" debate: views from history*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kelly, M. P.F. 1995 *Social and cultural capital in the urban ghetto*. In: Portes, A. 1995. *The economic sociology of immigration: essays on networks, ethnicity and entrepreneurship*

. New York: Russell Sage Foundation, pp. 213-247

Lin, N. 2001 *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Portes, A. 1995. 'The economic sociology of immigration: essays on networks, ethnicity and entrepreneurship'. New York: Russell Sage Foundation.

Portes, A. 1998. 'Social capital: its origins and applications in modern sociology'. *Annual Review of Sociology* 24: 1-24.

Portes, A. and Sensenbrenner, J. 1993. 'Embeddedness and immigration: Notes on the social determinants of economic action'. *American Journal of Sociology* 98: 1320-1350.

Putnam, R. 1993. *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, R.D. 2000. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Wilson, W.J. 1987. *The truly disadvantaged: The inner city, the underclass and public policy*. Chicago: Chicago University Press.

Williams, R. 1961 'Communications and community' In: *Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism* London: Verso 1989, pp. 19-31

<

loos voelt. Bijvoorbeeld in de flats, die rot-flats. Daar staan ze te pissen in de liften. Hoe krijg je dat schoner?"

Publiek: "Je kunt mensen niet dwingen, alles wat je aan mensen oplegt werkt niet."

Westrik: "De presentiemethode bevat toch ook wel een methode. Als je de bewoners kent kun je toch bij ze aanbellen om het probleem te bespreken. Als opbouwwerker moet je naar hulpbronnen zoeken."

Publiek (iemand uit Helmond): "Wij gebruiken de ABCD-methode. We bevragen mensen om er achter te komen wat ze willen en wat ze goed kunnen. Dat is een asset-inventarisatie. Helmond Actief doet dit ook, maar dan met een duidelijk doel: activering naar werk."

Citaat Westrik: "Ik wil altijd weten welke drive er bij mensen zit. Wat willen ze zelf: blijven, ergens anders heen, blijven op bepaalde voorwaarden. We moeten daar meer naar doorvragen. Dat gebeurt eigenlijk nauwelijks." (p. 49)

Van der Laan: "Als opbouwwerker laat je je niet alleen sturen door de opdrachtgever, maar ook door de bewoners."

Hoogvliet

Inmiddels zijn Carla ten Have en Ronald Bijnaar aangeschoven.

Carla ten Have vertelt in *Op het scherp van de snede* over de herstructurering in Hoogvliet, in het bijzonder de wijk Nieuw Engeland.

Citaat: "In 1998 werd besloten tot een groot-scheepse herstructurering van Hoogvliet met de sloop van vijfduizend woningen, eenderde van de totale woningvoorraad, en de verkoop van nog eens tweeduizend woningen.

Dit was een breuk met de aanpak in de jaren tachtig en negentig, met kleinschalige nieuwbouw in de wijk Nieuw Engeland en renovatie van maisonnetwoningen. Overlast en vervuiling in de portieketageswoningen werd in die periode aangepakt met portiekgesprekken en beheermaatregelen.

Uit de aanpak van Nieuw Engeland werd later de conclusie getrokken dat een kleinschalige vernieuwing niet werkt." (p. 109)

Ten Have: "Het ging in Nieuw Engeland om tweehonderd woningen, en dit kleine projectje kon niet het probleem van Hoogvliet oplossen. Volgens mij is dat nogal wiesd. De gemeente wil de zwakke groepen uit de

wijk bannen. Ook met het loslaten van sociale begeleiding bij de toekenning van woningen, via de invoering van de procedure van toewijzing via de Woonkrant.

Hoogvlieters worden gedwongen Hoogvliet uit te gaan."

Van der Laan: "Wat is hier de rol van het opbouwwerk?"

Ten Have: "De werksetting van het opbouwwerk is erg veranderd. De overleggen vinden plaats op een veel hoger (bestuurlijk) niveau dan vroeger, er zitten daarbij geen bewoners meer aan tafel. De zaak wordt veel meer top-down gepland. Het verhaal van Hoogvliet: Van sloopbuurt naar sloopbuurt en ten slotte Hoogvliet uit."

Bijnaar (ambtenaar van de deelgemeente Hoogvliet): "Hoogvliet was een sociaal-ovenwichtig gebied met 90 procent sociale huurwoningen. Bovendien was Hoogvliet een soort enclave, omringd door niet-Rotterdams gebied. Er was veel leegstand, mensen trokken weg zodra ze hun situatie enigszins op orde hadden en het wonen in Hoogvliet uiteindelijk niet beviel. In het kader van de herstructurering zijn veel mensen weggegaan met een verhuispriem. Volgens Bijnaar kan iedereen blijven in Hoogvliet, maar... het slopen en terugbouwen lopen niet synchroon."

Volgens Bijnaar zal de herstructurering uiteindelijk leiden tot een meer evenwichtige wijk met een lager aandeel sociale huurwoningen ten gunste van een groter aandeel (ook duurdere) koopwoningen.

Volgens Carla ten Have maakt dat een grote groep Hoogvlieters tot sloopnomaden zonder enkele keus. Alleen de mensen met een behoorlijk inkomen hebben nog een beetje keus ten aanzien van hun woonsituatie.

Overschie

Inmiddels zijn José Spiering en Anne van Veenen aangeschoven. José Spiering werkt al 28 jaar (begonnen als peuterleidster) in Overschie in het buurtje van de voormalige Woonschool Landzicht, tegenwoordig Zestienhaven II geheten.

Citaat Spiering: "Zestienhaven II is een klein buurtje met 120 woningen en zo'n 360 mensen. De buurt heette vroeger Landzicht en werd in de jaren zestig opgezet als zogenaamde 'woonschool'. Vanuit buurtthuis Landzicht werden bewoners intensief begeleid door sociaal werkers. Het was een opvoedingsprogram-

ma. Eigenlijk was de bedoeling om de buurt af te sluiten met een poort.

In mijn ogen hadden ze het nooit zo mogen doen omdat de mensen allemaal een stempeeltje kregen. Als je in 'het dorp' woonde was je asociaal." (p. 155)

Citaat Spiering: "Na een schietincident en bedreigingen van de directeur en het bestuur werd het buurtthuis in 1992 gesloten." (p. 155)

Aanleiding voor de vechtpartij was een conflict tussen families uit de buurt.

Van der Laan: "Gaan we weer terug naar dit idee van woonscholen? In Kampen willen ze mensen in containerwoningen stoppen. Is deze trend vergelijkbaar met die eertijdse woonscholen?"

Citaat Spiering: (over het gebruik van het buurtthuis) "Nu moeten ze (bewoners) toestemming vragen aan mij en kan ik sturen en beslissen." (p. 164) en "Voor strenge regels heb je steun nodig in de buurt. Op je eentje heb je het niet, ik overleg ook met de stuurgroep, maar in de praktijk komt het op mijn schouders neer want ik ben de enige werker die hier in de buurt zit." (p. 164)

Van der Laan: "Is er inmiddels misschien sprake van een soort van 'vraaggerichte bevoogding' in plaats van een woonschool? Mensen moeten toestemming vragen voor het gebruik van het buurtthuis. Is het niet zo dat de mensen in de buurt het samen op moeten lossen in plaats van de professionals? Dat doet mij denken aan die reclaseringswerker die zei: Ik straf niet, dat doet justitie. Ik sta achter de cliënt. Waarop een Groningse opbouwwerker opmerkte dat hij dan niet raar moest opkijken 'dat niemand je ziet staan'. Moeten opbouwwerkers dus ook normeren, stelling nemen?"

Publiek: "Mensen maken de stad. Het gedrag van de opbouwwerker is een onderdeel van de afspraak tussen bewoners."

Na een geanimeerde discussie over de voors en tegens van woonscholen in de 21ste eeuw, waarbij nog wel wat historische kennis uit de kast moest worden gehaald om een en ander duidelijk te krijgen, sluit de voorzitter de bijeenkomst af. <

Workshop B

Sociaal investeren in de buurt

Aan de muur de Loesjespreuk 'Integreren gaat het makkelijkst als je welkom bent'; aan de deur de voorzitter die de deelnemers aan deze workshop persoonlijk welkom heet, en, met hun rug naar de deelnemers, de welzijnswerkers, symbolisch voor een bureaucratische organisatie zonder gezicht. Maar niet voor lang. Want 'ontmoeting' en 'welkom' vormen een belangrijk onderdeel van het onderwerp van deze workshop: de aanpak 'Sociaal investeren in de buurt'.

Maar, aldus workshopleiders Alliek van den Berg en Agnes Vaillant, de methode is moeilijker dan je denkt. Een belangrijk uitgangspunt van de aanpak is: 'van meegaan naar meedoen naar meewerken'. "Die eerste stap, het meegaan, is het ingewikkeldst en wordt vaak vergeten. Voordat je ergens aan kunt beginnen, moet je de mensen toch eerst zien te bereiken." "Je welkom voelen en ontmoetingen spelen daarbij een belangrijke rol." "Mensen blijven weg als ze zich niet welkom voelen en zonder ontmoetingen kun je ook nergens over praten." Dus wordt in de Dordtse wijk Crabbefhof constant gewerkt aan ontmoeting op allerlei manieren en diverse niveaus.

Drie concepten

Sociaal investeren in de buurt is uitgevoerd en gefinancierd met het extra geld van Onze Buurt Aan Zet. De aanpak is gebaseerd op drie strategische concepten die doorgaans los van elkaar worden gebruikt. De presentiemethode, enkele jaren geleden geïntroduceerd door Andries Baart; waarbij hulpverleners door het aanwezig zijn in de wijk de juiste verbindingen kunnen leggen; de campagnestrategie, bekend geworden door Joop Hofman (Deventer) en Ton Huiskens (Rotterdam) waarbij er in een wijk iets van de grond komt dat wordt gedragen door de bewoners; en het weven aan samenleven concept, geïntroduceerd door LCO-directeur Wil van de Leur, dat uitgaat van de metafoer van schering (overheid/instellingen) en inslagdraden (bewoners) die alleen samen mooie patronen van leefbaarheid en veiligheid kunnen maken.

Meegaan als eerste stap

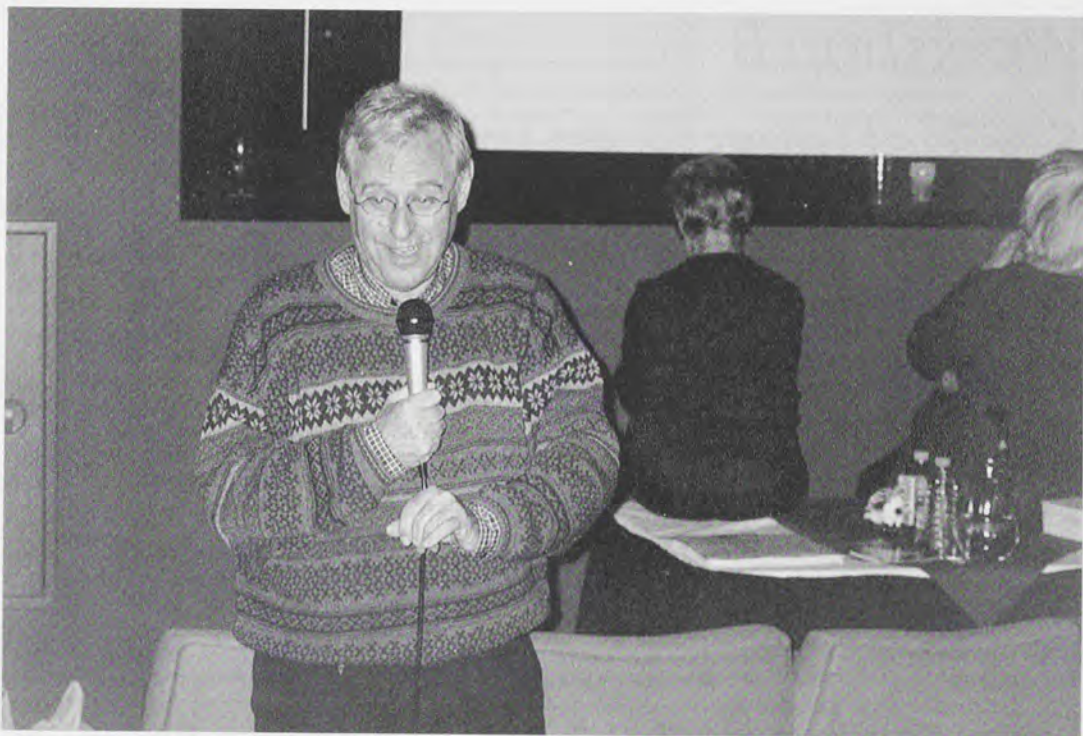
Sleutelbegrippen in de participatiemethode zijn contact en ontmoeting, en laagdrempelige activiteiten die in samenhang staan met elkaar. "Zo min mogelijk vergaderen en werkgroepen, en zo veel mogelijk contacten stimuleren," aldus Agnes Vaillant tijdens de

workshop. "Als je een werkgroepje begint heb je bij wijze van spreken je subsidie al binnen. Maar als je iedereen wilt bereiken zul je ook de stappen van het meegaan moeten zetten, anders sla je in de mooie werkgroepen grote groepen mensen over." Omdat de eerste stap zo cruciaal is, besteden beide opbouwwerkers een groot gedeelte van hun uren aan ontmoetingen, aan het welkom heten van mensen. Ze gaan daarvoor naar de plaatsen waar mensen toch al komen. Naar de markt bijvoorbeeld, waar ze koffie en thee schonken, pal naast de groentekraam waar de hele wijk de boodschappen doet. Nu het winter is maken ze gebruik van een bus van het jongerenwerk. Een buurtbewoonster maakte inmiddels wekelijks een grote pan soep. Ook de peuter groepen zijn een belangrijke ontmoetingsplek met ouders, meestal moeders, in de wijk. De samenwerking met de peuterleidster speelt daarin een grote rol. De peuterleidster signaleren waar aandacht aan besteed zou moeten worden, en komen bijvoorbeeld twee keer per jaar met ouders en kinderen naar het buurthuis. Dat maakt de stap naar activiteiten in het buurthuis, zoals de vrouweninloop, makkelijker. Op deze vrouweninloop ontmoeten vrouwen uit allerlei culturen elkaar, wat weer leidt tot andere activiteiten, zoals meehelpen aan het buurtfeest of activiteiten in het buurthuis, of leren fietsen.

Trots

"Door ontmoetingen ervaren mensen dat ze erbij horen. Ze voelen zich prettig en worden trots op zichzelf en op hun wijk," aldus Agnes Vaillant. "En mensen die zich prettig voelen zijn weer minder angstig voor allerlei dingen. Ze zijn nieuwsgieriger naar elkaar, en hebben meer onderlinge contacten." Vrouwen komen bijvoorbeeld naar de vrouweninloop en vinden het lastig dat ze elkaar niet kunnen verstaan, en bijvoorbeeld over hun kinderen kunnen praten. En dus raken ze gemotiveerd om de taal te leren.

"Hartstikke mooi, deze manier van werken, dit is de kern van opbouwwerk!", aldus een van de deelnemers aan de drie workshops over de participatiemethode. "De aanpak lijkt zo simpel dat je denkt, dit is geen opbouwwerk meer. Terwijl het dat juist is." De deelnemers aan de drie workshops reageren heel verschillende op de participatiemethode, maar over één ding zijn ze het roerend eens, het klinkt bijna te mooi om waar te zijn, zo simpel lijkt de aanpak: uitgaande van ontmoetingen op straat werken aan een grotere betrokkenheid van bewoners bij de wijk. Simpel lijken ook de statements die op sheets aan de muur hangen. Ze verbeelden de kern van de methode: "Het zijn vooral de gezamenlijke positieve ervaringen die mensen vertrouwen in zichzelf, in elkaar, in organisaties en in de toekomst geven." en: "Het hebben van prettige sociale contacten is de basis van leefbaarheid."

Voorzitter Bouke Halma

"Positieve ervaringen versterken het vertrouwen in jezelf, wat ook weer een aanhechting is voor verdere activiteiten", vinden beide opbouwwerkers. Want de bewoners van Crabbefhof zijn niet zomaar actief, zoals bijvoorbeeld wordt verondersteld bij het opzetten van burgerinitiatieven. Ze doen pas mee als er iets aan vooraf is gegaan. Hoewel er in het ochtendprogramma wat laatdunkend werd gesproken over alleenmaar buurtfeesten, vinden Aliëk en Agnes feesten voor Crabbefhof wel belangrijk. "Een feest is geen op zichzelf staande gebeurtenis," aldus Aliëk van den Berg, "maar altijd geschakeld aan andere activiteiten. De vrijwilligers van het buurthuis, vooral autochtonen, waren bijvoorbeeld in eerste instantie zeer wantrouwend over allerlei activiteiten. Wij hebben hen echter steeds gevraagd mee te doen, en nu zijn ze er trots op dat ze zoveel mensen uit zoveel verschillende landen bij elkaar hebben in hun buurthuis. Zo kwamen er op de vrouwenbrunch 120 mensen van dertig verschillende nationaliteiten."

Risico's

Uit de zaal komt de opmerking dat de aanpak mooi klinkt, maar dat er ook risico's aan zijn verbonden. Want door te focussen op allochtonen jaag je vaak de autochtonen weg. Een andere deelnemer merkt op dat je nu weliswaar de allochtone vrouwen bereikt, maar vraagt zich af hoe het zit met de Nederlandse middenklasse die vaak geen tijd heeft voor buurtactiviteiten. Volgens de opbouwwerkers zijn dat ook zeker aandachtspunten die om voortdurende inspanning vragen. "Je moet continue investeren in alle groepen, want het gaat erom dat alle groepen welkom zijn. Daarnaast wonen in Crabbefhof ook veel autochtone achtergestelde vrouwen." Vrouwen in de wijk hebben bovendien vaak als belangrijk verbindend punt dat ze allemaal willen dat hun kinderen prettig opgroeien in de straat. Over opvoeding of moeilijke dingen wordt ook gepraat, al gebeurt dat zeer gefaseerd. Ook hier geldt: eerst de ontmoeting, het je prettig voelen, daarna het gesprek. "Die

opvoedingscursus droppen kan pas na de positieve ervaringen van de eerste stappen, zoals de koffie bij de kraam, bij de peuterspeelzaal, bij de ouderontmoetingen et cetera." Dat neemt niet weg dat het er inmiddels bij de themabijeenkomsten vrij heftig aan toe kan gaan.

Gericht op iedereen

Op een vraag uit de zaal wat in de aanpak het verschil is tussen opbouwwerk en sociaal cultureel werk leggen Aliëk van den Berg en Agnes Vaillant uit dat ze in Dordrecht werken met één welzijnsorganisatie, waarin opbouwwerk, sociaal cultureel werk en jongerenwerk in één team samenwerken. "Meegaan, meedoen, meewerken is gericht op iedereen. Intern, met collega's, en extern, van vrijwilligers tot (allochtone) organisaties en van werkers tot politici." De aanpak is ook niet persoonsgebonden, reageren ze op een andere vraag uit de zaal. Het gaat erom dat je grondhouding vriendelijk is, vinden ook diverse deelnemers.

Workshop C

Conditie voor opbouwwerk

In de wijk is zeker veel sociaal kapitaal aanwezig, aldus de opbouwwerkers. Maar of dat valt onder de uitleg die in de ochtend daaraan is gegeven, weten ze niet. "Als je je prettig en welkom voelt komen vanzelf de capaciteiten naar boven."

Veel deelnemers vragen zich af hoe het moet met de aanpak nu De Buurt Aan Zet is geëindigd. In Dordrecht zal de aanpak verder gaan omdat een groot deel van het welzijnsbudget in de aanpak wordt gestoken. "Het investeren in de verzelfstandiging van de aanpak is een voortdurend proces. De ontmoetingsgerichte bijeenkomsten gaan door, daar ontstaan veel dwarsverbanden uit, mensen ondersteunen elkaar en langzaam komen er ook zelfstandige projecten uit voort."

Smeerolie

Een belangrijk uitgangspunt in de aanpak is de verslaglegging. Want verantwoording afleggen kan op verschillende manieren, vinden ze in Dordrecht. Over het project wordt regelmatig een transparant verslag gemaakt, niet met cijfertjes, maar met ervaringen: wat doen ze en met wat voor effect. Die ervaringen worden op een leesbare manier beschreven en maken zo het project inzichtelijk voor iedereen: bewoners, collega's, de netwerken, politici, ambtenaren, et cetera. "Want cijfertjes vergeet je, ervaringen onthoud je." 'Smeerolie' noemen ze hun verslag. "Een duidelijk verslag van wat je doet werkt versterkend naar de bewoners, maar ook naar politici. Zo gooien we als het ware regelmatig wat smeerolie in de wijk."

<

Enkele jaren geleden is het Samenlevingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk begonnen met het opnieuw ijken, vaststellen en kort en bondig publiceren van de professionele essenties van het opbouwwerk. Dat is van belang voor

de beroepsgenoten, maar schept ook helderheid voor klanten, de opdrachtgevers en financiers van het opbouwwerk.

Inmiddels zijn twee documenten vastgesteld en gepubliceerd. Allereerst is het Statuut Opbouwwerk ontwikkeld. Dit beschrijft in hoofdlijnen 'opdracht en normen van het beroep'. Aansluitend is het Competentieprofiel opbouwwerk vastgesteld en gepubliceerd (zie OpbouwWerschrift nr. 7). Dit geeft op hoofdlijnen aan over welke Kennis, Kunde en Vaardigheden de beroepsbeoefenaar dient te beschikken, Tijdens de vakconferentie 2004 werd een derde element dat essentieel is voor een goede beroepsuitoefening, het concept *Conditioes voor Opbouwwerk*, in drie parallel-sessies aan de conferentie deelnemers ter commentaar voorgelegd. Dit onderdeel van het professionaliseringsdrieluik beoogt een helder model te scheppen dat kan dienen om de interne condities en de externe condities van het opbouwwerk door te lichten.

Ze kunnen worden opgevat als een checklist om de werkomgeving waarin het opbouwwerk, intern en extern, moet functioneren, te analyseren. De interne en externe condities zijn in de vorm van twee piramides in beeld gebracht. (zie afbeeldingen) Bij interne condities gaat het bijvoorbeeld om professionele handelingsvrijheid, materiele voorwaarden, aanstu-

ring en accountability, en collegiale context. Andere variabelen zoals bevolkingssamenstelling en hulpbronnen, bepalen de externe condities.

LCO medewerkers Reint Meijer en Wil van de Leur presenteren de beide modellen aan de conferentie deelnemers om hun commentaar, tips, correcties in het definitieve document te kunnen verwerken. De aanwezigen werden nadrukkelijk uitgenodigd om eigen documenten, protocollen, ervaringen vanuit de eigen werksituatie in te brengen.

Gevraagd wordt wat de dynamiek is tussen de verschillende driehoeken. De modellen zijn statisch, de werkelijkheid is dynamisch. In de vormgeving van het model zou deze dynamiek zichtbaar moeten zijn. Anderzijds wordt geconcludeerd dat schema's die dynamiek nooit voldoende kunnen weergeven. Het schema is een denkmodel om de concrete situatie systematisch te kunnen analyseren. Bij toepassing in de praktische situatie wordt de dynamiek helder. Dan krijgt het geraamtemodel vlees en bloed.

Een belangrijk aandachtspunt is de spanning tussen de verantwoordelijkheid ten aanzien van de eigen werkorganisatie en ten aanzien van een externe

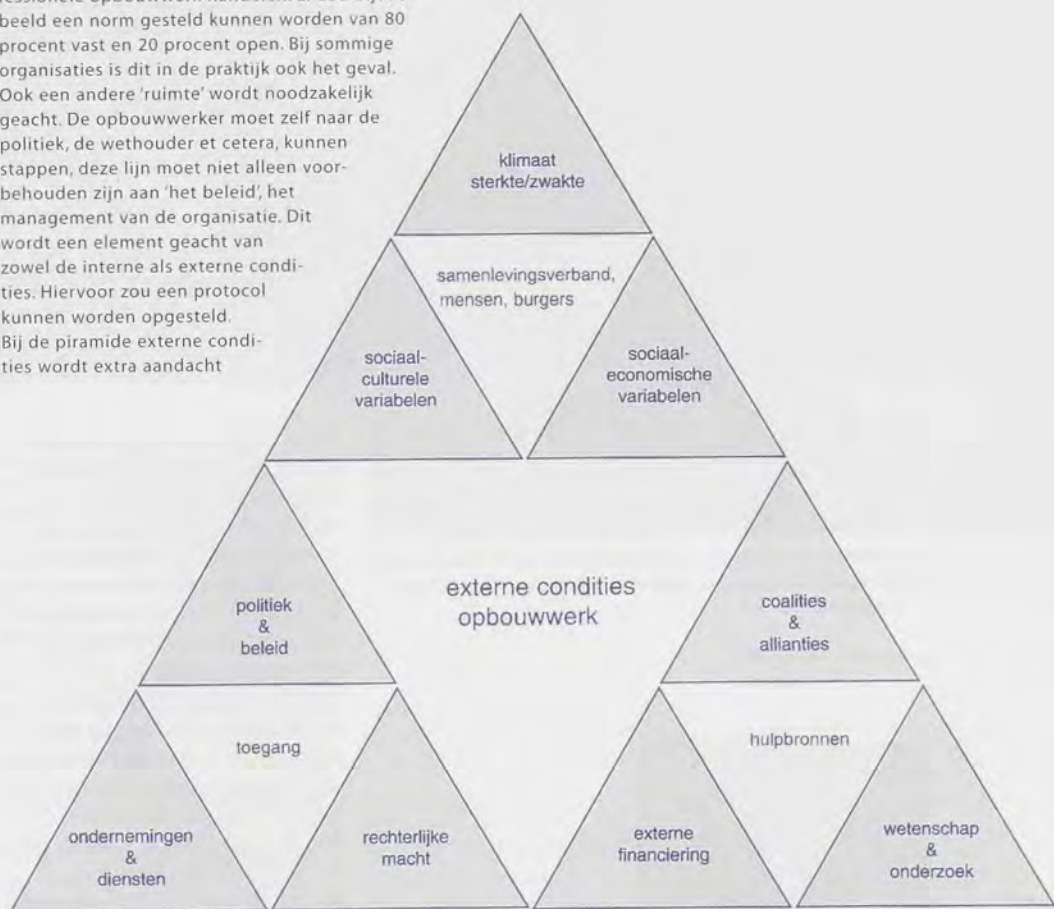

opdrachtgever. In het schema zou duidelijk moeten zijn dat het waarborgen van professionele onafhankelijkheid een essentieel element is voor de interne condities. Er kunnen situaties zijn waarin de noodzakelijke handelingsvrijheid wordt beperkt. Dit leidt tot de aanbeveling om deze vrijheid vast te leggen in een document vergelijkbaar met een redactiestatuut.

Een ander aandachtspunt voor het schema is of in de werkorganisatie voldoende 'vrije ruimte is' om te reageren op de actualiteit, om zelf actie te ondernemen naast een geheel via opdrachten dichtgetimmerde werkplanning. Dit wordt van groot belang geacht voor het professionele opbouwwerk handelen. Er zou bijvoorbeeld een norm gesteld kunnen worden van 80 procent vast en 20 procent open. Bij sommige organisaties is dit in de praktijk ook het geval. Ook een andere 'ruimte' wordt noodzakelijk geacht. De opbouwwerker moet zelf naar de politiek, de wethouder et cetera, kunnen stappen, deze lijn moet niet alleen voorbehouden zijn aan 'het beleid', het management van de organisatie. Dit wordt een element geacht van zowel de interne als externe condities. Hiervoor zou een protocol kunnen worden opgesteld. Bij de piramide externe condities wordt extra aandacht

gevraagd voor externe financiering. Er moet duidelijkheid zijn aan welke voorwaarden het tot standkomen van opdrachten moet worden voldaan. Het driehoekje toegang tot de rechtelijke macht roept vragen op. Wat is dat? Antwoord: de opbouwwerker moet zich vrij voelen om in bepaalde situaties juridische procedures aan te spannen. Ook in de discussie over dit element wordt nog eens naar voren gebracht dat een statuut vergelijkbaar met een reactiestatuut veld helderheid kan scheppen.

De Werkplaats in Opbouwwerk in de maat

Met hun inventie van een Social Air Miles System eindigden de Rotterdamse opbouwwerkers Mounaim Abdelhailm, Frans Schermer, Ireen van der Lem, Rieks Westrik en Paul Steinmann op de eerste plaats van de Werkplaats-opdracht

Verschillen en tegenstellingen tussen allerlei groepen burgers leidden lange tijd maar zeer beperkt tot een onveilig, of zelfs agressief sociaal klimaat. Door recente geweldsdaden en aangeblazen ook door gedurige oorlogssituaties in met name het Midden-Oosten is daar een omslag in gekomen. Een toenemend wij/zij, angsten, verwijten en een steeds schrillere toonhoogte in de media en de politiek bepalen het beeld. Door dié bril gezien lijkt de samenleving veranderd in een opslagplaats van kruivaatjes met korte lontjes.

schappelijke arena

Heel opvallend is dat de diagnose en remedies die allerwegen aangereikt worden uitsluitend sociaal-cultureel van aard zijn: waarden en normen moeten aanvaard en nageleefd worden, isolement moet doorbroken worden, verantwoordelijkheid moet genomen worden, de mantel der liefde moet uit en de roede moet niet gespaard worden. En met het wegkijken moet het afgelopen zijn.

Die sociaal culturele fixatie van de opiniemakers vloeit als vanzelf voort uit het vanzelfsprekende gegeven dat in de Nederlandse samenleving materiele, economische problemen nauwelijks bestonden dankzij goede sociaal-economische arrangementen.

Het hervormings- en bezuinigingsbeleid van de regering maakt evenwel dat nu uiterst snel de sociaal-cultureel geduide maatschappelijke problemen versterkt en bekrachtigd gaan worden met harde sociaal-economische realiteiten, met name in de economisch zwakke buurten en wijken.

Even op een rijtje enkele feiten: inkomens/uitkeringen niet omhoog, dikwijls wél omlaag; huren omhoog, huursubsidie omlaag; bijzondere bijstand uitgekleeft; energiekosten omhoog; gezondheidskosten omhoog; premies omhoog. En wie betaalt (en waarvan?) met de met ingang van het nieuwe jaar de verplichte identificatiekaarten van de kids vanaf veertien jaar?

Hoe werken de sociaal-culturele en de sociaal-economische frustraties op elkaar in de komende tijd?

De werkplaatsuitdaging

De werkplaatsuitdaging van dit jaar betrof de actuele maatschappelijke situatie en de aanpakken (qua keuze) waar het opbouwwerk voor staat. Geboden werden drie mogelijkheden.

• Het opbouwwerk kiest voor maatschappelijke signalering, voor aan de bel

trekken en wil dat verantwoord én resultaatrijk doen;

• Het opbouwwerk kiest voor 'de hand aan de ploeg' en ontwikkelt in de wijk (samen sterk) aanpakken door mensen, burgers en mogelijke alliantie-partners zelf; werk hiervoor een aanpak uit.

• Het opbouwwerk maakt een andere keuze;

De 'beste drie' inzendingen betroffen voorstellen voor de organisatie van ronde tafelgesprekken (derde plaats), een concept voor de ontwikkeling van een 'muzikaal lint dat verbindt' (tweede plaats) en de inventie van een Social Airmails System (een ruil- en credits-systeem), dat op de eerste plaats eindigde. De deelnemers van deze groep waren de Rotterdamse opbouwwerkers Mounaim Abdelhailim, Frans Schermer, Ireen van der Lem, Riëks Westrik en Paul Steinmann. <

stimio

De schakel in uw communicatieketen

Een ideaal communicatie-concept

De communicatie-keten telt vele schakels. U heeft ideeën nodig en teksten, vormgeving, drukwerk, een congres, een videofilm of een Internet-site om die ideeën werkelijkheid te laten worden. Daarbij schakelt u specialisten in, zoals vormgevers, tekstschrijvers, drukkers, communicatie-adviseurs enz.

Maak daarbij gebruik van een beproefd concept. Bij u om de hoek, bij wijze van spreken. Eén adres, waar u met al uw wensen en vragen rond communicatie terecht kunt. Of het nu gaat om advisering of uitvoering, om kleine of grote projecten, om één dienst of product of een combinatie van meerdere diensten en producten. Aan u de keuze:

- teksten/interviews voor folders, brochures, tijdschriften en videoproducties
- advisering & uitvoering interne en externe communicatie
- coaching van pr-medewerkers
- beleidsadviesing & -implementatie, informatievoorziening & monitoring
- organisatie van conferenties & congressen
- samenstelling & productie van videofilms
- vormgeving, dtp & drukwerk

Flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit

Stimio bewijst al 15 jaar een uitstekende partner te zijn als het gaat om flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit. Bovendien beschikken wij door onze duurzame relaties met opdrachtgevers in de non profit-sector over de nodige ervaring en deskundigheid op beleids-terreinen als welzijn, gezondheidszorg, arbeidsmarktbeleid, minderhedenbeleid en onderwijs.

Wij werk(t)en voor o.a.: de ministeries van VWS, Binnenlandse Zaken en Onderwijs & Wetenschappen, Arbeidsvoorziening Nederland, het Landelijk Centrum Opbouwwerk, JMW, de FIOM, de NP/CF, de NOT, Nederlands Politiemuseum, Compaq Nederland, SAP enz.

Geïnteresseerd in een vrijblijvende kennismaking?
Bel ons voor toezending van onze bureau-brochure
of voor het maken van een afspraak.

stimio

COMMUNICATIE PROJECTEN BV

communicatie- & beleidsadviesing
informatievoorziening & monitoring
tekstschrijven & journalistieke producties
management conferenties & symposia
audio-visuele producties
vormgeving & dtp
drukwerk

HSA001000188
203
Tijdschriften MO

Den Bommel 2
4194 TZ Meteren
Tel 0345 - 569844
Fax 0345 - 569825
www.stimio.nl

Buurt in beweging

Buurt in beweging

Het Programma

'Buurt in beweging' is een leefbaarheidsscan, die de mening van de buurtbewoners centraal stelt. Dit computer programma bevat een digitale vragenlijst aan de bewoners en presenteert de resultaten direct, overzichtelijk en werkbaar.

De buurt

De buurt bestaat natuurlijk uit mensen, de buurtbewoners. Maar een buurt is ook een verzameling straten en huizen. Het programma 'Buurt in beweging' laat de respondenten hun mening geven over de wijze waarop mensen in de buurt, straat of wijk met elkaar omgaan, de gebouwde omgeving en het aanbod van voorzieningen en instellingen.

Leefbaarheid

Het programma laat zien hoe bewoners denken over de veiligheid, hoe belangrijk de buurt voor hen is, of hun buurt voldoende toegankelijk en bereikbaar is, hoe de buurt bekend staat, of bewoners wel voldoende zorg dragen voor de eigen buurt en of zij het idee hebben zelf invloed te hebben op hun buurt. Het programma legt weliswaar vaste vragen voor maar de bewoners bepalen zelf hoe belangrijk zij die vragen vinden. Zo bepalen bewoners uiteindelijk zelf wat leefbaarheid voor hun buurt inhoudt.

Buurt in beweging

Voor wie?

'Buurt in beweging' is te gebruiken door gemeentelijke diensten, woningcorporaties, welzijnswerk, bewonersorganisaties maar kan ook interessant zijn voor politie, lokaal bestuur, politiek en iedereen die belang heeft bij prettig wonen in een prettige buurt.

Dit software programma is met financiële steun van het ministerie van Economische Zaken ontwikkeld door de Bossche welzijnsorganisatie stichting Divers in nauwe samenwerking met de Brabantse steunfuncties Prisma Brabant (partner in welzijn en educatie) en K2 (Brabants kenniscentrum jeugd).

Meer informatie op www.buurtleefbaarheid.nl.

Deze software is geschikt voor Windows 98 of hoger en kan ook geïnstalleerd worden op een netwerk.

Interesse?

Is uw belangstelling voor dit instrument gewekt en/of heeft u nog vragen dan kunt u contact opnemen met:

Dick van Gernerden - Divers, Den Bosch
Paul van de Klein - K2, Den Bosch
Christien van der Steen - Prisma Brabant, Tilburg

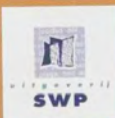
Buurt in Beweging (ISBN 90 6665 558 1) is een uitgave van
Uitgeverij SWP
Postbus 257
1000 AG Amsterdam
T. 020-3307200
F. 020-3308040
E. info@swpbook.com
www.swpbook.com

Kosten € 195 (incl. BTW)

Meer informatie over dit onderwerp vindt u op

www.buurtleefbaarheid.nl

U kunt de cd-rom direct bestellen door onderstaande bon ingevuld retour te zenden aan Uitgeverij SWP.

Ik bestel de cd-rom 'Buurt in Beweging'
ISBN 90 6665 558 1 € 195,- (incl. BTW)

Aantal:

NAAM

T.A.V.

ADRES

POSTCODE

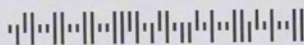
PLAATS

TELEFOON

E-MAIL

TPG Post
Port betaald
Port payé
Pays bas

Uitgeverij SWP
Antwoordnummer 9090
1000 VV Amsterdam

Den Haag, januari 2005.

Betr.: *bericht van de uitgever*

Geachte lezer(es),

Allereerst wens ik u nog van harte een gezond en succesvol 2005 toe. En dat welgemeend, omdat onze tak van sport meer dan menig andere *in het oog van een storm* staat die (ingewikkelder kan het bijna niet) deels herkenbare realiteit is, deels voornamelijk bestaat in de meta-realiteit van opiniemakers, politici en media, terwijl vervolgens die 'realiteiten' weer op elkaar inwerken, enzovoort.

Mijn welgemeende nieuwjaarswens kan ik verzilveren met goed nieuws. De uitgever heeft besloten de abonnementstarieven en de losse nummerprijzen *niet te verhogen* in 2005. Weliswaar zijn er diverse reële kostenstijgingen die voor doorberekening in aanmerking komen. Maar ook is overwogen dat de in 2004 doorgevoerde vermindering van het aantal edities op jaarbasis een prijsaanpassing in 2005 niet wettigt.

MO/Samenlevingsopbouw houdt dus het prijspeil 2004 aan.

Tevens wil ik van de gelegenheid gebruik maken om onze lezers mijn oprechte excuses aan te bieden voor de *verlate* toelevering van de *november/december 2004-editie* van het vakblad.

Een ongelukzalige samenloop van ziekte en computer-problemen maakte dat de traditioneel voor de kerstboom beoogde editie pas na de jaarwisseling bij u in de brievenbus belandt.

Maar omdat *MO/Samenlevingsopbouw* geen krant is, staat de inhoud overeind, zoals o.m. uit de uitgebreide verslaglegging van de *Vakconferentie Opbouwwerk 2004* mag blijken.

Met vriendelijke groet,

Landelijk Centrum Opbouwwerk
uitgever vakblad *MO/Samenlevingsopbouw*

Wil van de Leur

DORPSWAARDER

AAN DE SLAG MET DE TOEKOMST VAN

Het bestuur van de Vereniging voor Dorpsbelangen heeft zich beraden van het dorp : Waar willen we met het dorp naar toe

Hoe houden we het dorp leefbaar?

Hoe verbeteren we de leefbaarheid en wie kan ons daar

Ze besluit een dorpsplan te maken: een visie op de toekomst van h ook, die gebaseerd is op de meningen en wensen van de inwoners.

DORPSWAARDERING: de Nederlandse plus-variant van Village A

In Engeland is een aantal jaren geleden een werkwijze ontwikkeld, d duizenden dorpen op het platteland met veel succes is toegepast: V Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO) in Zwolle heeft Village Appra gehaald en geschikt gemaakt voor Nederlandse dorpen. Het com geheel vernieuwd. De methode is afgestemd op toepassing door vri compleet nieuwe werkwijze geworden: **DORPSWAARDERING.**

DORPSWAARDERING: JE KUNT HE

DORPSWAARDERING

AAN DE SLAG MET DE TOEKOMST VAN JE DORP!!

Het bestuur van de Vereniging voor Dorpsbelangen heeft zich beraden op de toekomst van het dorp : Waar willen we met het dorp naar toe

Hoe houden we het dorp leefbaar?

Hoe verbeteren we de leefbaarheid en wie kan ons daarbij helpen?

Ze besluit een dorpsplan te maken: een visie op de toekomst van het dorp. Een visie ook, die gebaseerd is op de meningen en wensen van de inwoners.

DORPSWAARDERING: de Nederlandse plus-variant van Village Appraisal.

In Engeland is een aantal jaren geleden een werkwijze ontwikkeld, die daar inmiddels in duizenden dorpen op het platteland met veel succes is toegepast: Village Appraisal. Het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO) in Zwolle heeft Village Appraisal naar Nederland gehaald en geschikt gemaakt voor Nederlandse dorpen. Het computer-programma is geheel vernieuwd. De methode is afgestemd op toepassing door vrijwilligers. Het is een compleet nieuwe werkwijze geworden: **DORPSWAARDERING**.

DORPSWAARDERING: JE KUNT HET ZELF!!

Wat is DORPSWAARDERING precies?

Simpel gezegd: het is een werkwijze, waarmee je in korte tijd heel breed de opvattingen en wensen van bewoners van je dorp kunt inventariseren. Deze werkwijze, deze methode, bestaat uit een praktisch stappenplan met een cd-rom. De cd-rom bevat de software voor visieontwikkeling van onderop. Daarmee krijg je wetenschappelijk verantwoorde gegevens en "hard" statistisch materiaal over het dorp.

Verantwoord van onderop: hoe ga je aan de slag met DORPSWAARDERING ?

Je begint met het opzetten van een initiatiefgroep met dorpsgenoten. Het is aan te bevelen naast bestuursleden van Dorpsbelang ook actieve bewoners te betrekken. Het traject begint met een activerende inventarisatie, die kan dienen als inspiratiebron om zo'n 50 tot 70 vragen te selecteren over onderwerpen, die specifiek voor jullie dorp van belang zijn. Die vragenlijst, jullie eigen enquête dus, wordt door de leden van de werkgroep huis-aan-huis persoonlijk afgegeven en ook weer persoonlijk bij de mensen opgehaald. Bij het rondbrengen kun je de inwoners zonodig aanbieden te helpen met invullen. Dit is een arbeidsintensief onderdeel maar de praktijk heeft bewezen, dat deze aanpak een hoge respons geeft: scores van 80 tot 90% zijn eerder regel dan uitzondering.

Computerondersteund plannen maken!

In het hele traject wordt de computer gebruikt. De software die op de Cd-rom wordt geleverd adviseert o.a. over de aantallen vragen die per thema in de enquête kunnen worden opgenomen. De respons kan op meerdere computers tegelijk ingevoerd en op eenvoudige wijze kan de representativiteitstoets uitgevoerd worden. Naast de gebruikelijke rechte tellingen kunnen kruistabellen worden gemaakt. Deze bewerkingen kunnen ook voor een deel van de respons worden uitgevoerd. Zo kun je bijvoorbeeld het verband laten uitzoeken tussen bepaalde leeftijdsgroepen en bijvoorbeeld de behoefte aan medische zorg. Of je kunt laten uitzoeken of mannen andere opvattingen hebben dan vrouwen. Het programma is overigens zeer gebruiksvriendelijk. Voor het hele traject -van het initiatief tot en met het formuleren van de resultaten- moet je ongeveer een half jaar uittrekken.

Wat levert DORPSWAARDERING op?

Het zal duidelijk zijn: **DORPSWAARDERING** verschaft een wetenschappelijk verantwoord zicht op de meningen van dorpsbewoners! En daarmee is de basis gelegd voor het vervolg: het maken van een **dorpsvisie, toekomstvisie** of **dorpsplan**. Daarin geef je aan welke ontwikkelingen je voor je dorp wenselijk vindt, bijvoorbeeld dat er -gezien de wensen van de inwoners- gewerkt moet worden aan uitbreiding van het dorpshuis, of aan het realiseren van een kinderopvangvoorziening, of dat de straatverlichting moet worden verbeterd. Dan gaat het om het formuleren en in gang zetten van oplossingsgerichte projecten. Je kunt je er alles bij voorstellen.

Wie betrek je bij DORPSWAARDERING ?

Veel maatregelen tot behoud of verbetering van de leefbaarheid hebben steun en inzet van de lokale overheid nodig. Betrek dus in een vroeg stadium je gemeentebestuur en probeer samen met hen op te trekken. Lukt dit om de een of andere reden niet: informeer ze in ieder geval vroegtijdig: we gaan een **DORPSWAARDERING** doen en we komen over een aantal maanden met een toekomstvisie voor ons dorp met jullie overleggen. Het is al gezegd: betrek ook andere inwoners dan alleen leden van je eigen bestuur bij het uit voeren van deze klus. Immers, dat vergroot het draagvlak en bovendien: niet alle oplossingen voor leefbaarheidproblemen moeten of kunnen van de gemeente komen. Ook de dorpsbewoners zelf kunnen de handen uit de mouwen steken!

DORPSWAARDERING is niet moeilijk, maar het is wel een behoorlijke klus, die je met een stevige groep mensen moet klaren. Soms is het dan ook slim om te kijken of bijvoorbeeld de plaatselijke welzijnsinstelling of opbouwwerker het proces kan begeleiden. Hij of zij kan bijvoorbeeld het stappenplan bewaken en in een later stadium adviseren over de omgang met overheden en instanties. Ook kan de opbouwwerker de weg wijzen naar mogelijke subsidiepotjes.

De praktijk in Engeland en in Nederlandse pilot-projecten heeft het bewezen: **DORPSWAARDERING** is een gewaardeerde werkwijze bij visie- en beleidsontwikkeling! **DORPSWAARDERING** werkt bovendien activerend naar de dorpsbevolking.

DORPSWAARDERING is te koop:

Het Landelijk Centrum Opbouwwerk in Zwolle heeft de methode geschikt gemaakt voor de praktijk van de Nederlandse dorpen. De methode is bovendien in een aantal dorpen getest en wetenschappelijk geëvalueerd. Hieruit is een geheel nieuw, gebruiksvriendelijk programma ontstaan. Het pakket **DORPSWAARDERING** kost € 230,-. Dat lijkt een flink bedrag, maar de praktijk in Engeland heeft geleerd, dat het resultaat oplevert en dan kost het je minder dan een halve dag externe ondersteuning door een professioneel bureau.

Wellicht is het een suggestie je gemeentebestuur te vragen **DORPSWAARDERING** voor jullie te kopen! Het is natuurlijk ook hun belang: de mening van het dorp, verwoord in de toekomstvisie, kan de basis vormen voor het gemeentelijk beleid.

DORPSWAARDERING is te bestellen door middel van bijgevoegd bestelformulier.

**LANDELIJK
CENTRUM
OPBOUWWERK**

Postbus 1004
8001 BA Zwolle
Tel. 038 – 4 23 21 12
Fax 038 – 4 23 07 14
Email lcoz@opbouwwerk.nl

EEN TRAJECT VOOR HET MAKEN VAN EEN DORPSPLAN
DORPSWAARDERING

SWAARDERING is te koop:

Landelijk Centrum Opbouwwerk in Zwolle heeft de methode geschikt gemaakt voor gebruik van de Nederlandse dorpen. De methode is bovendien in een aantal dorpen wetenschappelijk geëvalueerd. Hieruit is een geheel nieuw, gebruiksvriendelijk pakket ontstaan. Het pakket **DORPSWAARDERING** kost € 230,-. Dat lijkt een flink bedrag, maar de praktijk in Engeland heeft geleerd, dat het resultaat oplevert en dan kost minder dan een halve dag externe ondersteuning door een professioneel bureau.

Is het een suggestie je gemeentebestuur te vragen **DORPSWAARDERING** voor te kopen! Het is natuurlijk ook hun belang: de mening van het dorp, verwoord in de visie, kan de basis vormen voor het gemeentelijk beleid.

SWAARDERING is te bestellen door middel van bijgevoegd bestelformulier.

**LANDELIJK
CENTRUM
OPBOUWWERK**

1004
Zwolle
- 4 23 21 12
- 4 23 07 14
z@opbouwwerk.nl

PROJECT VOOR HET MAKEN VAN EEN DORPSPLAN
DORPSWAARDERING

postzegel niet
nodig

Landelijk Centrum Opbouwwerk
Antwoordnummer 2181
8000 VB Zwolle

BESTELFORMULIER
DORPSWAARDERING

Hierbij bestellen wij ....exemplaar/exemplaren van
DORPSWAARDERING à € 230,-- per stuk
(inclusief verzendkosten)

Naam organisatie:.....

Naam aanvrager:.....

Functie aanvrager:.....

Verzendadres:

Straat:.....

Postcode:.....

Woonplaats:.....

Tel.nr.:.....

E-mail adres:.....

Handtekening aanvrager:.....

Na ontvangst van uw bestelling zendt het LCO u een factuur.
DORPSWAARDERING wordt na ontvangst van uw betaling aa
toegezonden.

Voor eventuele nadere inlichtingen: LCO Zwolle: 038 – 4232112

Per mail: lcoz@opbouwwer

U kunt dit formulier opsturen naar: Landelijk Centrum Opbouw
Antwoordnummer 2181
8000 VB Zwolle

Of faxen naar:

038 – 4 23 07 14

BESTELFORMULIER
DORPSWAARDERING

Hierbij bestellen wij .....exemplaar/exemplaren van
DORPSWAARDERING à € 230,- per stuk
(inclusief verzendkosten)

Naam organisatie:.....

Naam aanvrager:.....

Functie aanvrager:.....

Verzendadres:

Straat:.....

Postcode:.....

Woonplaats:.....

Tel.nr.:.....

E-mail adres:.....

Handtekening aanvrager:.....

Na ontvangst van uw bestelling zendt het LCO u een factuur.
DORPSWAARDERING wordt na ontvangst van uw betaling aan u
toegezonden.

Voor eventuele nadere inlichtingen: LCO Zwolle: 038 – 4232112

Per mail: lcoz@opbouwwerk.nl

U kunt dit formulier opsturen naar: Landelijk Centrum Opbouwwerk
Antwoordnummer 2181
8000 VB Zwolle

Of faxen naar:

038 – 4 23 07 14